

FLEXIBLE LEARNING

LEARN to RE-LIFE

LEARN to RE-LIFE

ระบบนิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิต
เพื่อการคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

5

มิถุนายน
2569

ณ ประชุมห้องวินัส ชั้น 3
โรงแรมมิราเคิล แกรนด์
คอนเวนชัน กรุงเทพฯ

LEARN to RE-LIFE

EDUCATION

PARTNERSHIP

บทนำ

สถานการณ์ราชทัณฑ์ของประเทศไทยในปี 2569 กำลังเผชิญกับภาวะวิกฤตความแออัดของผู้ต้องขัง โดยมีสถิติผู้ต้องขังสูงถึง 327,288 ราย (ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม 2569) ส่งผลให้เรือนจำกว่าร้อยละ 84 ของประเทศต้องทำงานเกินขีดความสามารถในการรองรับ ในขณะที่สถิติการกระทำผิดซ้ำยังคงอยู่ในระดับสูงถึงร้อยละ 40 สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายอย่างยิ่งในการคืนคนสู่สังคม นอกจากนี้ ข้อมูลจากกระทรวงยุติธรรมยังระบุว่า มีกลุ่มเด็ก เยาวชน และประชาชนจำนวนมากที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม ภายใต้การดูแลของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมคุมประพฤติ และกรมราชทัณฑ์ ซึ่งพบว่าผู้ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมกว่าร้อยละ 77 มีระดับการศึกษาต่ำกว่าขั้นพื้นฐาน และขาดโอกาสในการพัฒนาทักษะอาชีพ

ปัจจุบัน แม้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม อาทิ กรมราชทัณฑ์ และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จะพยายามยกระดับการฟื้นฟูโดยเปลี่ยนพื้นที่ควบคุมให้เป็นพื้นที่การศึกษาหรือการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้ต้องขังและเยาวชนกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม แต่การจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร ความต่อเนื่องของการศึกษา และที่สำคัญคือขาดการเชื่อมโยงโอกาสทางอาชีพหลังพ้นโทษ

ท่ามกลางวิกฤตดังกล่าว กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ซึ่งมีภารกิจหลักในการส่งเสริมสนับสนุน และให้ความช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และผู้ด้อยโอกาส ให้ได้รับการศึกษาหรือพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพตามความถนัดและมีศักยภาพที่จะพึ่งพาตนเองในการดำรงชีวิต กสศ. จึงเล็งเห็นว่ากลุ่มผู้ต้องขังในเรือนจำ เด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ รวมถึงครอบครัวเปราะบาง ถือเป็นกลุ่มที่ยากลำบากและเสียเปรียบที่สุดในสังคม เพื่อเป็นการ “ปิดช่องว่าง เชื่อมรอยต่อ” กสศ. จึงได้เข้ามามีบทบาทในการผลักดันนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning) ผ่านการดำเนินโครงการนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับผู้ต้องขังและครอบครัวเปราะบาง โดยนำร่องในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี

โครงการดังกล่าวถูกพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นต้นแบบนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning) ที่มุ่งให้เกิด “ระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้และโอกาส” และ “สายพานแห่งโอกาส” ที่เชื่อมโยงการพัฒนาศักยภาพผู้ก้าวพลาดตั้งแต่ภายในเรือนจำไปจนถึงการกลับคืนสู่สังคม ผ่านกระบวนการทำงานแบบบูรณาการที่เรียกว่า กลไก “กุญแจ 3 ดอก” ซึ่งประกอบด้วย 1) เรือนจำในฐานะประตูบานแรกที่ปรับเปลี่ยนพื้นที่ควบคุมเป็นพื้นที่การเรียนรู้ 2) มหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา ในฐานะพี่เลี้ยงทางวิชาการที่เข้ามาช่วยฟื้นฟูจิตใจและสร้างทักษะอาชีพที่ได้มาตรฐาน และ 3) วิชากิจเพื่อสังคมในฐานะตัวเชื่อมสู่ชีวิตใหม่ที่ช่วยเตรียมความพร้อมและสร้างพื้นที่ยอมรับทางสังคมให้กับผู้พ้นโทษและครอบครัว

การจัดการประชุมในครั้งนี้จึงจัดขึ้นเพื่อระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยให้ความสำคัญกับพลังของการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายภายใต้แนวคิด “LEARN to RE-LIFE: ระบบนิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน” เพื่อร่วมกันสังเคราะห์องค์ความรู้และผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงข้อเสนอเชิงนโยบายระดับชาติ (System Change) ที่จะช่วยให้เด็ก เยาวชน ผู้ก้าวพลาด และกลุ่มคนเปราะบางทุกคนได้รับการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning) ให้สามารถสร้างอาชีพ ลดการกระทำผิดซ้ำ และกลับคืนสู่สังคมได้อย่างยั่งยืนและมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

สารบัญ

	หน้า
■ บทนำ	1
■ กำหนดการ LEARN to RE-LIFE ระบบนิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน	3
■ LEARN to RE-LIFE ระบบนิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน	
• LEARN to RE-LIFE การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน	6
• “กุญแจ 3 ดอก” นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อการคืนคนสู่สังคมอย่างยั่งยืน	13
• เปลี่ยน (ระบบ) นิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อ “ชีวิตใหม่...ที่ไร้ช่องว่าง”	26
■ LEARN to RE-LIFE Partnership สานพลังความร่วมมือสู่การขับเคลื่อนระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อการคืนคนสู่สังคมอย่างยั่งยืน	
• คืนคนดีสู่สังคม: พลังภาคีเครือข่ายเพื่อโอกาสใหม่ของผู้พ้นโทษ	41
- สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ)	42
- มูลนิธิเคเอฟซี ประเทศไทย	44
- ตั้งต้นดี (Restart Academy)	46
• สมาคมสตรีไทยคาทอลิก กับภารกิจกู้คืนชีวิตใหม่ให้ผู้ต้องขัง	48
• เปลี่ยน “พื้นที่ลงโทษ” เป็น “พื้นที่แห่งโอกาส” ในการเริ่มต้นชีวิตใหม่	52
■ LEARN to RE-LIFE เสี่ยงสะท้อนจากพื้นที่...เมื่อการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเปลี่ยนชีวิต	
• ท่วงทำนองที่ไม่(เคย)เลือนหาย	57
• เปลี่ยนชะตาชีวิตด้วยเส้นทางที่เลือกเอง	60
• นับหนึ่งใหม่ด้วยใจที่แข็งแกร่ง	63

LEARN to RE-LIFE

ระบบนิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

LIVE

สามารถรับชมถ่ายทอดสดได้ที่ Facebook: กสศ. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา และ ทุนส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

5
มิถุนายน
2569
09.00-12.00 น.

09.00 – 09.15 น.

กล่าวรายงาน LEARN to RE-LIFE:
นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นในกระบวนการยุติธรรม

นายพัฒนพงษ์ สุขมะดัน
ผู้ช่วยผู้จัดการ
กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

09.15 – 09.30 น.

กล่าวเปิดงาน

นายเอ็นนู ชื่อสุวรรณ
อนุกรรมการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อความเสมอภาค
และพัฒนาทักษะเยาวชนและแรงงานนอกระบบ กสศ.

09.30 – 09.40 น.

วิดีโอทัศน์ LEARN to RE-LIFE: ระบบนิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

09.40 – 10.00 น.

LEARN to RE-LIFE: ถอดรหัสนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น
และกฎแฉง 3 ดอก สู่การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ

นางมัยสา คำแหง
กรรมการมูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต

10.15 – 12.00 น.

เวทีนำเสนอ LEARN to RE-LIFE:
การขับเคลื่อนนโยบายระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อการคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

นายสหการณ์ เพ็ชรนรินทร์
อดีตอธิบดีกรมราชทัณฑ์

นายธนชัย สุนทรเวช
ผู้จัดการอาวุโส ด้านการพัฒนาหุ้นส่วนทางสังคมและการมีส่วนร่วม
สถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

นางยุพดี สิริรัชต์กุล
นายกสมาคมสตรีไทยคาทอลิก

ดำเนินรายการ

ดร.ศศิณี กัญยานุญ
ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิชาการ วิจัย
และประกันคุณภาพ
คณะเทคโนโลยีและวิศวกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏจตุรัสธานี

นายอภิชาต วังวาท
ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง
เรือนจำกลางจตุรัสธานี

ดร.ศุภชัย ไตรไทยธีระ
ประธานมูลนิธิปัญญาทิพย์

นางสาวธันว์ธิดา วงศ์ประสงค์
ผู้อำนวยการสำนักพัฒนานวัตกรรม
เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ กสศ.

FLEXIBLE LEARNING

LEARN to RE-LIFE

LEARN to RE-LIFE

EDUCATION

PARTNERSHIP

ณ ประชุมห้องวันีส ชั้น 3
โรงแรมมิราเคิล แกรนด์
คอนเวนชัน กรุงเทพฯ

LEARN to RE-LIFE

ระบบนิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

LIVE สามารถรับชมถ่ายทอดสดได้ที่ Facebook: กสศ. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา และ ทุนส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

13.30 – 13.45 น.

วิดีโอทัศนศึกษาแจสามดอกไข่ประดิษฐ์...สู่เรื่องเล่าหลังกำแพง

13.45 – 14.30 น.

LEARN to RE-LIFE: เสี่ยงสะท้อนจากพื้นที่... เมื่อการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเปลี่ยนชีวิต

นายกฤษณะ กัส เรื่องฤทธิ
เยาวชนโครงการ KFC Bucket Search

นายเอกรินทร์ ทองมอย
วิสาหกิจส่งเสริมคนธรรมดาไม่จำกัด จังหวัดอุดรธานี

นางมวน มูลกาย
เจ้าของธุรกิจส่วนตัว จังหวัดอุดรธานี

สะท้อนคิดโดยผู้ทรงคุณวุฒิ กสศ.

นายภัทระ คำพิทักษ์
ที่ปรึกษากรรมการบริหาร
และอนุกรรมการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อความเสมอภาค
และพัฒนาเยาวชนและแรงงานนอกระบบ กสศ.

นายโชคชัย สัมประดิษฐ์
อนุกรรมการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่
เพื่อความเสมอภาคและพัฒนาทักษะเยาวชน
และแรงงานนอกระบบ กสศ.

ดร.จำเนียร วรรณชัยพันธ์
ประธานมูลนิธิสถาบันวิจัย
และปฏิบัติการทางสังคม

14.30 – 15.30 น.

LEARN to RE-LIFE: Partnership สานพลังความร่วมมือ สู่การขับเคลื่อนนโยบายเชิงระบบ

นายนิติธร กินทียะ
ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ด้อยซึ่ง
เรือนจำกลางสมุทรสงคราม

นายประวิทย์ รัตปิยะกุล
ประธานหลักสูตรวิชาตั้งต้นดี
โรงเรียนตั้งต้นดี (วิสาหกิจเพื่อสังคม)

ดำเนินรายการ

นายธีรวัฒน์ ยูรัตน์
พิธีกรและผู้ประกาศข่าวเช้ากันทีวี

นางสาวเจนเนต รุ่งสิทธิกุล
Head of Brand and
KFC Foundation

คุณนุดา ดวงกมลลาต
กรรมการผู้จัดการ
บริษัท อัดลันธน จำกัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม)

15.30 – 15.45 น.

แลกเปลี่ยนเรียนรู้
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ดำเนินรายการโดย
ดร.พิภพ หัสสา
คณะทำงานส่งเสริมวิชาการโครงการฯ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

15.45 – 16.00 น.

สรุปและปิดการประชุม

นายพัฒนพงษ์ สุขมะดัน
ผู้ช่วยผู้จัดการ
กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

5
มิถุนายน
2569
13.30-16.00 น.

FLEXIBLE LEARNING

LEARN to RE-LIFE

LEARN to RE-LIFE

EDUCATION

PARTNERSHIP

ณ ประชุมห้องวินัส ชั้น 3
โรงแรมมิราเคิล แกรนด์
คอนเวนชัน กรุงเทพฯ

FLEXIBLE LEARNING

LEARN to RE-LIFE

LEARN to RE-LIFE

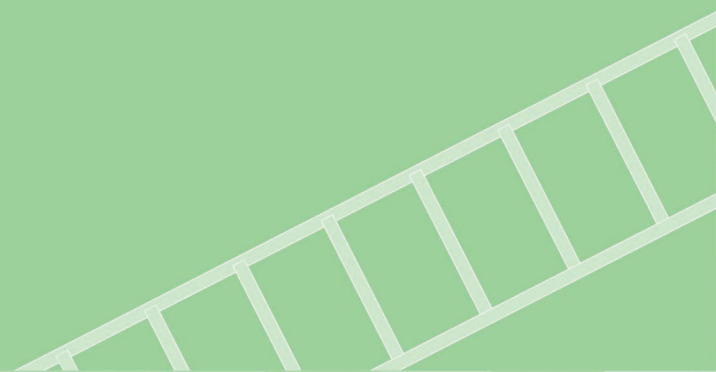
ระบบนิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิต
เพื่อการคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

LEARN to RE-LIFE

EDUCATION

PARTNERSHIP

LEARN to RE-LIFE

การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

"แม้สุขภาพถูกจำกัด แต่อิสระในการเรียนรู้
ยังคงมีอยู่ เพราะเชื่อว่าคนทุกคนมีศักยภาพในตนเอง
และพร้อมจะผลิบัน เมื่อได้รับโอกาสอย่างเหมาะสม"

ข้อมูลล่าสุดโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือสภาพัฒน์ ระบุว่า GDP อาเซียน ไนโตรมาสต์ 1 ปี 2569 เศรษฐกิจของประเทศไทยและฟิลิปปินส์ เติบโตรั้งท้ายกลุ่มประเทศอาเซียน โดยมีการขยายตัวร้อยละ 2.8 สถานการณ์ดังกล่าวเป็นเรื่องที่น่ากังวล เพราะในอดีตประเทศไทยเคยตั้งเป้าหมายว่าจะก้าวขึ้นเป็นเสือตัวที่ 5 แห่งเอเชีย แต่ในปัจจุบันกลับเผชิญกับสถานะชะงักงัน นอกจากนี้ ประเทศไทยยังเผชิญกับปัจจัยรุมเร้าด้านโครงสร้างประชากร ไม่ว่าจะเป็นการลดลงของจำนวนประชากรอย่างต่อเนื่อง สังคมผู้สูงอายุ และขีดความสามารถในการแข่งขันของแรงงานไทย ที่เริ่มเสียเปรียบเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน ขณะเดียวกัน ประเทศไทยมีสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศไทย อยู่ที่ 327,288 คน (ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม 2569)¹ และมีจำนวนคดีจากการก้าวพลาดของเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ปี 2566 - 2568 รวมทั้งสิ้น 28,243 คดี² หากคนกลุ่มนี้ได้รับโอกาสในการศึกษาเรียนรู้และพัฒนาตัวเองอย่างเหมาะสม ก็จะสามารถกลับคืนสู่สังคมอย่างมั่นคง และกลับมาเป็นอีกหนึ่งกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

นายพัฒนพงษ์ สุขมะดัน ผู้ช่วยผู้จัดการกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

กล่าวว่า สถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศไทยไม่ใช่เรื่องไกลตัว แต่เกี่ยวข้องกับทุกมิติของการขับเคลื่อนประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่งเสริมนวัตกรรมการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ซึ่ง กสศ. และหุ้นส่วนการศึกษาภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมกันขับเคลื่อนมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในอีกมิติหนึ่งของสังคม ยังส่งผลกระทบต่อตรงถึงภารกิจของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน รวมถึงกรมราชทัณฑ์ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือ หากเป็นเด็กและเยาวชนอาจส่งผลกระทบต่อเส้นทางการศึกษาและทางเดินชีวิตที่เหลือหยุดชะงัก ขณะที่ผู้พ้นโทษในวัยแรงงานที่ออกสู่สังคมส่วนใหญ่นี้ ก็ไม่สามารถหางานทำได้ จึงขาดรายได้ในการดูแลตนเองและครอบครัว และอาจนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำจนต้องวนเวียนกลับเข้าสู่เรือนจำอีกครั้ง โดยปัจจุบันเรือนจำหลายแห่งเผชิญปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ

อ้างอิง

¹ <http://www.correct.go.th/stathomepage/>

² <https://www.djop.go.th/storage/files/2/สถิติประจำปี/รายงานสถานการณ์การกระทำผิด%20ปรับ%209%205ค.pdf>

ดังนั้น ทางออกที่สำคัญจึงเป็น “การพัฒนาทุนมนุษย์” เพื่อให้ทุกคนสามารถเป็นกำลังหลักและมีศักยภาพ ในการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะอยู่ในบริบทของประชากรวัยแรงงานนอกระบบ ผู้ประกอบการ ภาคเอกชน หรือ ภาคส่วนต่าง ๆ นอกจากจะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้านได้แล้ว “ยังเป็น กุญแจสำคัญในการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำ และบรรเทาปัญหาผู้ต้องโทษล้นเรือนจำได้อย่างยั่งยืน”

ขณะเดียวกัน ประเทศไทยยังเผชิญกับวิกฤตเด็กและเยาวชนหลุดจากระบบการศึกษา สถานการณ์นี้ถือเป็น อีกหนึ่งต้นทางของปัญหา เนื่องจากเยาวชนกลุ่มที่หลุดออกจากระบบการศึกษาเหล่านี้ มีความเสี่ยงสูงที่จะก้าวพลาด จนกลายมาเป็นผู้ต้องโทษ หากเขาไม่ได้รับโอกาสในการศึกษาและพัฒนาอย่างเหมาะสม นอกจากนั้นยังพบสถิติ ที่น่ากังวลคือ ในจำนวนผู้ต้องโทษทั้งหมดประมาณ 300,000 กว่าคน มีถึงร้อยละ 80 ที่เป็นผู้ไม่สำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน และภาคบังคับ ซึ่งอาจเป็นส่วนหนึ่ง ของเยาวชนนับล้านคนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาไปก่อนหน้านี้

ดังนั้น หากปล่อยให้เด็กและเยาวชนหรือประชากรกลุ่มนี้ถูกจำกัดศักยภาพอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก และเยาวชน และในเรือนจำ นอกจากจะส่งผลให้ประเทศสูญเสียกำลังแรงงานที่สำคัญไปแล้ว ยังอาจจะสร้างภาระงบประมาณ ในการดูแลให้แก่กรมราชทัณฑ์ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ฉะนั้นเรื่องนี้จึงเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วน ต้องร่วมมือกันในการพัฒนาทุนมนุษย์กลุ่มนี้ เพื่อให้มั่นใจว่าในวันที่พวกเขาพ้นโทษออกไปจะมีความพร้อม มีทักษะ ในการประกอบอาชีพ และมีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองและดูแลครอบครัวได้ ตัดวงจรของการกระทำผิดซ้ำ และขณะเดียวกันการให้ความสำคัญกับระบบการศึกษาเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการสูญเสียกำลังคนตั้งแต่ต้นทาง ก็นับว่า เป็นวาระเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการควบคู่กันไป

ทั้งนี้ นายพัฒนาพงษ์ กล่าวเพิ่มเติมว่า “การศึกษาที่ยืดหยุ่น” คือทางออก และการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่น และมีคุณภาพ ไม่ได้เป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างโอกาสใหม่ในชีวิตให้กับผู้ก้าวพลาดในเรือนจำเท่านั้น แต่ยังสามารถช่วยเด็ก และเยาวชนอีกจำนวนมากที่ต้องหลุดออกจากระบบการศึกษาด้วยข้อจำกัดในชีวิต เช่น เด็กที่ต้องลาออกมาทำงาน เพื่อช่วยครอบครัวหารายได้ ตลอดจนกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากภัยสงครามหรือความไม่สงบตามแนวชายแดน ด้วยเหตุนี้ การจัดการศึกษาของประเทศไทยในยุคปัจจุบันจึงไม่สามารถจำกัดอยู่เพียงแต่ในห้องเรียนระบบปกติได้อีกต่อไป แต่ต้องมีความยืดหยุ่นและปรับตัวให้เท่าทันต่อสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลง

เปลี่ยน "ผู้คุม" เป็น "ผู้พัฒนา" เพื่อคืนคนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

...แม้ “การศึกษา” เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยคืนคนดีสู่สังคมอย่างยั่งยืน แต่ที่ผ่านมา กรมราชทัณฑ์มีการใช้งบประมาณในแต่ละปีเพื่อการควบคุมดูแลผู้ต้องขังเฉลี่ยร้อยละ 85 - 90 หรือจำนวนหลายหมื่นบาทต่อคนต่อปี ขณะที่งบประมาณในด้านการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพเพื่อคืนคนสู่สังคมเฉลี่ยเพียงร้อยละ 10 - 15 เท่านั้น ดังนั้น หากไม่สามารถลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังได้ก็เท่ากับว่าเป็นการลงทุนที่สูญเปล่าในเชิงเศรษฐศาสตร์

ทางด้าน พันตำรวจโท ประวู วงศ์สินิล อธิบดีกรมราชทัณฑ์ ได้เคยร่วมงานมหกรรมเสริมศักยภาพคนธรรมดา “คนอุดรทำเพื่อคนอุดร” ครั้งที่ 1 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2568 ที่ผ่านมา และได้กล่าวไว้ว่า กรมราชทัณฑ์ใช้งบประมาณในแต่ละปีเกือบหนึ่งหมื่นล้านบาท เพื่อดูแลผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ ซึ่งปัจจุบันมีผู้ต้องขังทั่วประเทศประมาณ 300,000 กว่าคน ในขณะที่มีพื้นที่รองรับได้ประมาณ 120,000 คนเท่านั้น ดังนั้น จึงตามมาด้วยการมีคุณภาพชีวิตในพื้นที่จำกัด แต่อย่างไรก็ตาม กรมราชทัณฑ์ได้พยายามดูแลให้ดีที่สุด อีกหนึ่งประเด็นสำคัญคือ เมื่อพ้นโทษออกจากเรือนจำไปแล้วไม่มีงานทำ เนื่องจากสังคมไม่ยอมรับ ขณะที่บางคนชีวิตไม่มีจุดหมายอื่น ในเมื่อไม่มีทางไปและไม่มีตัวเลือกในชีวิต ก็ไม่พ้นกระทำผิดซ้ำ ดังนั้น หากหน่วยงานรัฐที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรง ไม่ช่วยพวกเขาแล้วใครจะช่วย โดยเฉพาะหากเป็นเด็กและเยาวชนที่ก้าวพลาด ยังมีโอกาสน้อยมากที่จะช่วยเหลือตัวเองให้ก้าวไปข้างหน้าได้

ทั้งนี้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา ทรงเล็งเห็นว่าผู้ต้องขังและเยาวชนที่ก้าวพลาดมักเป็นกลุ่มคนที่ถูกละเลยจากสังคม จึงทรงเข้ามาสนับสนุนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนกลุ่มนี้ผ่าน “โครงการราชทัณฑ์ปันสุขทำความดีเพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์” ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เพื่อยกระดับการดูแลสุขภาพของผู้ต้องขังในเรือนจำให้เข้าถึงบริการด้านการรักษาพยาบาลเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป เน้นการป้องกันและควบคุมโรค การส่งเสริมสุขภาพ และการพัฒนาบุคลากรทางการแพทย์ รวมถึงการจัดการเครื่องมือแพทย์เพื่อให้ผู้ต้องขังมีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งกายและใจเมื่อพ้นโทษออกมาสู่สังคมภายนอกได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งปัจจุบันดำเนินงานมาถึงระยะที่ 4 เพื่อการคืนคนดีสู่สังคม คือการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีความรู้ ไม่ว่าจะเป็นสายสามัญหรือสายอาชีพ ทั้งยังมีการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมที่จะออกไปสู่สังคม

พันตำรวจโทประจวบ กล่าวเพิ่มเติมว่า หากทุกคนให้ความสำคัญกับ “การศึกษาและการเรียนรู้” จะช่วยให้เปลี่ยนวิถีคิด เปลี่ยนวิธีการทำงาน สามารถแยกแยะผิดชอบชั่วดีได้ เมื่อนั้นก็จะสามารถดูแลตัวเอง ครอบครัวยุ และไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก โดยกรมราชทัณฑ์ ได้เปลี่ยนตัวเองจาก “ผู้คุม” เป็น “ผู้พัฒนา” ผู้ต้องขังให้กลับตัวเป็นคนดี ด้วยการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ส่งเสริมการพัฒนา ด้านจิตใจ ร่างกาย วิถีคิด วิชาชีพ และการศึกษา แต่สิ่งเดียวที่ยังขาดและทำให้เกิดการกระทำผิดซ้ำคือ “ขาดโอกาส” เพราะหลายคนสะท้อนว่าอยู่ข้างในเรือนจำได้เรียนรู้มากมาย ไม่ว่าจะอะไรก็ทำได้หมด แต่เมื่อออกมาข้างนอกกลับไม่ได้รับโอกาสจากสังคม สังคมยังคงตีตราและไม่ไว้วางใจพวกเขาอยู่ ทำให้ไม่มีทางเลือก ต้องกลับเข้ามาอยู่ในวังวนเดิมซ้ำแล้วซ้ำเล่า

“ที่ผ่านมาเราผลิตคนที่มีความรู้ความสามารถได้ แต่เราไม่สามารถส่งเขาให้ถึงฝั่งได้ ฉะนั้นเราจะพัฒนาผู้ต้องขังเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องร่วมสร้างสังคมที่พร้อมโอบอุ้มพวกเขาหลังพ้นโทษด้วย”

และนี่คือหัวใจของการทำงานเพื่อสังคมอย่างแท้จริงของทุกภาคส่วนในการคืนคนดีสู่สังคมอย่างเป็นรูปธรรม และนับเป็นอีกก้าวสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทย เพื่อสร้างสังคมแห่งโอกาสและการเรียนรู้ไปด้วยกัน

ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เพื่อการคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมา กสศ. มีการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นให้กับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และผู้กักขังในเรือนจำ 2 โครงการ ได้แก่

1) โครงการพัฒนารูปแบบการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมูลนิธิปัญญากลับ ซึ่งดำเนินงานในพื้นที่ 19 จังหวัด โดยทำงานร่วมกับศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน 4 แห่ง และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน 19 แห่ง มีผู้ร่วมเรียนรู้ทั้งผู้บริหาร ครู เด็กและเยาวชน รวมถึงภาคีหุ้นส่วนการศึกษาทั้งสิ้น 2,710 คน นอกจากนี้ ยังมีการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานในสังกัดกรมคุมประพฤติ 16 แห่ง และหน่วยงานในสังกัดกรมราชทัณฑ์ 13 แห่ง ในลักษณะ “หุ้นส่วนการศึกษา” โดย กสศ. สนับสนุนเรื่องการส่งเคราะห์เรียนและการพัฒนาหลักสูตร รวมถึงร่วมมือกับมูลนิธิเคเอพี ประเทศไทย พัฒนาหลักสูตรที่ยืดหยุ่นเพื่อให้เด็กที่ขาดโอกาสทุกคนสามารถเปลี่ยนชั่วโมงการทำงานที่ KFC ให้กลายเป็นหน่วยกิต เป็นการสร้างทางเลือกให้พวกเขาสามารถเรียนและทำงานไปพร้อมกัน และยังได้รับวุฒิการศึกษาเทียบเท่ากับเด็กในระบบการศึกษา เพราะการศึกษาไม่ควรถูกจำกัดไว้แค่ในห้องเรียน แต่ควรเป็นโอกาสที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน

2) โครงการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชากรวัยแรงงานนอกระบบและครัวเรือนที่มีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น ที่ดำเนินการมาตั้งแต่ ปี 2562 - ปัจจุบัน โดยสนับสนุนหน่วยจัดการเรียนรู้ที่ทำงานร่วมกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และเรือนจำ เพื่อฝึกทักษะอาชีพ ทักษะวิชาการ และทักษะชีวิตให้ผู้ต้องราชทัณฑ์ มีอาชีพ มีรายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว และพร้อมกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน ในพื้นที่ 15 จังหวัด 19 โครงการ โดยมีผู้ร่วมเรียนรู้ทั้งสิ้น 950 คน

ปี 2567 สำนักพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ กสศ. ได้มีการยกระดับการขับเคลื่อนงาน ในกระบวนการยุติธรรม โดยจัดทำโครงการยุทธศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภายใต้โครงการนวัตกรรม การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับผู้ต้องขังและครอบครัวเปราะบาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้ “กลยุทธ์กุญแจ 3 ดอก” เป็นกลไกการทำงานแบบบูรณาการเพื่อไขประตูไปสู่โอกาสครั้งใหม่ เพื่อช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางอุดรธานี และเรือนจำชั่วคราวโคกก่อง จังหวัดอุดรธานี มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งในเรือนจำและหลังปล่อยตัว ด้วยการเปลี่ยน “พื้นที่คุม” เป็น “พื้นที่เรียนรู้” เพื่อสร้างตัวแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีทางเลือกและยืดหยุ่นอย่างมีคุณภาพ และปลดล็อก โอกาสทางการศึกษาให้กับผู้ต้องขัง ครอบครัว และชุมชน รวมถึงผลักดันให้ทุกภาคส่วน มีส่วนร่วมในการสร้างความเสมอภาค ทางการศึกษา (All for Education) โดยมีมูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต เป็นผู้อยู่เบื้องหลัง ร่วมออกแบบและการหนุนเสริม กระบวนการทำงานที่เข้มแข็ง

ทั้งนี้ โครงการดังกล่าว พัฒนาขึ้นเพื่อเป็นต้นแบบนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning) ที่มุ่งให้เกิด “ระบบนิเวศการเรียนรู้” เพื่อโอกาสในการดำรงชีวิตใหม่ ที่เชื่อมโยงการพัฒนาศักยภาพผู้ก้าวพลาดตั้งแต่ ภายในเรือนจำไปจนถึงการกลับคืนสู่สังคม โดยมีกุญแจ 3 ดอก เป็นกลไกการทำงานแบบบูรณาการ ซึ่งประกอบด้วย เรือนจำกลางอุดรธานี ที่ปรับเปลี่ยนพื้นที่ควบคุมเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ทำหน้าที่หนุนเสริมทางวิชาการที่เข้าไปช่วยฟื้นฟูจิตใจ เสริมสร้างความมั่นใจ และทักษะสำหรับการประกอบอาชีพ ที่ได้มาตรฐาน และเป็นที่ยอมรับ และ บริษัท อັตลักษณ์ จำกัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จังหวัดหนองบัวลำภู ช่วยเตรียมความพร้อม และสร้างพื้นที่ยอมรับทางสังคมให้กับผู้พ้นโทษ และครอบครัว โดยกระบวนการทำงาน มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเจ้าหน้าที่ เรือนจำ 91 คน ให้เปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้คุม” สู่ “ผู้อำนวยการจัดการเรียนรู้” เพื่อเป็น “กลไก” สำคัญในการสร้าง สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัย ยืดหยุ่น และเป็นมิตรต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้ต้องขัง (นักโทษเด็ดขาด) และ นักโทษเด็ดขาดที่ใกล้พ้นโทษ จำนวน 214 คน พร้อมทั้งยกระดับมาตรฐานการจัดการเรียนรู้ในเรือนจำให้รองรับ การศึกษาทางเลือกและเทียบโอนผลลัพธ์จากชีวิตจริง

กล่าวได้ว่า การสร้างการเรียนรู้สำหรับผู้ต้องราชทัณฑ์ที่ กสศ. ดำเนินการเป็น “การพัฒนาทุนมนุษย์” อย่างยั่งยืน เพราะมนุษย์ทุกคนล้วนมีศักยภาพในตนเอง ดังนั้นสิ่งที่ กสศ. และหน่วยงานภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนกำลังขับเคลื่อนร่วมกัน คือการค้นหาและดึงศักยภาพที่ซ่อนอยู่ของคนกลุ่มนี้ออกมา ผ่านการสร้าง “ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” เพื่อให้ พวกเขาเหล่านี้กลับมาเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกที่พร้อมจะดูแลตนเอง ครอบครัว และร่วมขับเคลื่อนสังคม ให้เติบโตไปด้วยกันอย่างยั่งยืน

๐๐๐ ๐๐๐

"การเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด คือการเรียนรู้ตัวเอง"

การทำงานกับผู้ต้องขังหากผู้นำลุกขึ้นมาเป็นหัวขบวน มีส่วนร่วมในการสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้ต้องขัง อย่างเช่น ที่เรือนจำกลางอุดรธานีทำ จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งต่อตัวผู้ต้องขังและตัวผู้คุม เพราะการที่ผู้คุมสามารถ เปลี่ยนตัวเองจาก “ผู้คุม” เป็น “ผู้อำนวยการจัดการเรียนรู้” หรือ Facilitator มอบโอกาสให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้เรียนรู้ จากความผิดพลาด พร้อมฟื้นฟู และพัฒนาตัวเอง เป็นคนใหม่ จะช่วยให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่ามีคุณค่า สามารถเปลี่ยนแปลงตัวเอง และพร้อมกลับสู่สังคมได้ ในขณะเดียวกัน สังคมเองก็ต้องเรียนรู้ที่จะโอบรับ ผู้ต้องขังด้วย เพื่อไม่ให้มีใครถูกทิ้งไว้ข้างหลัง...

นายโชคชัย ลิ้มประดิษฐ์

อนุกรรมการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและพัฒนาเยาวชน และแรงงานนอกระบบ กสศ.

"แม้จะหมดอิสรภาพทางกาย แต่ใจกลับได้ปลดล็อก"

การเปลี่ยนพื้นที่ในเรือนจำให้เป็นนิเวศแห่งการเรียนรู้ เป็น “พื้นที่แห่งการสร้างคนใหม่ผ่านการทำงานด้วยหัวใจ” การที่ผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำ แม้จะหมดอิสรภาพทางกาย แต่ใจกลับมีอิสระในการปลดล็อกตัวเองจากพันธนาการเดิม เพื่อเริ่มต้นเป็นคนใหม่ ด้วยโอกาสในการฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ที่ทางเรือนจำจัดให้ ซึ่งเมื่อพ้นโทษแล้ว เชื่อว่าเขาจะสามารถ เป็นคนที่สร้างโอกาสให้คนอื่นต่อไปได้

“อยากให้ทุกคนให้กำลังใจตัวเองและให้กำลังใจ กันและกัน เมื่อได้เรียนรู้แล้วอยากให้มองว่าตัวเอง ก็เก่งเหมือนกันที่สามารถลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงและ เตรียมตัวเองให้พร้อมที่จะรับมือกับอนาคตได้ ขอให้ ทำทุกอย่างด้วยความตั้งใจจริง เส้นทางชีวิตจริงมีทั้ง เดินหน้าและถอยหลัง ดังนั้นค่อย ๆ ไป ไม่ต้องกดดัน บางคนโชคดีอาจไปได้เร็ว ส่วนบางคนที่ยากก็ไม่ใช่ว่า จะทำไม่ได้ เชื่อว่าไม่มีอะไรพันความพยายาม... ขอเพียง กล้าที่จะลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงตัวเอง เมื่อนั้นอนาคต เปลี่ยนแปลงได้เสมอ”

ศาสตราจารย์ ดร.นอมล นีราธ

ประธานมูลนิธิ เอ.ที.ดี. เพื่อนผู้ยากไร้ และคณะทำงาน กำกับทิศทางโครงการส่งเสริมโอกาสทางการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะประชากรวัยแรงงานนอกระบบ กสศ.

"การรวมพลังกุญแจสามดอกและหุ้นส่วนการศึกษา ฉายให้เห็นภาพของการจัดการเรียนรู้เพื่อทุกคน เชื่อมโยงทุกคนให้จัดการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งตอบโจทย์ กสศ. ในเรื่องการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เพราะแม้จะอยู่ในเรือนจำ ก็สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้"

การเรียนรู้ที่เรือนจำกลางอุดรธานีไม่ใช่การเรียนรู้แบบเดิมที่เราเคยพบเจอมา หากแต่เป็นการเรียนรู้ที่จับต้องได้ มีความหมายกับชีวิต เนื่องจากให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นหลัก เปลี่ยนนิเวศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งสภาพแวดล้อม ในเรือนจำ ผู้คุม ภาควิชา หลักสูตรการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อเป็นคำตอบให้ผู้คนที่มีความแตกต่างได้มีโอกาสเรียนรู้ ในพื้นที่กลางร่วมกัน โดยเปลี่ยน “ผู้คุม” เป็น “ผู้อำนวยการจัดการเรียนรู้” หรือ Facilitator ที่พร้อมเข้าใจและ รับฟังผู้ต้องขังอย่างไม่ตัดสิน ทำให้เขาได้เรียนรู้ทักษะชีวิตควบคู่ไปกับทักษะอาชีพและวิชาการ ซึ่งสามารถต่อยอด ไปสู่การสร้างแรงบันดาลใจในการก้าวเดินต่อไป รวมถึงต่อยอดไปสู่การออกแบบใบรับรองสมรรถนะและศักยภาพ ให้ผู้พ้นโทษ สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพและการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน หรือการเป็นผู้ประกอบการชุมชน หลังพ้นโทษได้

การทำงานครั้งนี้จุดประกายให้คณะทำงานมองทะลุกำแพงออกไปถึงครอบครัว สังคม ชุมชน ซึ่งเป็นด้านสำคัญ ในการรองรับผู้พ้นโทษ ไม่ให้หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ ดังนั้นจึงเป็นโจทย์ท้าทายให้วางแผนรูปแบบการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างสังคมที่พร้อมโอบรับ ไม่ตีตรา และพัฒนาคนให้กลายเป็นทุนมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพโดยสมบูรณ์ ซึ่งภาพของการปฏิบัติงานจริงและเป็นรูปธรรมเช่นนี้ จะนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายได้มากกว่าการมีแค่ข้อมูล แต่ไม่เคยลงมือทำจริง ซึ่งเชื่อเป็นอย่างยิ่งว่าจังหวัดอุดรธานีจะกลายเป็นต้นแบบของการทำงานกับผู้ต้องขัง ที่ขยายไปยังพื้นที่อื่น ๆ ได้ในอนาคต

นางสาวธันวีธิดา วงศ์ประสงค์
ผู้อำนวยการสำนักพัฒนานวัตกรรม
เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ กสศ.

"กฎแฉ 3 ดอก" นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เพื่อการคืนคนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

สถานการณ์ราชทัณฑ์ของประเทศไทยในปี 2569 กำลังเผชิญกับภาวะวิกฤตความแออัดของผู้ต้องขัง โดยมีสถิติผู้ต้องขังสูงถึง 327,288 ราย (ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม 2569) ส่งผลให้เรือนจำกว่าร้อยละ 84 ของประเทศต้องทำงานเกินขีดความสามารถในการรองรับ ในขณะที่สถิติการกระทำผิดซ้ำยังคงอยู่ในระดับสูงถึงร้อยละ 40 สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายอย่างยิ่งในการคืนคนสู่สังคม

นอกจากนี้ ข้อมูลจากกระทรวงยุติธรรมยังระบุว่า มีกลุ่มเด็ก เยาวชน และประชาชนจำนวนมากที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม ภายใต้การดูแลของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมคุมประพฤติ และกรมราชทัณฑ์ ซึ่งพบว่าผู้ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมกว่าร้อยละ 77 มีระดับการศึกษาต่ำกว่าขั้นพื้นฐาน และขาดโอกาส ในการพัฒนาทักษะอาชีพ

ปัจจุบัน แม้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม อาทิ กรมราชทัณฑ์ และ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ได้พยายามยกระดับการฟื้นฟูโดยเปลี่ยนพื้นที่ควบคุมให้เป็นพื้นที่การศึกษาหรือการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้ต้องขังและเยาวชนกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม แต่การจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร ความต่อเนื่องของการศึกษาเรียนรู้ และที่สำคัญคือขาดการเชื่อมโยงโอกาสทางอาชีพหลังพ้นโทษและ ความสามารถในการอยู่ร่วมกับสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดการกระทำผิดซ้ำ

เพราะหลายคนล้วนเคยก้าวพลาด บางคนเลือกเดินทางผิดเพราะไม่มีอาชีพ ไม่มีรายได้ หรือไม่มีโอกาสให้เปลี่ยนแปลง ขณะที่บางคนเลือกทำผิดซ้ำเป็นอาชญา ดั้งนั้น ทำอย่างไรให้ความผิดพลาดไม่ใช่จุดจบของชีวิต แต่เป็นการเรียนรู้ จากก้าวที่พลาดเหล่านั้น และสามารถเริ่มต้นก้าวไปสู่อนาคตครั้งใหม่ได้อีกครั้ง...

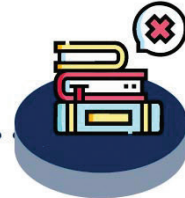
โมเดลการเรียนรู้

เปลี่ยนความผิดพลาดเป็นพลังให้ก้าวเดิน

โครงการนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับผู้ต้องขัง
และครอบครัวเปราะบาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สถานการณ์
ในเรือนจำกลางอุดรธานี

ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าภาคบังคับ
สูงถึงร้อยละ 72 หรือกว่า 2,000 คน
(ข้อมูลเดือนเมษายน 2569)

เปลี่ยน “คุมขัง” เป็น “เข้าใจ”

เพราะใจที่พร้อม จะมาพร้อมกายและสมองที่พร้อมเปิดรับอนาคตใหม่

กลยุทธ์
“กุญแจสามดอก”
ทำงานกับ

ผู้คุม

ผู้ต้องขัง

ครอบครัว
ผู้ต้องขัง

1 เรือนจำกลาง อุดรธานี

เปลี่ยนบทบาท “ผู้คุม”
สู่ “ผู้อำนวยการจัดการเรียนรู้”

สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้
ที่ปลอดภัย ยืดหยุ่น เป็นมิตร

ยกระดับมาตรฐานการจัดการเรียนรู้
ในเรือนจำให้รองรับการศึกษาทางเลือก
และการเทียบโอนผลลัพธ์จากชีวิตจริง

2 มหาวิทยาลัย ราชภัฏอุดรธานี

ออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและเหมาะสม
กับบริบทเรือนจำ ทั้งวิชาชีพชีวิต วิชาชีพ
วิชาการ และวิชาใจ

วางกลไกการเทียบโอนผลการเรียนรู้
ร่วมกับหุ้นส่วนการศึกษา

เชื่อมโยงการศึกษานอกระบบ
และระบบอุดมศึกษาทางเลือก
เพื่อให้ผู้เรียนเข้าสู่ระบบการศึกษา
ได้อย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ

3 บริษัท อัตลักษณ์ จำกัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม)

- พัฒนาทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ ให้ทั้งผู้ต้องขังและครอบครัว
- สร้างองค์กกลางในการรองรับผู้ต้องขัง หลังพ้นโทษและครอบครัว
- สู่การปรับตัวให้เกิดการยอมรับในสังคม

สร้าง “ระบบนิเวศการเรียนรู้ใหม่” ที่มีความยืดหยุ่น เป็นธรรม เพื่อยกระดับศักยภาพของกลุ่มคนเปราะบางอย่างยั่งยืน

MOU การทำงานร่วมกับหุ้นส่วนการศึกษาในพื้นที่กว่า 21 หน่วยงาน

พัฒนาโมเดลการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นในเรือนจำ ภายใต้ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ มาตรา 12 ผ่าน “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิอัครวิชาลัย” เรียนจบแล้วมีวุฒิรองรับ

สร้างนวัตกรรมระบบฐานข้อมูล Big Data สำหรับผู้ต้องขัง เพื่อให้มองเห็นภาพรวมชีวิต ทั้งเชิงเศรษฐกิจ จิตสังคม และความพร้อมต่อการกลับคืนสู่สังคม

ยกระดับ “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมคนดีสู่สังคมไม่จำกัด”

“กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนธรรมดี โคกหนองนาโมเดล”

และ “วิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงคนธรรมดี” วิสาหกิจที่รองรับผู้ต้องขัง

หลังพ้นโทษไปสู่การเป็นกิจการเพื่อสังคม เพื่อสร้างพื้นที่กลางที่สามารถพึ่งพิงและเข้าสู่ชีวิตใหม่ได้อย่างยั่งยืน

เปลี่ยนการทำงานในเรือนจำจาก “การปฏิบัติตามคำสั่ง” เป็น “การมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย”

ผลักดันให้เกิดการแยกกลุ่ม “นักเรียนในเรือนจำ”

ออกจากกระบวนการระบายนวไป เพื่อคงความต่อเนื่องของกระบวนการเรียนรู้

“กลยุทธ์กุญแจ 3 ดอก” คือ กลไกการทำงานแบบบูรณาการเพื่อไขประตูไปสู่โอกาสครั้งใหม่ ภายใต้การขับเคลื่อนโครงการนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับผู้ต้องขังและครอบครัวเปราะบาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งสนับสนุนโดยกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เพื่อช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางอุดรธานีและเรือนจำชั่วคราวโคกก่อง จังหวัดอุดรธานี มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งในเรือนจำและหลังปล่อยตัว โดยการเปลี่ยน “พื้นที่คุมขัง” เป็น “พื้นที่เรียนรู้” เพื่อสร้างตัวแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีทางเลือกและยืดหยุ่นอย่างมีคุณภาพ และปลดล็อกโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้ต้องขัง ครอบครัว และชุมชน รวมถึงผลักดันให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา (All for Education) โดยมีมูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต เป็นผู้อยู่เบื้องหลังร่วมออกแบบการหนุนเสริมกระบวนการทำงานที่เข้มแข็ง

ทั้งนี้ โครงการดังกล่าว ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นตัวแบบนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning) ที่มุ่งให้เกิด “ระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้” เพื่อโอกาสในการดำรงชีวิตใหม่ และ “สายพานแห่งโอกาส” ที่เชื่อมโยงการพัฒนาศักยภาพผู้ก้าวพลาดตั้งแต่ภายในเรือนจำไปจนถึงการกลับคืนสู่สังคม โดยกุญแจ 3 ดอก คือกลไกการทำงานแบบบูรณาการ ซึ่งประกอบด้วย เรือนจำกลางอุดรธานี ในฐานะสถาบันแรกที่ปรับเปลี่ยนพื้นที่ควบคุมเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ในฐานะพี่เลี้ยงซึ่งทำหน้าที่หนุนเสริมทางวิชาการที่เข้าไปช่วยฟื้นฟูจิตใจ เสริมสร้างความมั่นใจ และทักษะสำหรับการประกอบอาชีพที่ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับ และบริษัท อັตลักษณ์ จำกัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จังหวัดหนองบัวลำภู ในฐานะสะพานเชื่อมโอกาสสู่ชีวิตใหม่ที่ช่วยเตรียมความพร้อมและสร้างพื้นที่ยอมรับทางสังคมให้กับผู้พ้นโทษ และครอบครัว

ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เพื่อการคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

“เมื่อทำผิด เราไม่ได้ติดคุกเพียงคนเดียว แต่พ่อแม่พี่น้องและครอบครัวของเราก็ไม่ต่างจากการติดคุกไปด้วย ดังนั้นเมื่อมีโอกาสก็อยู่ที่ตัวเราว่าจะเรียนรู้จากความผิดพลาดและก้าวข้ามความผิดพลาดของตัวเองไปได้หรือไม่... จากที่เคยคิดว่าการติดคุกคือจุดตกต่ำที่สุดในชีวิต แต่โครงการนี้เปลี่ยนความกลัวเป็นความกล้า ให้อากาศพวกเราได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะหลาย ๆ อย่างเพื่อเตรียมตัวให้พร้อมก่อนที่จะออกไปเป็นคนที่ดีพอสำหรับครอบครัวและสังคมโดยจะไม่วนซ้ำกลับมาอยู่จุดเดิมอีกแน่นอน” เสียงจากผู้ต้องขังแดนหญิง เรือนจำกลางอุดรธานี

ปฏิรูปเรือนจำ คืบคนสู่สังคม

ยกระดับจาก "การควบคุม" เป็น "การพัฒนา"
และเตรียมความพร้อมสู่สังคมภายนอกอย่างมีคุณภาพ

ในเรือนจำ

ผู้อำนวยการเรียนรู้
อำนวยการในการเปลี่ยนแปลง

และทักษะอาชีพ
พร้อมผู้ต้องขังก่อน

กุญแจดอกที่หนึ่ง...เปลี่ยนพื้นที่คุมขังเป็นพื้นที่การเรียนรู้

เรือนจำกลางอุดรธานี สังกัดกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ทำหน้าที่เป็นฐานปฏิบัติการหลักของโครงการเน้นการพัฒนาเจ้าหน้าที่เรือนจำ 91 คน และมีการขยายผลการพัฒนาภายในเรือนจำอีก 11 คน รวมเป็น 102 คน ให้เปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้คุม” สู่ “ผู้อำนวยการจัดการเรียนรู้” เพื่อเป็น “กลไก” สำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัย ยืดหยุ่น และเป็นมิตรต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้ต้องขัง (นักโทษเด็ดขาด) และนักโทษเด็ดขาดที่ใกล้พ้นโทษ พร้อมครอบครัวเปราะบางเบื้องต้น 214 คน พร้อมทั้งยกระดับมาตรฐานการจัดการเรียนรู้ในเรือนจำให้รองรับแนวทางการศึกษาทางเลือกและการเทียบโอนผลลัพธ์จากชีวิตจริง

นายอธิการุญจน์ วงศรีวอ ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง เรือนจำกลางอุดรธานี กล่าวว่า หากผู้ก้าวพลาดถูกคุมขังโดยไร้การพัฒนา เมื่อออกสู่สังคม ผลกระทบย่อมไม่หยุดอยู่แค่ตัวเขา “กุญแจ 3 ดอก” จึงเป็นคำตอบของการพัฒนา ด้วยการเปลี่ยนจากผู้ก้าวพลาดให้ก้าวไปข้างหน้า เปลี่ยนผู้คุมให้กลายเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ เปลี่ยนพื้นที่ปิดให้กลายเป็นพื้นที่ร่วมพลังทุกภาคส่วน ร่วมสร้างนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นไปด้วยกัน เพราะการพัฒนาคน ไม่เพียงลดการกระทำผิดซ้ำ แต่ยังสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนและสังคมในระยะยาว

ดังนั้น “จับแล้วจับ” อาจเป็นมุมมองของผู้คนในระยะสั้น แต่ข้อเท็จจริงในสังคม คือ จับแล้วไม่ได้จับแค่นั้น หากบุคคลนั้นอยู่ตัวคนเดียว อาจจะไม่ส่งกระทบมากนัก แต่หากเขาเป็นสมาชิกของครอบครัว ไม่ว่าจะในฐานะบิดา มารดา หรือบุตร การคุมขังโดยปราศจากกระบวนการพัฒนา ย่อมส่งผลกระทบต่อตามมามากมาย อันดับแรกคือ หากผู้ต้องขังไม่ได้รับการพัฒนาให้เห็นคุณค่าในตนเองและสามารถสร้างคุณค่าให้กับชุมชนได้ ผลลัพธ์ที่ตามมาอาจไม่เพียงเป็นการกระทำผิดซ้ำ แต่ยังนำไปสู่การถ่ายทอดวงจรปัญหาสู่ลูกหลาน ไม่ว่าจะปัญหาความยากจนข้ามรุ่น การขาดคนดูแล หรือร้ายที่สุดก็ในฐานะ “ว่าที่ผู้ต้องขังในอนาคต”

ดังนั้น ญุณแฉ 3 ดอกทำให้ทุกภาคส่วนสามารถบูรณาการการทำงานร่วมกัน แต่ละคนต่างก็ประยุกต์ใช้ความเชี่ยวชาญของตนเองมาทำงานร่วมกันเพื่อให้ผู้ต้องขังไม่กระทำผิดซ้ำ ซึ่งแม้ว่าจะป้องกันไม่ได้ร้อยละ 100 แต่สิ่งที่เขาจะมีแน่ ๆ คือ ภูมิคุ้มกันทั้งต่อตัวเอง ครอบครัว และชุมชน และไม่ว่าเวลาจะผ่านไปกี่ปี สิ่งที่จะไม่เปลี่ยนแปลงไปคือ “คุณค่าในตัวเอง” ในบทบาทหน้าที่ของเรือนจำต้องช่วยให้ผู้ต้องขังค้นหาและมองเห็นคุณค่าในตัวเอง เพื่อให้เขายอมรับตัวตน และยอมเปิดใจเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อีกหนึ่งสิ่งที่สำคัญคือ คนทำงานต้องเข้าใจว่าคนทุกคนล้วนมีความแตกต่างและซับซ้อน ดังนั้นจะทำงานเพียงผิวเผินไม่ได้ หากอยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต้องร่วมกันสร้าง ซึ่งเรือนจำกลางอุดรธานีได้เปลี่ยนแปลงผู้ต้องขังด้วยการเปลี่ยน “ผู้คุม” เป็น “ผู้อำนวยกาจัดการเรียนรู้” มากถึง 102 คน จากเจ้าหน้าที่กว่า 150 คน ใน 2 รุ่น เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นให้กับผู้ต้องขังภายใต้ความซับซ้อนที่แต่ละคนพบเจอด้วย “ภูมิอุดรวิษาลัย” ซึ่งเป็นคำตอบของการทำงานกับผู้ต้องขังที่ตอบโจทย์ที่สุด เพราะไม่เพียงจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ต้องขังเท่านั้น แต่ยังผลักดันให้พวกเขามีที่พักพิงทางสังคมในยามพ้นโทษและคอยติดตามดูแลเป็นระยะ

“ความยืดหยุ่นไม่ใช่การด้อยคุณภาพ แต่คือการเข้าถึงแก่นแท้ของคุณค่าคน โดยเรือนจำไม่ได้ยืดหยุ่นแค่กับผู้ต้องขังหรือหลักสูตร แต่กับผู้คุมและเจ้าหน้าที่ในเรือนจำก็พร้อมที่จะยืดหยุ่นไปด้วย ในเส้นทางการทำงานสำคัญที่สุดคือการปรับ Mindset ด้วยความเชื่อว่า เราไม่สามารถเปลี่ยนแปลงใครได้ นอกจากเขาจะเปลี่ยนแปลงตัวเอง ดังนั้น จึงต้องสร้างการเรียนรู้ให้คนเปิดใจ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงด้วยตัวเอง โดยไม่ควบคุม แต่คอยสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในที่สุด”

ทั้งนี้ ในเส้นทางของญุณแฉดอกที่หนึ่ง การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญก็คือการเปลี่ยนจาก “ผู้คุม” สู่ “ผู้อำนวยกาจัดการเรียนรู้” หรือ Facilitator โดยนางสาววิภาวรรณ อิมพิมพ์ นักจิตวิทยาปฏิบัติการ เรือนจำกลางอุดรธานี กล่าวเสริมว่า เธอทำหน้าที่เป็นนักจิตวิทยาปฏิบัติการในเรือนจำ เข้าใจดีว่าผู้ต้องขังต้องการการพัฒนาจิตใจมากเป็นอันดับแรก จึงพยายามดูแลจิตใจผู้ต้องขังให้มีความพร้อมก่อนที่จะส่งเสริมทักษะอื่น ๆ เพิ่มเติม และการพัฒนาผู้ต้องขังจะใช้ความรู้ เพียงอย่างเดียวไม่พอ แต่ต้องเตรียมความพร้อมให้เขาสามารถออกไปอยู่ร่วมกับสังคมได้ด้วย เพราะสุดท้ายคนที่อยู่กับเขาไปตลอด และคนที่ทำให้ชีวิตของเขามั่งคั่งได้ก็คือตัวของเขาเอง

นายปริญญา วงศ์อน นักทัศนวิทยาปฏิบัติกร เรือนจำกลางอุดรธานี กล่าวว่า เขามีความเชื่อว่า “ทุกคนสามารถเป็นคนดีได้” จึงพยายามดูแลให้กำลังใจ และพัฒนาผู้ต้องขังทุกคนให้ไปสู่เส้นทางที่เหมาะสม แต่ลำพังเจ้าหน้าที่เพียงไม่กี่คนคงไม่สามารถเปลี่ยนใครได้ เพราะในเรือนจำแม่จะมีหลักสูตรการเรียนรู้มากมาย แต่ก็มักเป็นการจัดให้ผู้ต้องขังเรียนตามโปรแกรมที่วางไว้ อบรมแล้วก็จบไป โดยไม่ได้คำนึงถึงบริบทและความชอบของผู้ต้องขัง เนื่องจากเรือนจำมีข้อจำกัดหลายอย่าง อีกทั้งเรือนจำกลางอุดรธานียังอัดแน่นไปด้วยผู้ต้องขังที่เรียกว่า “ล้นคุก” การดูแลหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตรายบุคคลจึงมีประสิทธิภาพลดลง เนื่องจากมีบุคลากรไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ต้องขัง ขณะที่เจ้าหน้าที่หลายคนยังขาดทักษะและประสบการณ์ในการจัดการ หนาซ้ำเมื่อพ้นโทษแล้ว สังคมก็ไม่ยอมรับ เป็นเหตุให้พวกเขากระทำผิดซ้ำ เป็นปัญหาเรื้อรังที่ยากจะแก้ไข

ดังนั้น สิ่งที่สามารถทำได้ในขณะนี้คือ ค่อย ๆ สร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ไม่ตีตรา ไม่คุมขัง แต่สร้างความมั่นใจให้กับผู้ต้องขังว่าทุกคนที่ก้าวพลาดเข้ามาอยู่ที่นี่จะสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น มีโอกาสได้ลองทำสิ่งใหม่ ๆ ที่ชีวิตนี้ไม่เคยทำ โดยเฉพาะการศึกษาและการเรียนรู้ ซึ่งเราพยายามผลักดันให้ทุกคนมีวุฒิการศึกษา และเสริมสร้างลักษณะนิสัยในการเรียนรู้เรื่องราวใหม่ ๆ เพื่อเตรียมพร้อมรับกับชีวิตใหม่หลังพ้นโทษไปแล้ว

กุญแจดอกที่สอง... นักรออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี สังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ทำหน้าที่เป็น “นักรออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” โดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทเรือนจำให้แก่เจ้าหน้าที่เรือนจำ ผู้ต้องขังและครอบครัว ทั้งด้านวิชาชีพ ชีวิต วิชาชีพ และวิชาการ วางกลไกการเทียบโอนผลการเรียนรู้ออกกับภาคีด้านการศึกษา ตลอดจนการเชื่อมโยงการศึกษานอกระบบและระบบอุดมศึกษาทางเลือก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าสู่ระบบการศึกษาได้อย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ

ดร.ศศิณี กัญยาบุญ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี กล่าวว่า กระบวนการที่ผ่านมาเราไม่ได้ทำงานคนเดียว เรามีเพื่อนคู่คิดทั้งทีมภุญแจ 3 ดอก และหุ้นส่วนการศึกษาอื่น ๆ จึงทำให้งานเกิดรูปธรรมชัดเจนขึ้น ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เข้ามาเป็นกลไกสำคัญในการออกแบบหลักสูตรที่จะช่วยให้ผู้ต้องชังสามารถเทียบโอนประสบการณ์เป็นวุฒิมารศึกษาได้ เนื่องจากมองผลระยะยาว หากผู้ต้องชังต้องใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำมากกว่า 5 - 10 ปี แม้จะได้ฝึกสมาธิ ดูแลจิตใจ หรือฝึกทักษะต่าง ๆ แต่ถ้าไม่มีวุฒิมารศึกษารองรับ เมื่อออกสู่สังคมแล้ว เขาอาจจะทำอะไรได้ไม่มาก เพราะอย่างน้อยวุฒิมารศึกษาก็เป็นหลักประกันที่จะทำให้เกิดการจ้างงานและมีรายได้ที่สูงขึ้น ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี พยายามออกแบบหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นทั้งต่อตัวผู้เรียน เวลา และเนื้อหา ซึ่งปัจจุบันได้หารือกับภาควิชาต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย เพื่อร่วมกันออกแบบหลักสูตรธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) และปริญญาตรีให้กับผู้ต้องชัง และในอนาคตยังได้มองการณ์ไกลถึงการเพิ่มเพื่อนร่วมทางเพื่อเข้ามาช่วยกันขับเคลื่อนงานเป็นกุญแจดอกอื่น ๆ ต่อไป

ทางด้าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์มัทนียา กายแก้ว มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี กล่าวเสริมว่า “ใจ” เป็นเรื่องที่สำคัญมากในการทำงาน ไม่เฉพาะผู้ต้องชัง แต่หมายถึงไม่ว่ากับใครก็ตาม โดยปีแรกของการทำงานเราเน้นพัฒนาผู้ต้องชังในทักษะด้านอารมณ์และสังคม ฝึกให้เขาคิดและตัดสินใจอย่างถูกต้องและเป็นผลดีต่อตัวเองที่สุด ซึ่งระหว่างการทำงานก็ได้คิดทบทวนหลักสูตรต่าง ๆ เพิ่มเติมเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุด ทำให้ค้นพบ “หลักสูตรฝึกใจให้เป็นสุข” ที่นำมาใช้กับผู้ต้องชังในปีที่สองนี้ ไม่ได้ทำให้คน ๆ หนึ่งยิ้มได้ทุกวัน แต่ช่วยให้เขาสามารถมองเห็นตัวเองในทุกมิติ เพราะหากเราทำให้ผู้ต้องชังกลายเป็นคนที่มีเป้าหมายในชีวิต หรือทำให้เขารู้สึกว่าตัวเองเป็นคนที่มีประโยชน์ เขาจะสามารถมีความสุขขึ้นมาได้ ดังนั้นในกระบวนการจึงมักจะเปิดโอกาสให้ผู้ต้องชังได้แบ่งปันความสุขเล็ก ๆ ที่พบเจอในแต่ละวัน หรือเล่าเรื่องราวผ่านภาพที่มอบโจทย์ให้เป็นการบ้าน เพราะความสุขเล็ก ๆ เป็นทักษะที่สามารถสร้างได้ หากผู้ต้องชังสามารถมีความสุขแม้เพียงเล็กน้อย แต่สะสมในทุก ๆ วัน ก็จะทำให้เขามีกำลังใจ พร้อมเรียนรู้ และพร้อมก้าวเดินต่อไปได้ รวมถึงฝึกทักษะการวางแผน และความกล้าหาญ เพื่อให้เขาสามารถวางแผนชีวิตตัวเองหลังพ้นโทษได้ด้วย

“เรามีความสุขเสมอที่ได้ทำงาน และมั่นใจว่าสิ่งที่ทำร่วมกันจะช่วยผู้ต้องชังเปลี่ยนแปลงได้ จะมากบ้าง น้อยบ้าง ก็ไม่เป็นไร เพราะอย่างน้อยเขาก็เกิดการเปลี่ยนแปลง แต่หากจะทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร เราทุกภาคส่วนต้องเข้ามาเป็น “หุ้นส่วน” จับมือกันทำงานต่อไป และที่สำคัญการทำงานครั้งนี้ไม่ใช่แค่ผู้ต้องชังที่ได้รับประโยชน์ คนทำงานทุกคนก็ได้รับประโยชน์ไปพร้อมกัน งานนี้ทำให้เราได้รู้ว่าหลักสูตรต่าง ๆ หรือวิธีการทำงานบางอย่างนั้นได้ผลหรือไม่ได้ผล ซึ่งทำให้เราได้ทำงานกับตัวเองมากขึ้น โดยเฉพาะการมีทักษะการออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น และทักษะการสอนเพิ่มขึ้น และเรียนรู้ที่จะรับมือกับคนแต่ละประเภทได้ ทั้งยังช่วยให้เรามั่นใจว่า สิ่งที่ทำอยู่นั้นเรามาถูกทางแล้ว”

กุญแจดอกที่สาม "เพื่อนร่วมทาง" ผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ และครอบครัวเปราะบาง

บริษัท อັตลักษณ์ จำกัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม) องค์กรเอกชนภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 ทำหน้าที่พัฒนาและออกแบบกระบวนการเรียนรู้ และการใช้ชีวิตในสังคมของทั้งผู้ก้าวพลาดและครอบครัว ในลักษณะ “เพื่อนร่วมเดินทาง” โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างพื้นที่ยอมรับทางสังคมร่วมกับภาคีเครือข่ายทั้งภาคชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน จนถึงการสร้างองค์รกรกลางในการรองรับผู้ต้องขังหลังพ้นโทษและครอบครัวเปราะบาง เข้าสู่การปรับตัวให้เกิดการยอมรับในสังคม

ตनुตา ดวงกลมสถานต์ บริษัท อັตลักษณ์ จำกัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม) กล่าวว่า หากไม่ขัดเวลา หรือให้โอกาสผู้ต้องขังได้เปลี่ยนแปลงตัวเอง เมื่อเขาพ้นโทษออกไปแล้วจะมั่นใจได้อย่างไรว่าเขาจะไม่กลับมากระทำผิดซ้ำอีก ซึ่งเรื่องนี้เป็นหนึ่งในคำถามที่พบบ่อยมากสำหรับการทำงานกับผู้ต้องขัง ในบทบาทของภาคเอกชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมจึงเข้ามาเป็นกุญแจดอกสำคัญในการทำงานกับผู้ต้องขัง ครอบครัวของผู้ต้องขัง และสังคม เพื่อให้ผู้ต้องขังกลับคืนสู่สังคมที่ดีที่พร้อมโอบอุ้มพวกเขา

กุญแจสามดอกพร้อมมือกันจัดสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดีให้ผู้ต้องขังตั้งแต่ในเรือนจำ โดยเฉพาะการปลดล็อกทักษะของผู้คุมให้เป็นนักจัดการเรียนรู้ ปลดล็อกหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ปลดล็อกชีวิตเขาไม่ให้กลับมากระทำผิดซ้ำโดยบริษัท อັตลักษณ์ จำกัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม) ซึ่งเราไม่ได้ปลดล็อกแค่ตัวเขา แต่เราพยายามปลดล็อกครอบครัว ปลดล็อกสังคม ให้พร้อมโอบรับเขาด้วยการไม่ตีตรา ด้อยค่าพวกเขา ด้วยการลงพื้นที่จริง แสวงหาความต้องการของครอบครัวและพัฒนาทักษะอาชีพให้สอดคล้องกับผู้ต้องขัง เพราะเมื่อเขาพ้นโทษออกมาแล้วจะได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งสร้างพื้นที่ให้ผู้ต้องขังได้มารวมตัวกันประกอบอาชีพ โดยกระจายออกเป็นเครือข่าย ผู้ต้องขังคนไหนที่เคยมีเครือข่ายอยู่แล้วก็จะดึงเพื่อนมาทำสิ่งดี ๆ ร่วมกัน

นอกจากนี้เรายังทำหน้าที่เป็น “พื้นที่กลาง” และ “ผู้รับฟังที่ดี” ที่พร้อมช่วยวางแผนและผลักดันให้เขาแก้ปัญหาด้วยตัวเองอย่างไม่เคยหวาดตาย เพราะเขาเป็นคนที่รู้จักบาดแผลและจุดเจ็บปวดของตัวเองดีที่สุด โดยเราจะวางแผนการช่วยเหลือจากเรื่องปัจจัย 4 ก่อน เพื่อให้เขากินอิ่มนอนอุ่น พร้อมเปิดรับการเรียนรู้และมีแรงก้าวเดินต่อไป

“เราใช้วิธีคิดแบบโคกหนองนาโมเดล บ้านต้องสะอาด ไฟไม่มีก็ช่วยกันติด สัตว์ลอกก็ช่วยกันทา เครื่องใช้พังก็ช่วยกันซ่อม กินเยอะก็ช่วยกันปลูกพืชผักสวนครัว ช่วยกันเลี้ยงไก่ เลี้ยงหอย หรืออะไรก็ได้ที่ชอบ ส่วนยารักษาโรคนั้นเราจะรักษาใจให้เขาก่อน โดยค่อย ๆ วางแผนการช่วยเหลือแบบไม่หักดิบ ไม่ตั้งข้อห้ามอะไรทั้งสิ้น แต่ส่งเสริมให้เขาคิดได้ด้วยตัวเอง พร้อมสร้างแรงกระตุ้นและแรงบันดาลใจให้เขา เพราะเราเชื่อว่าหากเขาแข็งแรงแล้ว เขาจะกลายเป็นวัคซีนที่ดีที่สุดในชุมชน และพร้อมดึงคนอื่นกลับมาแก้ไขด้วย”

ปัจจุบันได้มีการยกระดับความช่วยเหลือเป็น 3 วิสาหกิจชุมชนต้นแบบไว้รองรับผู้ก้าวพลาดเมื่อกลับเข้าสู่สังคมด้วย ไม่ว่าจะเป็น “วิสาหกิจชุมชนส่งเสริมคนดีสู่สังคมไม่จำกัด” วิสาหกิจที่มุ่งเน้นเสริมสร้างการประกอบอาชีพอิสระและการพึ่งพาตนเองของผู้ก้าวพลาดในเขตพื้นที่เมือง “วิสาหกิจชุมชนคนธรรมดา โคกหนองนาโมเดล” วิสาหกิจต้นแบบเกษตรผสมผสานและการพึ่งพาการบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวพระราชดำริอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

และน้องใหม่ล่าสุดอย่าง “วิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงคนธรรมดีบ้านลานเต” ที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายในพื้นที่บ้านลานเต เพื่อให้ผู้ก้าวพลาดและครอบครัวสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งยังเกิดการรวมกลุ่มผู้นำเศรษฐกิจชุมชนใน 3 พื้นที่ ได้แก่ บ้านลานเต บ้านดงบาก และบ้านโคกถาวร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม และเป็นปราการสำคัญในการปกป้องและสร้างภูมิคุ้มกันที่สำคัญให้กับชุมชน เพื่อเตรียมพร้อมยกระดับสู่การเป็น “กิจการเพื่อสังคม” (Social Enterprise) ให้สามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ จากภาครัฐ และรองรับผู้พ้นโทษให้มีพื้นที่กลางที่สามารถพักพิงใจ ขยายไปสู่การเป็นชุมชน ที่ผู้พ้นโทษสามารถอาศัย เรียนรู้ร่วมกัน และเข้าสู่ชีวิตใหม่ได้อย่างยั่งยืน ผ่านการประกอบอาชีพตามความถนัดและการทำงานกับองค์กรที่เข้าใจบริบทของพวกเขาอย่างแท้จริง

นายกฤษฎา ประสมสุข ประธานวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงคนธรรมดีบ้านลานเต ตัวแทนของผู้พ้นโทษที่เปลี่ยนแปลงชีวิตได้เพราะระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและให้โอกาส ซึ่งได้แลกเปลี่ยนเรื่องราวว่า ปัจจุบันเขาเปลี่ยนมุมมองชีวิตใหม่และจะไม่หันกลับไปเลือกทางเดิมอีก เพราะมีเป้าหมายใหม่ในชีวิตคือการประกอบอาชีพสุจริตเพื่อดูแลครอบครัว 1 ปี 7 เดือน ที่กลายเป็น คนไร้อิสรภาพในเรือนจำต้องทนเห็นแม่ของตัวเองและลูก ๆ ร้องไห้ทุกครั้งที่เขาเยี่ยม จึงตั้งปณิธาน กับตัวเองอย่างแน่วแน่ว่าจะไม่พลาดซ้ำสอง และต้องเป็นคนที่ดีขึ้นเพื่อคนที่รออยู่ให้ได้

“ตอนอยู่ในเรือนจำผมมีโอกาสได้ฝึกฝนวินัยในตัวเองและฝึกฝนทักษะอาชีพหลายด้าน โดยเฉพาะเมื่อใกล้พ้นโทษ มีโอกาสเรียนรู้งานในโคกหนองนาโมเดล จึงเกิดแนวคิดตั้งแต่ตอนนั้นว่าหากพ้นโทษออกไปแล้วจะทำเกษตรพอเพียง ริมรั้วบ้านเพื่อยังชีพ ซึ่งปัจจุบันผมได้กลับมาใช้ชีวิตปกติในสังคมอีกครั้ง โดยแบ่งปันพื้นที่ของตัวเองที่บ้านลานเต ซึ่งเป็นอยู่ช่อมรดกเก่าให้กลายเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่ใคร ๆ ก็มาเรียนรู้ได้”

ทั้งนี้ ปัจจุบันผมเริ่มทำหน้าที่เพื่อสังคม นำพาเดอะแก๊งที่เคยก้าวพลาด ครอบครัว และลูก ๆ มาทำงานสุจริตร่วมกัน สร้างการเรียนรู้ใหม่ร่วมกัน โดยเฉพาะการเพาะเห็ดนางรม เห็ดนางฟ้า ที่ทุกคนพากันลองผิดลองถูก จนปัจจุบันสามารถ ผลิตก้อนเห็ดจากฟางข้าวได้ถึง 2,000 ก้อน แม้บางก้อนจะออกดอกและขายได้แล้ว แต่ก็มีบางก้อนที่เสียหายจากเชื้อรา ซึ่งก็ต้องพยายามเรียนรู้และพัฒนากันไป โดยขั้นต่อไปจะพยายามเรียนรู้วิธีการจัดสรรรายได้ร่วมกัน และคิดต่อยอด ไปถึงการสร้างโรงเรือนและผลิตก้อนเห็ดเพิ่มเติม เช่น เห็ดขอน เห็ดฟาง เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค รวมถึงวางแผนแปรรูปเห็ด ปลูกผัก เลี้ยงหอยขม จิ้งหรีด และแมงดา เพราะคุ้มทุนและสร้างรายได้เร็ว

“ทุกวันนี้ผมอยู่ในสังคมได้อย่างภาคภูมิใจ คนในชุมชนให้การยอมรับและบางคนยังแสดงความยินดีที่พวกเรา สามารถเปลี่ยนแปลงตัวเองได้ ซึ่งบางคนก็เข้ามาเป็นลูกค้าซื้อเห็ด บางคนก็อยากมาร่วมเรียนรู้วิธีเพาะเห็ด ผมจึงมองว่า การมี “พื้นที่เรียนรู้” หรือ “พื้นที่กลาง” ให้พวกเราที่พ้นโทษออกมาได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการมี “พื้นที่แห่งโอกาส” ให้พวกเราได้ลองผิดลองถูก เป็นสิ่งที่สำคัญมากที่จะช่วยให้พวกเรามีอนาคตใหม่ที่มั่นคงเพื่อไม่ให้กระทำผิดซ้ำอีก”

กฤษแจ (อาจมีได้มากกว่า) สามดอก

ดร.พิภพ หัสสา ทีมหนุนเสริมทางวิชาการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นทีมหนุนเสริมการดำเนินงานโครงการฯ กล่าวว่า จากการทำงานที่ผ่านมา เราค้นพบว่ากฤษแจแต่ละดอกมีศักยภาพและความสามารถที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ แต่ในขณะเดียวกันก็อาจมีบางมุมที่เห็นต่างหรือไม่เข้าใจกัน ดังนั้น นอกจากเราจะช่วยส่งเสริมความรู้และเครื่องมือในการทำงานแล้ว เราต้องทำหน้าที่ “เชื่อมความสัมพันธ์” และ “ซ่อมใจ” เพื่อให้เขาเกิดความศรัทธาและมีความเชื่อมั่นในการทำงาน

“การทำงานส่วนใหญ่เรามักจะเห็นหน่วยงานเดียวเป็นเจ้าของภาพ แต่การทำงานครั้งนี้เรามีเจ้าภาพหลักถึง 3 องค์กร ซึ่งสามารถเข้าใจและทำงานร่วมกันได้ นับเป็นความงามที่พบเห็นในการทำงานครั้งนี้ และเชื่อเป็นอย่างยิ่งว่าทิศทางที่จะนำไปสู่การขับเคลื่อนงานเชิงนโยบายจะสามารถเกิดขึ้นได้แน่นอน เพราะแค่เรามีความเชื่อก็ไปได้ดีแล้ว”

ทางด้าน นางมัทยา คำแหง หัวหน้าทีมหนุนเสริมทางวิชาการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรรมการมูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต กล่าวเสริมว่า สิ่งที่เราเรา่วมคิดร่วมสร้าง ทั้งที่ได้ลงมือทำจริงหรือเป็นเพียงข้อเสนออันยิ่งใหญ่สำหรับผู้ได้รับเสมอ ซึ่งไม่ใช่ทุกที่จะทำได้แล้วก็ไม่ใช่ทุกคนที่จะทำได้ทุกเรื่อง การทำงานบางส่วนยังมีช่องว่างที่เราต้องช่วยกันเติมเต็ม ซึ่งอาจจะไม่ต้องทำเรื่องใหญ่เสมอไป เรื่องเล็กอย่างการจัดหาถุงยังชีพให้เขาก็เป็นเรื่องสำคัญไม่แพ้กัน

จึงอยากขอเสนอสิ่งที่พวกเราต้องร่วมกันทำคือ 1) เราควรผลักดันให้โมเดลการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นที่เราร่วมกันทำนี้เป็นโมเดลที่หน่วยงานอื่นสามารถนำไปใช้ได้ โดยเราต้องถอดบทเรียนร่วมกันก่อนว่า หากพื้นที่อื่นจะนำไปใช้จะอย่างไร ภายใต้เป้าหมาย หรือกลไกใด 2) หากจังหวัดไหนสนใจทำ ต้องผลักดันให้ผู้บริหารระดับสูงพร้อมสนับสนุนให้การดำเนินงานสามารถทำได้ ทั้งเรื่องระเบียบ งบประมาณ และบุคลากร 3) เราต้องช่วยกันอุดช่องว่างเพื่อให้งานลื่นไหล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสื่อสารให้คนภายนอกรับรู้ ไม่ทำและชื่นชมกันเอง แต่คนภายนอกต้องได้รับรู้ว่าเราทำอะไรอยู่ แล้วผู้ต้องซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ซึ่งที่ ๆ ที่พื้นที่ไปแล้วก็ต้องมาช่วยสื่อสารให้ห้อง ๆ ที่อยู่ข้างในด้วยว่าออกไปแล้วเป็นอย่างไร มีวิธีการรับมืออย่างไร เพื่อลดความกังวล สร้างแรงบันดาลใจ และเพิ่มพลังให้เหล่าผู้ต้องซึ่งพร้อมก้าวเดินต่อไป

ทั้งนี้ โครงการไม่ได้มุ่งเป้าไปที่การศึกษาหรือการพัฒนาทักษะอาชีพเพียงอย่างเดียว แต่มุ่งพัฒนาจิตใจของผู้ต้องซึ่งก่อนเป็นอันดับแรก เพราะใจที่พร้อมจะมาพร้อมกายและสมองที่พร้อมเปิดรับอนาคตใหม่ ก่อนจะให้ผู้ต้องซึ่งเลือกเรียนรู้อาชีพที่ชอบ พร้อมทั้งสร้างทางเลือกการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น รวมถึงให้ความสำคัญต่อการสร้างการเรียนรู้กับครอบครัวของผู้ต้องซึ่งด้วย เพราะหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้เกิดการกระทำผิดซ้ำคือ การที่ครอบครัวไม่ต้อนรับผู้พ้นโทษ และการไม่มีอาชีพ หรืออาจจะมีอาชีพแต่ไม่สอดคล้องกัน ตัวอย่างเช่น ผู้ต้องซึ่งเลือกฝึกอาชีพเย็บผ้าเมื่ออยู่ในเรือนจำ แต่เมื่อออกจากเรือนจำแล้ว ครอบครัวไม่เห็นด้วยและไม่มีการประกอบอาชีพ ดังนั้นในกระบวนการจะเลือกผู้ต้องซึ่งและครอบครัวนำร่อง เพื่อสอบถามอาชีพที่ต้องการทำร่วมกัน และเตรียมความพร้อมให้ทั้งผู้ต้องซึ่งและครอบครัวมีทักษะที่เหมือนกัน สามารถทำงานและอยู่ร่วมกันได้เมื่อพ้นโทษ

เรือนแพแห่งการเรียนรู้...เพื่อคนเปราะบาง

ปัจจุบัน โครงการเดินทางวางแผนกลยุทธ์ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาด้วยการ “MOU กับภาคีในพื้นที่กว่า 21 หน่วยงาน” ทั้งสถาบันการศึกษา ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชน และภาคประชาสังคม เพื่อเชื่อมโยงทรัพยากร ความรู้ และบทบาทของแต่ละหน่วยงานในลักษณะ “เรือนแพแห่งการเรียนรู้” ที่สามารถพัฒนาไปพร้อมกัน โดยมีเป้าหมายเดียวกัน คือ ลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสให้ผู้ต้องขังกลับสู่สังคมอย่างมีศักดิ์ศรี

รวมถึงวางแผนพัฒนาโมเดล “นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นแบบมีส่วนร่วม” ในเรือนจำโดยใช้การศึกษา และการเรียนรู้เป็นธงนำเพื่อ “สร้างให้คนมีความรู้” ซึ่งสามารถเทียบโอนความรู้จากประสบการณ์ชีวิตจริงของผู้ต้องขัง สู่ระบบการศึกษาทางเลือกผ่าน “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิอัครวิชาลัย” ภายใต้แนวคิด “คนอุดรทำเพื่อคนอุดร” โดยเป็นนวัตกรรม การจัดการเรียนรู้ร่วมเพื่อออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้อง ยืดหยุ่น และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดทุกช่วงชีวิต ของทุกคนที่ก้าวพลาด ตั้งแต่ผู้ไม่รู้หนังสือจนถึงระดับปริญญาตรี ผ่านความร่วมมือจากหุ้นส่วนการศึกษาในพื้นที่ อาทิ “ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอเมืองอุดรธานี” ที่ปรับเปลี่ยนรายวิชาและออกแบบแนวทางการพัฒนาหลักสูตร สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและบริบทการเรียนรู้ภายในเรือนจำ “ศูนย์การเรียนรู้มาตรา 12” และ “สถาบันการอาชีวศึกษา” ในพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้บูรณาการเรียนรู้ที่เหมาะสม “สถาบันพลังจิตตานุภาพ” หัวเรือหลัก ในการพัฒนาฟื้นฟูกระบวนการจิตตปัญญาให้เห็นแก่นแท้ของชีวิต และสถาบันอุดมศึกษาอย่าง “มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี” ได้ไฟใหญ่ผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้หลักสูตรอนุปริญญา และปริญญาตรีที่พร้อมเปิดรับและรองรับทุกโอกาสในการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง

อีกทั้งยังวางแผนสร้าง “นวัตกรรมระบบฐานข้อมูล Big Data สำหรับผู้ต้องขัง” ที่เชื่อมโยงข้อมูลผู้ต้องขังทั้งภายใน และภายนอกเรือนจำ โดยรวบรวมข้อมูลจากระบบราชทัณฑ์กว่า 17 ระบบ เช่น ระบบการเยี่ยมญาติ ระบบการเงิน ระบบคำร้อง ระบบการฝึกอาชีพ ฯลฯ รวมถึงข้อมูลเชิงลึกจากระบบภายนอก เช่น การฝากเงิน การเยี่ยมครอบครัว สภาพเศรษฐกิจ ของครอบครัวผู้ต้องขัง ฯลฯ และที่สำคัญคือ ข้อมูลการประเมินผลรายบุคคลแบบ 5 ดาว เช่น ผู้ต้องขังรายนี้มีคะแนน ความประพฤติ 3 ดาว ความซื่อสัตย์ 5 ดาว ความชำนาญด้านการเย็บผ้า 2 ดาว เพื่อให้มองเห็น “ภาพรวมชีวิตผู้ต้องขัง” ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ จิตสังคม และความพร้อมต่อการกลับคืนสู่สังคม ซึ่งจะสามารถนำไปใช้สนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบาย และออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้ตอบโจทย์เฉพาะรายบุคคลได้ดีขึ้น รวมถึงเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ประกอบการ ที่ต้องการรับผู้ต้องขังเข้าทำงานหลังพ้นโทษด้วย

นับเป็นก้าวสำคัญแห่งการปรับเปลี่ยนมุมมองทางความคิดของสังคมจากคำตราหน้า “บัวใต้ต้ม” หรือ “คนขี้คุก” ให้เห็นว่าผู้ก้าวพลาดเหล่านี้ล้วนแล้วแต่คือ “ผู้ที่ยังไม่เจอจังหวะงอกใหม่” หากได้รับโอกาส ความจริงใจ และการเติมพลัง ร่วมกันของทุกคนในสังคมอย่างต่อเนื่อง ก็จะเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ ยังเปลี่ยนการทำงานในเรือนจำจาก “การปฏิบัติตามคำสั่ง” เป็น “การมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย” โดยเปิดพื้นที่ให้เรือนจำสามารถสำรวจ วิเคราะห์ ออกแบบ และบริหารจัดการการศึกษาร่วมกับภาคีในพื้นที่ รวมถึงผลักดัน ให้เกิดการแยกกลุ่ม “นักเรียนในเรือนจำ” ออกจากกระบวนการย้ายระบายนทั่วไป เพื่อคงความต่อเนื่องของกระบวนการเรียนรู้

กล่าวได้ว่า โครงการนี้ไม่เพียงจัดการศึกษาในเรือนจำเท่านั้น แต่เป็นการสร้าง “ระบบนิเวศการเรียนรู้ใหม่” ที่มีความยืดหยุ่น เป็นธรรม และเชื่อมโยงทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อยกระดับศักยภาพของคนกลุ่มเปราะบาง ในพื้นที่อย่างยั่งยืน

เปลี่ยน (ระบบ) นิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เพื่อ "ชีวิตใหม่...ที่ไร้ช่องว่าง"

เมื่อสถานการณ์เด็กและเยาวชนก้าวพลาดกระทำความผิด คือเงาสะท้อนของปัญหาโครงสร้างทางสังคมที่หลายคนมองข้าม ขณะที่ "การนำเด็กเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตั้งแต่อายุยังน้อย จะกลายเป็นผลเสียมากกว่าผลดี" เกิดเป็นช่องว่าง ในชีวิตของเด็กและเยาวชนที่ยากจะก้าวเดินต่อ...

เมื่อพิจารณาช่วงอายุของเด็กและเยาวชนที่ก้าวพลาด ตั้งแต่ปี 2566 - 2568 รวมทั้งสิ้น 28,243 คดี พบว่า ร้อยละ 1.8 เป็นเด็กอายุน้อยที่สุดคือ 12 ปี ขณะที่ร้อยละ 33.43 เป็นเด็กอายุมากกว่า 12 ปี แต่ไม่เกิน 15 ปี และมากที่สุดร้อยละ 66.55 คือเด็กเยาวชนอายุมากกว่า 15 ปี แต่ไม่เกิน 18 ปี ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษา และระดับชั้นประถมศึกษา ตามลำดับ ทั้งนี้ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว จึงสนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาทางเลือก รูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน รวมถึงสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยให้

ศูนย์การเรียนรู้การจัดการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น สามารถเทียบโอนประสบการณ์เพื่อแปลงเป็นหน่วยกิต และเข้าศึกษาต่อเนื่องตามระดับชั้นที่เด็กและเยาวชนเรียนค้างไว้ในขณะนั้น “เพื่อให้การศึกษาเข้าไปทำหน้าที่เปลี่ยนแปลงเด็กและเยาวชนให้กลับมาเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ” มีทักษะวิชาการ วิชาชีพ และวิชาชีพชีวิต รวมทั้งสร้างความร่วมมือระหว่างสหวิชาชีพ ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้ โดยไม่กระทำผิดซ้ำอีก³

โดย กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ได้มีการลงนามข้อตกลงความร่วมมือ “การพัฒนารูปแบบการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา” ซึ่ง กสศ. ได้สนับสนุน “มูลนิธิปัญญาภิบาล” ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มุ่งสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ผ่านการออกแบบการศึกษาที่ยืดหยุ่นร่วมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ อย่างสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้ที่ต่างไปจากเดิม ซึ่งมูลนิธิปัญญาภิบาล ได้ร่วมเป็นหนึ่งใน “หุ้นส่วนการศึกษา” และทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานนี้ร่วมกับ กสศ. อย่างต่อเนื่องเป็นระยะที่ 2 โดยมุ่งเน้นการขยายผลองค์ความรู้ควบคู่ไปกับการพัฒนาต้นแบบอย่างต่อเนื่อง นำอัตลักษณ์ของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมาเป็นแนวทางในการทำงานภายใต้แนวคิด “พินิจด้วยรัก พิทักษ์ด้วยใจ” พร้อมทั้งพัฒนาแบบจำลองในการสร้างชีวิตใหม่และมอบโอกาสให้แก่เยาวชนอีกครั้งหนึ่ง โดยมีเป้าหมายสำคัญคือเมื่อเยาวชนได้รับการปล่อยตัวแล้ว จะต้องไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำ แต่สามารถก้าวต่อไปสู่เส้นทางอาชีพและการเป็นผู้ประกอบการได้ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของ กสศ. ที่ได้ร่วมมือกับภาคเอกชนและผู้ประกอบการต่าง ๆ อาทิ มูลนิธิเคเอฟซี ประเทศไทย CJ MORE และ CRG (Central Restaurants Group) เป็นต้น

ดร.ศุภชัย ไตรไทยธีระ ประธานมูลนิธิปัญญาภิบาล กล่าวว่า จากประสบการณ์การทำงานร่วมกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน พบว่าเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมักอยู่ระหว่างการศึกษาและถูกสถานศึกษาเดิมละเลยทำให้เกิดสภาวะเคັงคว้าง จึงต้องรอเข้าสู่ระบบของกรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) ภายในสถานพินิจฯ เพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม หากเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวก่อนสิ้นสุดภาคการศึกษา ก็จะเรียนไม่จบและกลายเป็นเด็กที่หลุดจากระบบการศึกษาซ้ำซ้อน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปิดช่องว่างเหล่านี้ ด้วยการจัดการศึกษาในสถานพินิจฯ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ กลุ่มนี้ได้มีชีวิตใหม่ที่ดีกว่าเดิม

ดังนั้น ด้วยแรงบันดาลใจจากสถานพินิจฯ จังหวัดนครพนม ที่เป็นตัวอย่างของการจัดการศึกษาให้เด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ จึงได้นำมาปรับใช้กับบริบทของสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกฯ จังหวัดอุบลราชธานี ให้เป็นพื้นที่นำร่องการพัฒนาแบบการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในการจัดการศึกษาที่ครอบคลุมทั้งผู้ไม่รู้หนังสือ ระบบการศึกษาของ สกร. ในสถานพินิจฯ หลักสูตรอาชีพร่วมกับภาคีภายนอก และการศึกษาทางเลือกกับศูนย์การเรียนรู้ปัญญาภิบาล (สอนการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6) รวมถึงเปิดโอกาสให้เด็กเยาวชนสามารถออกไปเรียนที่สถานศึกษาภายนอกได้ตามความเหมาะสมของสถานะทางคดี ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวขับเคลื่อนด้วยแนวคิดสำคัญ คือ การเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้คุม” เป็น “ครูนักจัดการเรียนรู้” เปลี่ยนจากการใช้อำนาจมาเป็นใช้ความรู้ และปรับนิเวศการเรียนรู้ภายใน หรือเรียกว่า “การปรับภูมิทัศน์การเรียนรู้” โดยเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาในสถานพินิจฯ คือผสมผสานการควบคุมและการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกันมากขึ้น ใช้การศึกษาเป็นแกนกลางในการพัฒนาสภาพแวดล้อม หรือสร้างระบบนิเวศเพื่อการบำบัดฟื้นฟูและแก้ไขพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนอย่างมีประสิทธิภาพ

อ้างอิง

³ <https://www.djop.go.th/storage/files/2/สถิติประจำปี/รายงานสถานการณ์การกระทำผิด%20ปรับ%209%20ธค.pdf>

"ครู" คือฟันเฟืองหลักของการเปลี่ยนแปลง

ดร.ศุภชัย กล่าวว่า ปีแรกมูลนิธิปัญญาภิบาลปีได้มีการพัฒนาหลักสูตรเพื่อฝึกอบรมและพัฒนาทักษะการเป็นครู นักจัดการเรียนรู้ให้กับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ เสริมสร้างความเข้าใจในตัวเด็กและเยาวชนตั้งแต่กลไกการทำงาน ของสมองกับการเรียนรู้ (Executive Function) กระบวนการบำบัดทางจิตใจ งานสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา เทคนิคการออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น และการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหา พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงชัดเจน ในเชิงการศึกษา “แต่พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ยังคงเดิม” จึงมีการถอดบทเรียนการขับเคลื่อนงาน ในสถานพินิจฯ และพบว่า มีเจ้าหน้าที่และบุคลากรทำหน้าที่ใน 4 รูปแบบคือ รูปแบบที่ 1 ครูต๋อยอด เป็นกลุ่มผู้บริหาร ที่เล็งเห็นโอกาสในการใช้การเรียนรู้เป็นเครื่องมือเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยของเยาวชน รูปแบบที่ 2 ครูนักจัดการเรียนรู้ เป็นกลุ่มเจ้าหน้าที่ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา นักฝึกอบรมวิชาชีพ ทำหน้าที่คล้าย ๆ ครูที่สอนวิชาการในโรงเรียน รูปแบบที่ 3 ครูเสริมพลัง เป็นกลุ่มพ่อแม่บ้านแม่บ้านที่ดูแลเด็ก ๆ ทั้งกลางวันและกลางคืน ซึ่งเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับเด็ก มากที่สุด เปรียบเสมือนพ่อแม่หรือครอบครัวที่มีส่วนในการขัดเกลาพฤติกรรมของเด็ก ดังนั้น จากโจทย์เรื่องพฤติกรรม ของเด็กจึงให้ความสำคัญกับการ “เปลี่ยนวิธีการ” โดยพัฒนาและฝึกทักษะครูเสริมพลังในการดูแลเด็กและเยาวชน เน้นให้เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ลดการใช้อำนาจบังคับ ลดการลงโทษหรือใช้เสียงดัง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่ง ที่อาจนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำภายในสถานควบคุม ปรับเปลี่ยน Mindset ในเรื่องสัญญา อำนาจ และวัฒนธรรมทางสายตาทที่เจ้าหน้าที่มีต่อเด็ก เพื่อตีความพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกในเชิงบวก และนำหลักจิตวิทยาเชิงบวกมาปรับใช้ออกแบบ แนวทางการดูแลเด็กและเยาวชน ซึ่งผลลัพธ์จากปรับวิธีคิดวิธีทำงานดังกล่าวทำให้สถานการณ์หรือบรรยากาศภายใน สถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกฯ ดีขึ้น และสามารถเปิดห้องเรียนสามัญภายในศูนย์ฝึกฯ และสถานพินิจฯ ส่วนแรกได้ และ ทำให้เยาวชนเปิดใจพร้อมเรียนรู้

“จากการขับเคลื่อนงานร่วมกันระหว่าง กสศ. และมูลนิธิปัญญาภิบาลในปีแรก ส่งแรงกระเพื่อมให้กรมพินิจและ คும்ครองเด็กและเยาวชน หนุนเสริมนโยบายระดับประเทศภายใต้ชื่อ “Learning Time” ปรับขยายเวลาการเรียนรู้ ของเด็กเยาวชน จากเดิมที่ต้องขึ้นหอนอนเวลา 17.00 น. เปลี่ยนเป็น 19.00 น. เพื่อให้มีชั่วโมงการเรียนรู้เพิ่มขึ้น อีก 2 ชั่วโมง โดยมีพ่อแม่บ้านแม่บ้าน หรือครูเสริมพลัง ทำหน้าที่จัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกับเด็กและเยาวชน คล้าย ๆ ชั่วโมง ครอบครัวก่อนนอน เช่น การอ่านหนังสือ การทบทวนเหตุการณ์ที่พบเจอในแต่ละวัน การรับฟังปัญหาและความทุกข์ใจ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่นำมาสู่การไว้วางใจและอยู่ร่วมกันภายในสถานควบคุม”

ทั้งนี้ กุญแจสำคัญของการเปลี่ยน Mindset และเปลี่ยนวิธีการของพ่อแม่บ้านหรือครูเสริมพลัง สามารถแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรก “ทัศนคติและการตัดสินใจของผู้อำนวยความสะดวก” สนับสนุนและผลักดันให้เกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กร ออกแบบระบบงานและเวลาที่ชัดเจน จัดตารางความรับผิดชอบเป็นรายวันและมีการเตรียมความพร้อมสำหรับกิจกรรม ในช่วงเวลาดังกล่าวอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยให้เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

ส่วนที่สอง “กลุ่มพื้นที่ขยายผลใหม่” มักเกิดการตั้งคำถามในระยะแรกของการเปลี่ยนแปลง หรือโดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความละเอียดอ่อนสูง มีเงื่อนไขทางศาสนาและวัฒนธรรมเฉพาะตัว จึงต้องใช้กลยุทธ์ที่เน้นความกลมกลืนกับวิถีชีวิตเดิม เช่น จังหวัดยะลา เป็นการบูรณาการกิจกรรมเข้ากับช่วงเวลาของการละหมาด หรือกิจกรรมของเยาวชนที่มีอยู่เดิม โดยไม่จำเป็นต้องออกแบบกระบวนการใหม่ทั้งหมด

และ รูปแบบที่ 4 ครูข้ามขอบ “ข้ามช่วย” Coaching the Coach เป็นการขยายผลเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ สำหรับผู้อำนวยการและบุคลากรให้ได้แบ่งปันเครื่องมือจัดการเรียนรู้และนวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะของการจับคู่บัดดี้ข้ามพื้นที่ เพื่อเรียนรู้ความแตกต่างด้านพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในบริบทที่หลากหลาย ทำให้สามารถดูแลเด็กเยาวชนที่มาจากนอกพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากขึ้น

"เด็กและเยาวชน" กับชีวิตใหม่ที่ไร้ช่องว่าง

ทักษะวิชาการ วิชาชีวิต และวิชาชีพ คือหัวใจหลักของการจัดการศึกษาให้เด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกฯ โดยในด้านทักษะวิชาการ มีการดำเนินงาน 2 รูปแบบคือ “บุคลากรทางการศึกษาจากศูนย์การเรียนรู้ ปัญญาภิบาล” เข้าไปจัดการเรียนการสอนในสถานพินิจฯ ในรายวิชาพื้นฐานเป็นประจำทุกสัปดาห์ สำหรับสถานพินิจฯ แห่งอื่น ๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี จะมีการจัดส่งตารางสอนเพื่อให้เยาวชนเข้าเรียนผ่านระบบออนไลน์ร่วมกับศูนย์การเรียนรู้ และอีกรูปแบบโดย “ครูนักจัดการเรียนรู้” เป็นการจัดการศึกษาผ่านนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ครูแต่ละท่านได้ร่วมกันออกแบบขึ้น โดยเชื่อมโยงเข้ากับเนื้อหาหลักสูตรที่คณะทำงานและกรมพินิจฯ ได้ออกแบบร่วมกันอย่างเป็นระบบ

ด้านทักษะวิชาชีวิต ได้จัดทำหนังสือในรูปแบบบันทึกประจำวันควบคู่ไปกับไดอารี่ของกรมพินิจฯ ภายใต้ชื่อ “ลิขิตชีวิต” ซึ่งเด็กเยาวชนทุกคนในสถานพินิจฯ ต้นแบบจะใช้หนังสือนี้เป็น “เครื่องมือ” สำคัญในการทบทวนตนเอง โดยหนังสือลิขิตชีวิตจะทำหน้าที่เสมือนตัวแทนของคณะทำงานที่คอยรับฟังและพูดคุยกับเยาวชนอย่างต่อเนื่อง บอกเล่าเรื่องราวที่พบเจอในแต่ละวันภายใต้พื้นที่ที่เป็นความลับ ซึ่งจะช่วยเสริมกระบวนการบำบัดทางวิชาการและการฝึกสมาธิที่เยาวชนได้รับ ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีครูนักจัดการเรียนรู้ทำหน้าที่จัดกิจกรรมพบกลุ่มเป็นประจำทุกสัปดาห์ และมีครูที่ปรึกษาเป็นผู้ดูแลและร่วมสะท้อนความคิดเห็นกับเยาวชนเป็นระยะ ผ่านกระบวนการถอดบทเรียนความถนัด การทบทวนความผิดพลาดในอดีต การสร้างพลังใจ และการวิเคราะห์ตนเองเพื่อกำหนดเป้าหมายชีวิตในอนาคต อีกทั้งหนังสือดังกล่าว เป็นการบูรณาการมิติการเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อใช้บันทึกเหล่านี้เป็นเครื่องมือสำหรับเทียบโอนประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้เยาวชนสามารถสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ที่กำหนดได้อีกทางหนึ่ง

ด้านทักษะวิชาชีพ ได้ดำเนินงานผ่านความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายภายนอก โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

“หลักสูตรวิชาชีพหลัก” ดำเนินการโดยภาคีเครือข่ายภายนอกที่ศูนย์ฝึกฯ และสถานพินิจฯ ได้ประสานความร่วมมือไว้ อาทิ วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยสารพัดช่าง และวิทยาลัยเทคนิค รวมถึงวิทยาลัยเกษตรกรรม ซึ่งเข้าไปจัดการเรียนการสอน ทั้งในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) เพื่อให้เยาวชนได้รับวุฒิการศึกษา ตามสายอาชีพที่เรียน

“หลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้น” เป็นส่วนที่ได้รับการสนับสนุนจาก กสศ. เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนได้รับการฝึกฝน ทักษะอาชีพเพิ่มเติมนอกเหนือจากโปรแกรมหลักที่มีอยู่ บนความหลากหลายของสายงานช่างและงานฝีมือให้เยาวชน ได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยเริ่มจากสำรวจความต้องการและความสนใจของเด็กและเยาวชน เช่น การทำเบเกอรี่ การประกอบอาหาร ง่าย ๆ การซ่อมเครื่องยนต์ขนาดเล็ก การติดตั้งโซลาร์เซลล์ กีฬาอีสปอร์ต ตลอดจนกิจกรรมด้านสุนทรียภาพและการบำบัด เช่น การเล่นดนตรี การตั้งวงดนตรี งานศิลปะบำบัด และงานดนตรีภาวนา ซึ่งคณะทำงานจะประสานงานร่วมกับ ครูนักจัดการเรียนรู้ในศูนย์ฝึกฯ และสถานพินิจฯ แต่ละแห่ง เพื่อจัดหาวิทยากรภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มาถ่ายทอดความรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก หรือสอดคล้องกับโจทย์ชีวิตและความถนัดของเด็กแต่ละคน อย่างแท้จริง โดยไม่เหมารวม

อีกทั้งผลงานหรือทักษะที่เยาวชนได้รับการฝึกอาชีพสามารถนำมาพัฒนาเป็นโครงการ (Project) เพื่อใช้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลการจบการศึกษาในระดับศูนย์การเรียนรู้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งมั่นที่ต้องการให้การฝึกอาชีพ เป็นรากฐานสำคัญในการสร้างผลงานเพื่อจบการศึกษาของเยาวชนอย่างแท้จริง

ทั้งนี้ ดร.ศุภชัย กล่าวเสริมว่า การสนับสนุนจากหุ้นส่วนทางการศึกษาของ กสศ. ไม่ว่าจะ เป็น มูลนิธิเคเอฟซี ประเทศไทย หรือ CJ MORE ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่เข้ามาสนับสนุน “กลไกหลังการปล่อยตัว” อย่างเป็นทางการ เนื่องจากข้อมูลที่ได้กล่าวไปในตอนต้นว่า เมื่อเด็กและเยาวชนได้รับการปล่อยตัว ส่วนหนึ่งมักจะประสบภาวะเครียด ขาดทางเลือกในชีวิต หรือบางกลุ่มมีประวัติการกระทำผิดซ้ำบ่อยครั้ง จนไม่สามารถหาแนวทางที่ชัดเจนให้แก่ตนเองได้ บางคนไม่ต้องการกลับบ้านและต้องการเริ่มต้นชีวิตในสถานที่ใหม่ ดังนั้น คณะทำงานจึงแสวงหาช่องทางในการส่งต่อ เยาวชนเข้าสู่การปฏิบัติงานในสถานประกอบการต่าง ๆ ซึ่งพบว่าการเปลี่ยนแปลงนิเวศใหม่ที่ให้ออกสามารถเปลี่ยนชีวิต ของเยาวชนกลุ่มนี้ได้จริง ดังนั้น การสนับสนุนจากภาคเอกชนจึงเปรียบเสมือนการสร้างทางออกและทางเลือกที่หลากหลาย ที่ไม่ได้ให้เพียงรายได้จากการทำงาน แต่เปรียบเสมือนโอกาสในการบ่มเพาะทักษะจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้เยาวชน สามารถก้าวต่อไปในเส้นทางชีวิตและอาชีพได้อย่างมั่นคง

“แม้บางคนโอกาสนี้อาจเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของบทเรียนชีวิตจริงที่ทำให้เขารู้ตัวว่ายังต้องพัฒนาและฝึกฝนหรือค้นหาตัวเองต่อไป แต่สำหรับบางคนเขาสามารถเติบโตในเส้นทางนี้ กระทั่งสามารถนำรายได้และประสบการณ์ไปพัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการตามความฝันของตนเองต่อไปได้”

ดังนั้น บทเรียนสำคัญหนึ่งพบว่า “เด็กเปลี่ยน ครูเปลี่ยน ระบบเปลี่ยน” ผลลัพธ์ที่ประจักษ์ชัดที่สุดจากการดำเนินงานคือ “อัตราการกระทำผิดซ้ำของเยาวชนในกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนลดลงอย่างต่อเนื่อง” โดยเริ่มจากร้อยละ 22 ลดลงเหลือร้อยละ 19 และปัจจุบันลดลงเหลือเพียงร้อยละ 16 นอกจากนี้ การเติบโตของเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการยังมีเส้นทางชีวิตที่ชัดเจน ได้รับโอกาสและมองเห็นโอกาสในการเริ่มต้นชีวิตใหม่มากขึ้น จากเดิมที่เคยเข้าสู่สถานพินิจด้วยความรู้สึกมีดมนและสิ้นหวัง แต่กระบวนการเหล่านี้ช่วยจุดประกายแสงสว่างใหม่ให้แก่ชีวิตพวกเขา บางคนเมื่อกลับไปสู่ชุมชนสามารถเปลี่ยนภาพลักษณ์เชิงลบได้ด้วยการพิสูจน์ตัวเอง บางคนกลับไปในฐานะข้าราชการหรือผู้ประกอบการที่สามารถตั้งตัวได้ หรือบางคนกลับไปด้วยภาพลักษณ์ใหม่ถูกคนในชุมชนเรียกว่า “คุณทหาร” หรือ “คุณตำรวจ” แทนที่คำหยาบเหยียดเดิมในอดีต อีกทั้ง ภาพความสำเร็จเหล่านี้ยังส่งผลต่อเยาวชนที่ยังอยู่ในกระบวนการยุติธรรม ที่ได้เห็นแบบอย่างการเติบโตของรุ่นพี่กลายเป็นแรงบันดาลใจสำคัญที่สร้างพลังใจให้พวกเขารู้สึกอยากเปลี่ยนแปลงตนเองตามไปด้วย ถือเป็นกำลังต่อพฤติกรรมเชิงบวกที่ทำให้เยาวชนเชื่อมั่นว่าหากมีรูปแบบการใช้ชีวิตที่เหมาะสม พวกเขาสามารถเติบโตและได้รับโอกาสเฉกเช่นเดียวกับรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จได้

"ชุมชน-อำเภอ-จังหวัด" กลไกโอบอุ้มคุ้มครองเด็กเพื่อลดการกระทำผิดซ้ำ

อนึ่ง ทางสถานพินิจฯ มีกระบวนการติดตามดูแลเยาวชนภายหลังการปล่อยตัวเป็นระยะเวลา 1 ปี ที่คณะทำงานได้เข้าไปหนุนเสริมการทำงานเกี่ยวกับ “กลไกโอบอุ้มคุ้มครองเด็ก” ซึ่งเป็นการทำงานในระดับพื้นที่ชุมชนที่เยาวชนอาศัยอยู่ โดยเริ่มตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยโดยใช้กลไกของครอบครัวและชุมชนในการเตรียมความพร้อมร่วมกัน เพื่อสร้างระบบรองรับภายในชุมชนเมื่อเยาวชนเดินทางกลับไป ซึ่งปัจจุบันได้มีการขยายผลในระดับพื้นที่จากการทดลองใน 10 ตำบลนำร่องสู่ระดับอำเภอ โดยให้ผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกตำบลเข้ามาเรียนรู้กระบวนการดูแลและสนับสนุนเยาวชนร่วมกัน โดยแบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ระดับ ดังนี้ ระดับตำบล ภายใต้แนวคิด “ชุมชนนำ” สร้างกลไกโอบอุ้มคุ้มครองเยาวชนผ่าน 3 ภารกิจคือ Promotion การพัฒนาศักยภาพเยาวชนผ่านการจัดสรรพื้นที่สำหรับกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ ภายในชุมชน Prevention การจัดตั้งคณะกรรมการระดับตำบลเพื่อดูแลเยาวชนในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการป้องกันเยาวชนรายใหม่กระทำความผิด และ Protection สร้างระบบสนับสนุนเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวเดินทางกลับสู่ชุมชน โดยผสานการทำงานร่วมกับทีมสหวิชาชีพเพื่อสร้างระบบนิเวศที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนในพื้นที่

ทั้งยังมีการขยายผลไปสู่ระดับนโยบายของอำเภอ ผ่านคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) เพื่อผลักดันให้ประเด็นเรื่องเด็กและเยาวชนได้รับความสำคัญ โดยนำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดสรรทรัพยากรในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ จากการนำร่องในจังหวัดอุบลราชธานีในฐานะพื้นที่ต้นแบบเพื่อผลักดันให้เกิด “วาระจังหวัด” ภายใต้นโยบายจังหวัดนำอยู่สำหรับเด็ก เพื่อลดจำนวนเยาวชนที่ต้องเข้าสู่สถานพินิจฯ และป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ซึ่งพบว่า ในสถานพินิจฯ จังหวัดอุบลราชธานี มีสัดส่วนของเด็กเยาวชนที่เป็นชาวอุบลราชธานีค่อนข้างน้อย สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของกลไกชุมชนและเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่ซึ่งร่วมกันขับเคลื่อนงานอย่างต่อเนื่อง

ปรับนิเวศ "ขยายต้นแบบ" สร้างสรรค์นวัตกรรม

สำหรับการพัฒนารูปแบบการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในปัจจุบันมีการดำเนินงานในสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกฯ 26 แห่งทั่วประเทศ หรือคิดเป็นร้อยละ 30 ของจำนวนทั้งหมด ส่งผลให้เกิดนวัตกรรมการเรียนรู้กว่า 90 แบบ ที่ถูกนำเสนอและรวบรวมผ่านความคิดสร้างสรรค์ของบุคลากรในพื้นที่ โดย ดร.ศุภชัย กล่าวถึงการขับเคลื่อนงานในระยะที่สามว่า ตั้งเป้าหมายขยายผลแนวคิดให้ครอบคลุมร้อยละ 50 ของหน่วยงานในสังกัดกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยกำหนดให้มีการจับคู่ในลักษณะ “บัดดี้” (Buddy) ระหว่างหน่วยงานเดิม 26 แห่ง กับหน่วยงานใหม่อีก 26 แห่ง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่คือ เป็นหน่วยงานที่บุคลากรมีความประสงค์จะย้ายไปปฏิบัติงานในอนาคตหรือเป็นหน่วยงานที่มีผู้บริหารรุ่นเดียวกัน เพื่อให้สามารถประสานความร่วมมือและขับเคลื่อนงานร่วมกันได้ดียิ่งขึ้น เป็นการขยายผลในแนวราบ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการผลักดันนโยบายในระดับสูง

“คณะทำงานให้ความสำคัญกับการพัฒนา “แกนนำแถวสอง” ให้เต็มพื้นที่ปฏิบัติงาน เพื่อให้มั่นใจว่าบุคลากรกลุ่มนี้จะสามารถผลักดันแนวทางการดำเนินงานลักษณะนี้ให้กลายเป็นงานเชิงระบบที่ยั่งยืน ไม่ว่าจะมิบุคคลใดผลัดเปลี่ยนหน้าที่ไปก็ตาม”

ทั้งนี้ การขยายแนวคิดการพัฒนารูปแบบการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไปยังสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกฯ อื่น ๆ มีจุดคานงัดที่สำคัญ 2 ระดับคือ

จุดคานงัดระดับปฏิบัติการ เป็นการขยายผลใน “แนวราบ” ถือเป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการให้ผู้บริหารหน่วย เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ รวมถึงเยาวชนแกนนำเป็นผู้ถ่ายทอดวิธีคิด เครื่องมือ และนวัตกรรมการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เนื่องจากกระบวนการ “เพื่อนสอนเพื่อน” ช่วยให้การสื่อสารเข้าใจง่ายขึ้น และนำไปสู่การปฏิบัติได้ทันที และการใช้รูปแบบการจับคู่บัดดี้ระหว่างหน่วยงานเพื่อถ่ายทอดนวัตกรรม เทคโนโลยี และองค์ความรู้ระหว่างกันโดยตรง โดยมีกลไกพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาคอยสนับสนุนอย่างใกล้ชิด จะช่วยให้การขยายผลเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

จุดคานงัดระดับนโยบาย แม้จะเผชิญกับความท้าทายจากการผลัดเปลี่ยนผู้บริหารบ่อยครั้ง แต่คณะทำงานเล็งเห็นช่องทางในการสร้างความยั่งยืนผ่านการผลักดันแนวคิดนี้ให้เข้าไปอยู่ในโครงการหลักของ “มูลนิธิราชทัณฑ์ปันสุข” ซึ่งมีความมั่นคงเชิงนโยบายสูง โดยปัจจุบันมีทิศทางส่งเสริมการฝึกอาชีพ จึงเป็นโอกาสสำคัญในการเชื่อมโยงเข้ากับการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับผู้ที่อยู่ในความดูแลของกระทรวงยุติธรรม ซึ่งในปีนี้มีเป้าหมายสำคัญในการผลักดัน “หลักประกันทางการศึกษา” ให้กับเยาวชนทุกคนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะอยู่ในความดูแลของกรมใด จะต้องได้รับการรับรองว่าก่อนการปล่อยตัวกลับสู่สังคม เยาวชนเหล่านี้จะสำเร็จการศึกษาและได้รับวุฒิการศึกษาเพื่อนำไปประกอบอาชีพได้จริง โดยใช้กลไกนี้เป็นระบบคัดกรองและรองรับเยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษา ถือเป็นจุดคานงัดเชิงนโยบายที่สำคัญผ่านการบูรณาการเข้ากับโครงการหลักของราชทัณฑ์ปันสุขอย่างยั่งยืน

จากรากฐานสู่การขยายผลเชิงนโยบาย

ดร.ศุภชัย กล่าวเพิ่มเติมว่า จากแนวทางการดำเนินงานที่ผ่านมานำไปสู่นโยบายในการบูรณาการการทำงานร่วมกันของ 3 กรม ภายใต้กระทรวงยุติธรรม ได้แก่ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมคุมประพฤติ และกรมราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นการดำเนินงานร่วมกับ กสศ. ในลักษณะหนุนเสริมซึ่งกันและกัน โดย กสศ. มีส่วนสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม เช่น การสังเคราะห์บทเรียน และการพัฒนาหลักสูตร ในขณะที่แต่ละกรมจะรับผิดชอบการดำเนินงานภายใต้บทบาทของตนเอง

ซึ่งในปีแรกได้ประยุกต์ใช้องค์ความรู้และประสบการณ์จากการทำงานร่วมกับกรมพินิจฯ เพื่อนำร่องการดำเนินงานร่วมกับกรมราชทัณฑ์ ในเรือนจำ 13 แห่ง ส่งผลให้เกิดหลักสูตรจัดการศึกษาเฉพาะพื้นที่ โดยมีเป้าหมายในการจัดตั้งสถานศึกษาภายในเรือนจำ ดังตัวอย่างเช่น “สถาบันชลนารี” ณ เรือนจำกลางชลบุรี ซึ่งถือเป็นบทเรียนรอบแนวคิดเดิมของบุคลากร จากเดิมที่การควบคุมจำกัดอยู่เพียงภายในเขตพื้นที่ของตน (แดน) แต่เมื่อมีการปรับพื้นที่กายภาพหรือสร้างนิเวศใหม่ เปลี่ยนกองงานภายใน 22 แห่ง ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งผู้บัญชาการเรือนจำได้ปรับเปลี่ยน Mindset ว่า “การเรียนรู้และความรู้ไม่ควรถูกจำกัดพื้นที่” จึงยืดหยุ่นให้ผู้ต้องขังที่เป็นนักเรียนรุ่นแรกจำนวน 16 คน (รุ่นปัจจุบันมีประมาณ 30 คน) สามารถเคลื่อนตัวไปเรียนรู้อตามหน่วยการเรียนรู้ หรือสถานี่การเรียนรู้อทั้ง 22 แห่งภายในเรือนจำได้อย่างอิสระ ทั้งยังมีการคัดเลือกผู้ต้องขังที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท หรือผู้ที่มีประสบการณ์เป็นครูมาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยสอนและจัดทำแผนการสอนในแต่ละวันด้วย

สำหรับกรมคุมประพฤติ ถือเป็นหน่วยงานที่มีความท้าทายสูงสุด เนื่องจากเยาวชนไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมโดยตรงในพื้นที่ปิด คณะทำงานจึงประยุกต์ใช้แนวทางการดูแลเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาทั่วไป โดยออกแบบแผนการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนการควบคุมความประพฤติผ่าน “สมุดประจำตัวผู้ถูกคุมประพฤติ” (สมุดเหลือง) ปรับกระบวนการรายงานตัวให้เชื่อมโยงกับการเรียนการสอน “จากเดิมที่เน้นเพียงการสอบถามเรื่องพฤติกรรมและการบำบัด เปลี่ยนวิธีการเป็นติดตามความคืบหน้าทางการศึกษา” เช่น การพูดคุยเพื่อสอบถามบทเรียน การทำข้อสอบ หรือความครบถ้วนของใบงาน เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังพบว่า อาสาสมัครคุมประพฤติและสำนักงานคุมประพฤติในพื้นที่ มีศักยภาพในการเป็นกลไกสำคัญขับเคลื่อนนโยบาย Thailand Zero Dropout เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดพื้นที่ และสามารถทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลรายกรณี (Case Manager) เพื่อนำเด็กกลุ่มเสี่ยงที่หลุดจากระบบการศึกษากลับเข้าสู่เส้นทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น หรือ “1 โรงเรียน 3 รูปแบบ” ได้

ดร.ศุภชัย กล่าวทิ้งท้ายว่า การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดคือ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของเจ้าหน้าที่ภายในรวมถึงบุคคลภายนอก ที่สามารถก้าวข้ามมายาคติเดิมที่มองว่า สถานพินิจฯ คือ “คุกเด็ก” และฝังใจว่าเยาวชนที่เข้ามาคือเด็กไม่ดี และนำมาสู่การเปลี่ยนวิธีการใหม่ได้สำเร็จ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะกระบวนการดังกล่าวได้พิสูจน์แล้วว่าสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงในตัวเด็กและเยาวชนได้จริง ขณะเดียวกันผลลัพธ์เหล่านี้ยังเป็นกำลังใจให้กับเหล่าพ่อบ้านแม่บ้าน หรือพนักงานพินิจ รู้สึกมีคุณค่าในตัวเองอีกครั้ง ภูมิใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และเกิดแรงบันดาลใจที่จะลงมือทำสิ่งๆ เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมต่อไปด้วยความเต็มใจ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ว่า การดำเนินงานในลักษณะนี้มีจุดแข็งอยู่ที่ “งานฐาน” หรือบุคลากรในระดับปฏิบัติการทุกส่วนที่มีความเข้มแข็ง มีความเข้าใจงานอย่างลึกซึ้ง และปฏิบัติงานกับเยาวชนทุกคนอย่างปราณีต สามารถออกแบบและจัดการศึกษาที่สอดคล้องเหมาะสมกับโจทย์ชีวิตและความต้องการเฉพาะบุคคลของเยาวชนแต่ละคนอย่างเป็นรูปธรรม

เรื่องเล่าจากคนวงใน (ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน)

“ในบทบาทของผู้อำนวยความสะดวก สิ่งสำคัญก็คือการเป็นผู้นำพา หรือเอื้ออำนวยความสะดวก และสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรของศูนย์ฝึกและอบรมฯ พัฒนาทักษะของการเป็นนักจัดการเรียนรู้ สร้างระบบนิเวศให้บทบาทหน้าที่หลักของหน่วยงานและการจัดการเรียนรู้เป็นเรื่องเดียวกัน หรือเคลื่อนไปด้วยกันได้อย่างราบรื่น”

นางสาวจิตติมา กระสานตักกุล ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนระยอง สังกัดกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ที่มีประสบการณ์ในการร่วมจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากเคยปฏิบัติงานในบทบาทผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนอุบลราชธานี ร่วมกับมูลนิธิปัญญากล้าป๋ และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ภายใต้ความร่วมมือในการพัฒนารูปแบบการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งในขณะนั้นจังหวัดอุบลราชธานีเป็นพื้นที่ต้นแบบการขับเคลื่อนงาน ก่อนที่จะมีการขยายพื้นที่ไปยังภาคใต้

โดย นางสาวจิตติมา กล่าวว่า การขับเคลื่อนงานที่ผ่านมาไม่ได้เป็นโอกาสที่สำคัญสำหรับเด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่ยังเป็นโอกาสให้เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรของศูนย์ฝึกฯ ได้รับการพัฒนาศักยภาพไปพร้อมกัน ภายใต้แผนการจัดการเรียนรู้ ใน 7 โมดูล ที่ได้มีการออกแบบร่วมกันกับคณะทำงานมูลนิธิปัญญากล้าป๋ ได้แก่ 1) การพัฒนาบุคลากรให้เป็นนักจัดการเรียนรู้ 2) การพัฒนาระบบการจัดการศึกษาทางเลือก 3) การส่งเสริมการเป็นผู้ประกอบการผ่านสัมมาชีพ 4) การเสริมสร้างทักษะชีวิต และสมรรถนะที่สำคัญจำเป็นต่อเด็กและเยาวชน 5) การบูรณาการเครือข่ายความร่วมมือเพื่อขับเคลื่อนกลไกโอบอุ้มคุ้มครองเด็ก 6) การจัดการฐานข้อมูลและงานวิจัย และ 7) การสนับสนุนทุนการศึกษา

ทั้งนี้ ในบทบาทผู้อำนวยการจะมุ่งเน้นไปที่การหนุนเสริมดังนี้ **โมดูลที่ 1 การพัฒนาบุคลากรให้เป็นนักจัดการเรียนรู้** เนื่องจากเป็นการพัฒนาบุคลากรภายในหน่วยงานทุกภาคส่วนที่มีหน้าที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ผ่านรูปแบบครูกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ วิชาชีพ หรือวิชาชีพ โดยเราจะต้องทำงานร่วมกับมูลนิธิปัญญาศิลป์ เพื่อค้นหาและพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกฯ ให้มากที่สุด และวางโครงการการทำงานอย่างเป็นระบบเพื่อไม่ให้กระทบต่อหน้างานหลักของเจ้าหน้าที่หรือบุคลากร

“กระบวนการดังกล่าวไม่ได้เป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือโครงสร้างการทำงานเดิมของศูนย์ฝึกฯ แต่อย่างใด หากแต่เป็นการสนับสนุนให้บุคลากรมี “เครื่องมือ” ในการทำงาน ผ่านการปรับแนวทางปฏิบัติและวิธีคิดของบุคลากร ให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น”

สำหรับการดำเนินงาน **โมดูลที่ 2 การพัฒนาระบบการจัดการศึกษาทางเลือก** นอกจากการศึกษาสายวิชาชีพ ศูนย์การเรียนรู้ และระบบการศึกษาของ สกร. แล้ว ยังมีสิ่งที่เราให้ความสำคัญก็คือ **การจัดการเรียนรู้รายบุคคล** โดยครูผู้ดูแล จะเป็นผู้ประเมินและร่วมพิจารณาช่องทางการศึกษาที่เหมาะสมกับศักยภาพและพื้นฐานของเยาวชนแต่ละบุคคล โดยคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ 3 ประการ อาทิ **ความสอดคล้องกับพื้นฐานเดิมและคุณภาพการศึกษา** เพื่อเลือกหลักสูตรการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนที่สอดคล้องกับการต่อยอดชีวิตในระยะยาว **เงื่อนไขระยะเวลาการควบคุมตัว** ซึ่งกรณีนี้ หลักสูตรของศูนย์การเรียนรู้จะค่อนข้างตอบโจทย์ และ **การบูรณาการบุคลากรเป็นนักจัดการเรียนรู้** เนื่องจากศูนย์ฝึกฯ มีข้อจำกัดด้านบุคลากรจึงได้ปรับบทบาทให้ครูฝึกวิชาชีพในสาขาอื่น ๆ เข้ามาทำหน้าที่เป็น “ครูนักจัดการเรียนรู้” ร่วมกัน เพื่อเป็นที่ปรึกษาในการจัดทำโครงงาน (Project-based Learning) ของเยาวชน และช่วยให้เยาวชนสามารถสำเร็จการศึกษาได้ตามเป้าหมายของระบบการศึกษาทางเลือกเพื่อให้เยาวชนได้รับสิทธิ์ทางการศึกษาตามเกณฑ์ที่พึงจะได้รับมากที่สุด

การดำเนินงาน **โมดูลที่ 3 การส่งเสริมการเป็นผู้ประกอบการผ่านสัมมาชีพ** โดยการแนะนำอาชีพใหม่ ๆ ให้กับเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการค้าอาชีพซึ่งทำให้เยาวชนรู้จักอาชีพกว่า 200 อาชีพ รวมถึงกิจกรรมการเขียนแผนธุรกิจที่ทำให้เยาวชนมองเห็นเป้าหมายของอาชีพธุรกิจส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นร้านตัดผมลมโยบาร์เบอร์ รถพุ่มพวงขายสินค้า และร้านกาแฟเล็ก ๆ ในชุมชน โดยการเรียนรู้เกี่ยวอาชีพและการวางแผนประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทชีวิตของเด็กแต่ละคน ยังช่วยเปิดโลกทัศน์และมุมมองใหม่ ๆ ด้านอาชีพให้กับเด็กและเยาวชนได้ค่อนข้างมาก เพราะเด็กเยาวชนที่เข้ามาอยู่ในศูนย์ฝึกและอบรมฯ มักจะมีประสบการณ์ชีวิตไม่มากนัก อีกทั้งยังมีข้อจำกัดเรื่องวุฒิการศึกษา จึงมองไม่เห็นโอกาสในอาชีพใหม่ ๆ และมักคิดเสมอว่า อาชีพที่พวกเขาทำได้คือ พนักงานรักษาความปลอดภัย พนักงานปั้มน้ำมัน หรืออาชีพอื่น ๆ เพียงไม่กี่อย่างเท่านั้น

โมดูลที่ 4 การเสริมสร้างทักษะชีวิตและสมรรถนะที่สำคัญจำเป็นต่อเด็กและเยาวชน โดยใช้ “สมุดลิขิตชีวิต” เป็นเครื่องมือ ควบคู่ไปกับกิจกรรมเปิดใจผ่านกิจกรรมฐานเรียนรู้ (Walk Rally) ซึ่งจากเดิมเป็นเพียงกิจกรรมนันทนาการในศูนย์ฝึกฯ ได้ปรับให้กลายเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่เน้น “การสื่อสารเชิงบวก” โดยออกแบบกิจกรรมให้เยาวชนได้ฝึกทักษะชีวิตผ่านการแสดงบทบาทสมมติ (Role Play) เพื่อให้เห็นความแตกต่างและผลลัพธ์ระหว่างการสื่อสารเชิงบวกและการสื่อสารในแง่ลบ ซึ่งนวัตกรรมเหล่านี้ล้วนเกิดจากการที่บุคลากรของศูนย์ฝึกฯ นำองค์ความรู้จากการอบรมร่วมกับโครงการฯ มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเพื่อระงับความขัดแย้งภายใน และสร้างทักษะชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง

นอกจากนั้น ยังมีการทำงานใน **โมดูลที่ 5** การบูรณาการเครือข่ายความร่วมมือเพื่อขับเคลื่อนกลไกโอบอุ้มคุ้มครองเด็ก ซึ่งเริ่มต้นจากการดำเนินงานในชุมชนนาร่อง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและพัฒนากลไกให้แกนนำรวมถึงสมาชิกในชุมชนให้มีความพร้อมในการดูแลและช่วยกันโอบอุ้มคุ้มครองเยาวชน กลไกดังกล่าวไม่ได้จำกัดการดูแลเฉพาะเยาวชนที่มาจากระบบการยุติธรรมของศูนย์ฝึกฯ เท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงการดูแลเด็กและเยาวชนทุกคนในชุมชนเพื่อป้องกันและลดปัญหาทางสังคมในภาพรวมด้วย และสำหรับ **โมดูลที่ 6** การจัดการฐานข้อมูลและงานวิจัย บทบาทหลักจะเป็นของคณะทำงานมูลนิธิปัญญาภิบาล ซึ่งจะเน้นที่การถอดบทเรียนและสังเคราะห์องค์ความรู้จากการทำงานร่วมกันเพื่อนำไปขยายผลต่อไปในพื้นที่ศูนย์ฝึกฯ หรือสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนอื่นต่อไป

โมดูลที่ 7 การสนับสนุนทุนการศึกษา มีการดำเนินงานผ่านการบูรณาการร่วมกับภาคเอกชนและการส่งเสริมอาชีพ เช่น การประสานความร่วมมือเชิงรุกร่วมกับภาคเอกชน ภายใต้ความร่วมมือของมูลนิธิปัญญาภิบาล กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) และมูลนิธิเคเอฟซี ประเทศไทย เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนในความดูแลของศูนย์ฝึกฯ ได้เข้ารับการฝึกทักษะวิชาชีพและเรียนรู้ระบบการทำงานจริงในสถานประกอบการของเคเอฟซี ซึ่งถือเป็นช่องทางสำคัญในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวคืนสู่สังคม

จุดความสำเร็จสู่ระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลง

นางสาวจิตติมา อธิบายว่า จากประสบการณ์การดำเนินงานในบทบาทพื้นที่ต้นแบบการพัฒนารูปแบบการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในจังหวัดอุบลราชธานี ต่อเนื่องเป็นเวลา 3 ปี ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ศักยภาพของบุคลากร และอัตราการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้ 1) เกิดรูปแบบการจัดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมต่อการแก้ไขปัญหาของเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคลได้ดีขึ้น ซึ่งเกิดจากการสนับสนุนให้บุคลากรครูเกิดการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง และมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันซึ่งช่วยกระตุ้นให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ขึ้นภายในหน่วยงาน 2) สถานการณ์สถิติการกระทำผิดซ้ำของเยาวชนในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์ฝึกฯ อุบลราชธานี มีแนวโน้มลดลงตามลำดับ โดยเริ่มเห็นผลลัพธ์เชิงประจักษ์ในปีที่ 3 ของการดำเนินโครงการฯ เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่เยาวชนกลุ่มหลัก เริ่มได้รับการปล่อยตัวและกลับคืนสู่สังคม

โดยบริบทเยาวชนในจังหวัดอุบลราชธานีมีปัจจัยท้าทายและความซับซ้อนสูงกว่าพื้นที่อื่น เนื่องจากผลการตรวจประเมินสุขภาพจิตและสติปัญญาทางคลินิก สะท้อนให้เห็นว่าเยาวชนส่วนใหญ่มีข้อจำกัดด้านระดับสติปัญญา (IQ) ประกอบกับโครงสร้างทางครอบครัวที่ขาดความพร้อม เยาวชนจำนวนมากไม่ได้พำนักอาศัยอยู่กับบิดามารดา แต่อยู่ในความดูแลของผู้สูงอายุ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เยาวชนเสี่ยงต่อการทำความผิด เกี่ยวข้องกับยาเสพติด หรือตกเป็นเหยื่อทางสังคมตั้งแต่อายุน้อย ขณะที่เยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตั้งแต่อายุยังน้อย ก็มีโอกาสที่จะกระทำผิดซ้ำในอัตราสูงขึ้นไปตามลำดับ

จากข้อมูลข้างต้นส่งผลถึงข้อ 3) **กระบวนการเตรียมความพร้อมและการติดตามภายหลังปล่อยตัว** เกิดการยกระดับการทำงานโดยคิดค้นระบบอนุเคราะห์และส่งต่อสายอาชีพเชิงรุกร่วมกับเครือข่ายภายนอก ซึ่งพบว่า สภาพแวดล้อมทางครอบครัวและชุมชนเดิมของเยาวชนมีความเสี่ยงสูง เช่น ปัญหายาเสพติดในเครือญาติ หากส่งตัวกลับไปอาจนำไปสู่พฤติกรรมกระทำผิดซ้ำ ศูนย์ฝึกฯ จะปรับเปลี่ยนทิศทางการใช้ชีวิตของเยาวชน โดยประสานความร่วมมือเพื่อส่งตัวเยาวชนไปปฏิบัติงานและพำนักอาศัยอยู่กับผู้ประกอบการที่มีความเข้าใจและมีจิตสาธารณะในพื้นที่จังหวัดอื่น เพื่อตัดวงจรพฤติกรรมเดิมและสร้างโอกาสในการเติบโตในสภาพแวดล้อมใหม่

ทั้งนี้ มีเรื่องราวของเด็กและเยาวชนจำนวนมากไม่น้อยที่สามารถเปลี่ยนชีวิตไปสู่ความสำเร็จและโอกาสใหม่ ๆ ได้จากการได้รับโอกาสในการเรียนรู้จากกระบวนการของศูนย์ฝึกฯ ไม่ว่าจะเป็นเด็กที่สามารถแข่งขันมาตรฐานฝีมือแรงงาน กระทั่งได้รับรางวัลชนะเลิศในระดับภูมิภาค และก้าวเข้าสู่การแข่งขันในระดับประเทศจนกระทั่งได้รับรางวัล แต่เชื่อมั่นว่า **เบื้องหลังความสำเร็จที่เกิดกับเด็กและเยาวชน คือความเปลี่ยนแปลงของบุคลากรครูที่ส่งผลลัพธ์ไปสู่ตัวเด็กและเยาวชน** ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทั้งหมด

นอกจากนั้น จากการถอดและสังเคราะห์บทเรียนจากการทำงาน 3 ปียังพบว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงใน 3 มิติ คือ มิติด้านการพัฒนาบุคลากรและการปรับเปลี่ยนกรอบคิด โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมที่สุดคือ **“การปรับเปลี่ยน Mindset ของบุคลากรครูและเจ้าหน้าที่”** ซึ่งสอดคล้องกับหลักการที่ว่า **“เครื่องมือในการบำบัดฟื้นฟูเยาวชนที่ดีที่สุดก็คือตัวเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานนั่นเอง”** ซึ่งโดยรวมพบว่าเจ้าหน้าที่และบุคลากรมีศักยภาพสูงขึ้น สามารถยกระดับสู่การเป็นนักจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เกิดความพร้อมในการส่งมอบการดูแลและเครื่องมือในการพัฒนาพฤตินิสัยที่มีคุณภาพให้แก่เยาวชน ทั้งยังเกิดความร่วมมือและการทำงานเป็นทีมภายในหน่วยงาน และมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์สูงสุดของเยาวชน

มิติด้านบทบาทผู้นำและการบริหารจัดการเชิงรุกของผู้บริหาร ปัจจัยความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนองค์กร จำเป็นต้องอาศัยวิสัยทัศน์และการเปิดรับของผู้บริหารเป็นสำคัญ โดยสร้างระบบสนับสนุนการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย เช่น สร้างการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างคณะทำงาน ลดขั้นตอนทางธุรการ เพื่อความรวดเร็วและคล่องตัวในการปฏิบัติงาน รวมทั้งการสร้างผู้นำตามธรรมชาติ กำหนดตัวบุคคลผู้รับผิดชอบหลักในแต่ละสายงานอย่างชัดเจน จะช่วยให้การขับเคลื่อนงานในพื้นที่ที่มีความต่อเนื่องและมีผู้รับผิดชอบที่ตรงตามสมรรถนะ

มิติด้านความท้าทายจากข้อจำกัดของระบบราชการ ซึ่งจากการถอดบทเรียนร่วมกับโครงการฯ พบว่ารูปแบบการบริหารจัดการที่มีความยืดหยุ่นและเน้นการประสานงานตรงของศูนย์ฝึกฯ จังหวัดอุบลราชธานี ถือเป็นปัจจัยเฉพาะที่ทำให้งานประสบความสำเร็จ ทว่าความท้าทายสำหรับการขยายผลโมเดลไปยังพื้นที่อื่น ๆ อาจพบอุปสรรคเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กร อาทิ การยึดติดกับรูปแบบกลไกสั่งการ การทำหนังสือราชการตามขั้นตอนปกติ ซึ่งอาจทำให้เกิดความล่าช้าและการเคลื่อนไหวงานใช้เวลามากขึ้น

อนึ่ง ยังพบว่า “จุดคานงัดสำคัญ” ในการพัฒนาบุคลากรครูและการยกระดับศูนย์ฝึกฯ ให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพแก่เยาวชนได้อย่างแท้จริง ตลอดจนทิศทางการขับเคลื่อนงานร่วมกับภาคเอกชน มีดังนี้คือ 1) การขับเคลื่อนงานที่มีความสอดคล้องกันระหว่างระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ 2) รูปแบบความร่วมมือและการปรับกลยุทธ์ร่วมกับภาคเอกชน อาทิ จากความร่วมมือในระดับกรมซึ่งอาจทำให้การเคลื่อนงานค่อนข้างใช้เวลานานหรือมีการชะงักงัน ซึ่งได้มีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ไปสู่เป็นการลงนามบันทึกความร่วมมือ (MOU) ร่วมกับศูนย์ฝึกฯ หรือหน่วยปฏิบัติงานในพื้นที่โดยตรง เพื่อให้การดำเนินงานเกิดความคล่องตัวและเกิดผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรมในระดับพื้นที่ ดังเช่นปัจจุบันที่มูลนิธิเคไอพี ประเทศไทย ได้มีการลงนามความร่วมมือกับศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนจังหวัดระยอง รวมถึงสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออก

จากอุบลราชธานี... สู่วะยอง

นางสาวจิตติมา กล่าวไว้ว่า ปัจจุบันได้นำแนวทางการดำเนินงานบางส่วนจากศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนอุบลราชธานี มาประยุกต์ใช้ที่ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนระยอง โดยเลือกเฉพาะส่วนที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่มาปรับใช้ใน 3 ส่วนหลัก ๆ คือ

ส่วนที่ 1 ระบบการจัดหลักสูตรวิชาชีพภายในศูนย์ฝึกฯ ระยอง เนื่องจากมีจำนวนเด็กและเยาวชนในความดูแลค่อนข้างน้อย จึงปรับเปลี่ยนให้เปิดทำการเรียนการสอนวิชาชีพทุกสาขาพร้อมกัน เพื่อให้เยาวชนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจและยกระดับการฝึกอบรมให้มีความจริงจังและมีประสิทธิภาพสูงสุด

ส่วนที่ 2 บูรณาการเครือข่ายและภาคเอกชนเชิงรุก ซึ่งข้อได้เปรียบเชิงพื้นที่ของจังหวัดระยองคือ ตั้งอยู่ในเขตเมืองและมีเครือข่าย “คณะกรรมการสงเคราะห์” ที่มีความเข้มแข็ง และมีการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายโรงแรมโกลเด้น ซิตี้ ระยอง ซึ่งเป็นพันธมิตรในการพัฒนาพฤตินิสัยเยาวชนมากกว่า 20 ปี และมีการจ้างงานเยาวชนจากศูนย์ฝึกและอบรมฯ เข้าปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง โดยนำจุดเด่นเหล่านี้มาต่อยอด และจัดระบบการทำงานให้เป็นรูปธรรมและเข้มข้นยิ่งขึ้น เช่น การปรับปรุงหลักสูตรการโรงแรมและการบริการเครื่องดื่ม เพิ่มความถี่ของหลักสูตรเป็นปีละ 2 – 3 รุ่น โดยปรับให้เป็นหลักสูตรที่ต่อเนื่องเน้นพัฒนาทักษะตามบริบทพื้นที่ (Area-based) ซึ่งเยาวชนสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในงานครัว งานบริการ หรือธุรกิจส่วนตัวในภูมิลำเนาได้ รวมถึงยังได้รับความร่วมมือจากสถานประกอบการในเครือข่ายในการเป็นห้องเรียน หรือพื้นที่เรียนรู้ (On-site Learning) สำหรับเด็กและเยาวชน

ของศูนย์ฝึกและอบรมฯ ซึ่งถึงแม้กระบวนการนี้จะมีความท้าทายของบทบาทศูนย์ฝึกและอบรมฯ จึงต้องตั้งอยู่บนหลักการ “ไว้ใจแต่ไม่วางใจ” และมีการวางมาตรการป้องกันเหตุความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้ ไม่ว่าจะเป็นการหลบหนีของเยาวชนหรือ การลักขโมยในบางกรณี ซึ่งต้องมีการออกแบบกระบวนการที่เหมาะสม โดยไม่ให้ความเสี่ยงเหล่านี้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญ ของเด็กและเยาวชน ขณะเดียวกันก็ยังคงดำเนินการขยายเครือข่ายร่วมจัดการเรียนรู้ไปยังภาคธุรกิจอื่น ๆ ในพื้นที่ด้วย

“การเปิดโอกาสให้เยาวชนออกไปฝึกปฏิบัติงานภายนอก ถือเป็นกลไกการเสริมแรงทางบวกที่สำคัญ ซึ่งกระตุ้น ให้เยาวชนรายอื่น ๆ เกิดแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อรับสิทธิ์ดังกล่าว โดยศูนย์ฝึกฯ ได้จัดทำระบบบัญชี แสดงรายได้จากการฝึกงานของเยาวชนแต่ละบุคคลอย่างโปร่งใส เพื่อให้เยาวชนเกิดความภาคภูมิใจและเรียนรู้ระบบ การออมทรัพย์ จึงสร้างแรงบันดาลใจให้แก่เยาวชนรายอื่น ๆ ในการมุ่งมั่นทำความดี เรียนรู้ และพัฒนาตนเองเพื่อโอกาสใหม่ ๆ ในอนาคต”

นางสาวจิตติมา กล่าวเสริมว่า ส่วนที่ 3 กระบวนการปรับเปลี่ยน Mindset และพัฒนาศักยภาพบุคลากร ในพื้นที่จังหวัดระยอง เป็นไปในรูปแบบที่เหมาะสม โดยศูนย์ฝึกฯ ระยอง แม้จะมีจุดเด่นที่เป็นพื้นที่ทรงงาน ในพระตำราของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภาฯ และมีเครือข่ายภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง แต่บุคลากร ภายในหน่วยงานเกินกว่าร้อยละ 60-70 เป็นเจ้าหน้าที่บรรจุใหม่ และมีสัดส่วนของพนักงานราชการมากกว่าข้าราชการ จึงมีบุคลากรแกนนำที่มีประสบการณ์ไม่มากนัก ดังนั้นจึงต้องออกแบบแนวทางการพุ่มพุกทัศนคติและปิดช่องว่าง ของการทำงานอย่างเหมาะสม

“แม้เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ที่ขาดประสบการณ์การทำงานกับเด็กและเยาวชน ก็ไม่ได้แปลว่า เราจะเปลี่ยนระบบนิเวศการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นขึ้นไม่ได้ จึงใช้ตัวเองในฐานะผู้อำนวยความสะดวกเข้ามาทำหน้าที่เป็นแกนกลาง เชื่อมโยงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ใหม่ ๆ รวมถึงเป็นโค้ชที่คอย ๆ หล่อหลอมพุ่มพุกทัศนคติเชิงบวกในการทำงานกับ เด็กและเยาวชนให้กับเจ้าหน้าที่และบุคลากรอย่างใกล้ชิด เพราะในเมื่อเด็กเยาวชนต้องการโอกาสและพื้นที่ปลอดภัย ในการเรียนรู้ บุคลากรของศูนย์ฝึกฯ ก็ต้องการโอกาสและเวลาในการพัฒนาศักยภาพเพื่อดูแลและโอบอุ้ม เด็กและเยาวชนเช่นกัน”

LEARN^{to} RE-LIFE Partnership

สานพลังความร่วมมือ
สู่การขับเคลื่อนระบบนิเวศ
การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น
เพื่อการคืนคนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

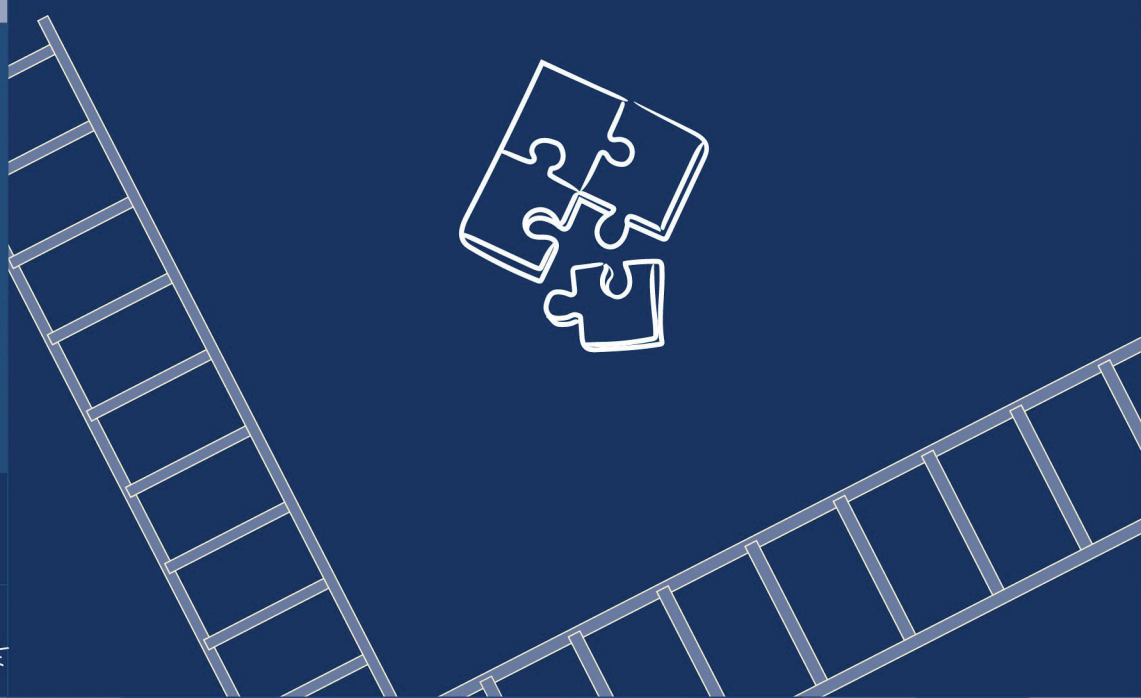
FLEXIBLE LEARNING

LEARN TO RE-LIFE

LEARN TO RE-LIFE

EDUCATION

PARTNERSHIP

คืนคนดีสู่สังคม: พลังภาคีเครือข่ายเพื่อโอกาสใหม่ ของผู้พันโทษ

ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ปลายทางของการลงทัณฑ์ ไม่ใช่เพียงการกักขังเพื่อลงโทษ แต่คือการปรับเปลี่ยน "พฤติกรรม" เพื่อให้ผู้กระทำผิดพร้อมกลับคืนสู่สังคมได้อย่างสง่างาม อย่างไรก็ตาม สถิติทั่วโลกกลับสะท้อนความจริงอันเจ็บปวดว่า ผู้พันโทษจำนวนมากต้องเดินกลับเข้าสู่ประตูเรือนจำอีกครั้ง เนื่องจากขาดระบบรองรับที่มีประสิทธิภาพ การช่วยเหลือผู้ต้องโทษ และผู้พันผิดให้สามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้สำเร็จ จึงไม่ใช่หน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็น "ความจำเป็นเร่งด่วน" ที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็น ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เนื่องจากแต่ละภาคส่วนมีบทบาทหน้าที่ และความเชี่ยวชาญต่างกัน

สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ)

สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) หรือ Thailand Institute of Justice (TIJ) จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2554 มีวิสัยทัศน์ พันธกิจ และอำนาจหน้าที่คือ “เป็นผู้ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง (Promoter of Change) ด้านการยกระดับกระบวนการยุติธรรม และเชื่อมโยงหลักนิติธรรมกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย เอเชีย และระดับโลก” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความเป็นเลิศด้านกาวิจัยและการพัฒนากระบวนการยุติธรรม และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประเทศไทย ในกรอบความร่วมมือกับสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา

หนึ่งในบทบาทสำคัญของ TIJ คือการเชื่อมโยงมาตรฐานสากลกับการพัฒนานโยบายในประเทศ จุดเริ่มต้นที่สำคัญคือการผลักดันข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง หรือ “ข้อกำหนดกรุงเทพ” (Bangkok Rules) ที่ถือกำเนิดจากบทบาหน้าที่ของประเทศไทย และขยายผลจนเป็นที่ยอมรับจากการจัดประชุมระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ ตลอด 15 ปีที่ผ่านมา TIJ มุ่งขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพ ไปสู่การปฏิบัติในวงกว้าง ผ่านการทำงานที่เชื่อมโยงตั้งแต่ระดับการดำเนินงานในเรือนจำ การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารงานราชทัณฑ์ ไปจนถึงการสร้างองค์ความรู้ระดับนานาชาติ เพื่อสนับสนุนการพัฒนานโยบายและการปฏิรูปเรือนจำในระยะยาว ซึ่งในปีนี้มุ่งสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างเข้มข้นใน 3 มิติ ได้แก่ การพัฒนาต้นแบบการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเพื่อสนับสนุนการฟื้นฟูและการกลับคืนสู่สังคมของผู้ต้องขัง การเสริมสร้างสมรรถนะของผู้บริหารงานราชทัณฑ์ในการนำมาตรฐานสหประชาชาติและหลักสิทธิมนุษยชนมาปรับใช้ในการบริหารจัดการเรือนจำ และการจัดทำรายงานแนวโน้มสถานการณ์เรือนจำโลกเพื่อสะท้อนความท้าทายและทิศทางการพัฒนา รวมทั้งติดตามความก้าวหน้าในการนำข้อกำหนดกรุงเทพไปปฏิบัติใช้ในประเทศต่าง ๆ

TU ยังให้ความสำคัญกับการเสริมพลังชีวิตของผู้ที่เผชิญความเปราะบาง และได้ขับเคลื่อนภารกิจนี้อย่างต่อเนื่อง โดยขยายผลแนวคิด “ข้อกำหนดกรุงเทพ” ผ่านการใช้เวทีสากลในการแลกเปลี่ยนประเด็นปัญหา ข้อท้าทาย และแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อนำไปสู่การพัฒนายุทธศาสตร์ระหว่างประเทศ ควบคู่กับการเปิดพื้นที่ให้ประสบการณ์ตรงของผู้หญิง ในกระบวนการยุติธรรมได้รับการรับฟังและนำไปสู่การขับเคลื่อนความร่วมมือด้านสิทธิมนุษยชนต่อไป ขณะเดียวกัน TU ยังมุ่งสร้าง “ระบบนิเวศแห่งโอกาส” ที่ช่วยป้องกันและลดความเสี่ยงตั้งแต่ต้นทางของวงจรอาชญากรรม ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนา “ระยองโมเดล” เพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนในสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กกระยอง และโครงการ “โรงเรียนตั้งต้นดี” ที่เปิดพื้นที่ให้ผู้พ้นโทษได้พัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ ลดการกระทำผิดซ้ำ

TU ยังทำหน้าที่เป็นประตูเชื่อมโยงความร่วมมือด้านกระบวนการยุติธรรมกับเครือข่ายระดับโลก ในฐานะสมาชิกของเครือข่ายสถาบันของสหประชาชาติด้านการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา (UN-PNIs) ลำดับที่ 18 ของโลก และเป็นแห่งแรกและแห่งเดียวในภูมิภาคอาเซียน สถานะดังกล่าว เปิดโอกาสให้ประเทศไทยเชื่อมโยงองค์ความรู้ มาตรฐานสากล และแนวปฏิบัติที่ดีจากนานาประเทศ พร้อมทั้งร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์และส่งเสริมความร่วมมือด้านกระบวนการยุติธรรมในระดับภูมิภาคและระดับโลก

ในการขับเคลื่อนภารกิจ TU เปิดโอกาสให้คนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมผ่านเวทีสาธารณะ เครือข่ายความร่วมมือ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และประชาชน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และร่วมกันค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหา แนวทางดังกล่าว สะท้อนความเชื่อว่าความยุติธรรมจะยั่งยืนได้ เมื่อสังคมเข้าใจหลักนิติธรรมและมีส่วนร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาสังคมสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

บทบาทดังกล่าว สะท้อนความมุ่งมั่นของ TU ในการทำหน้าที่เป็น “Promoter of Change” ที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ นโยบาย และความร่วมมือจากหลายภาคส่วน เพื่อร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาระบบยุติธรรมของไทย ให้เปิดกว้าง เป็นธรรม และพร้อมรับมือกับความท้าทายของสังคมในอนาคต

มูลนิธิเคเอฟซี ประเทศไทย

มูลนิธิเคเอฟซี ประเทศไทย ก่อตั้งขึ้นเพื่อสานต่อเจตนารมณ์ของผู้พันแซนเดอร์สที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าของผู้คน อาหาร และโลก เพื่อให้สังคมไทยน่าอยู่ยิ่งขึ้นสำหรับทุกคน โดยมี 3 เป้าหมายสำคัญคือ 1. People ผู้พันแซนเดอร์สเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพ KFC จึงมุ่งสร้างโอกาสให้ทุกศักยภาพได้เติบโต โดยไม่แบ่งแยกสถานะ เพศ สีผิว หรือความเชื่อ 2. Food เพราะอาหารสำคัญทุกคำ KFC จึงใส่ใจคุณภาพอาหารทุกจาน ตั้งแต่คัดสรรวัตถุดิบ จนเสิร์ฟถึงมือผู้ทานเพื่อความอร่อยและสุขภาพที่ดีของคนไทย 3. Planet ด้วยเป้าหมายที่จะสร้างความยั่งยืนสู่สังคม เราจึงทำทุกทางเพื่อให้มั่นใจว่า KFC จะเป็นมิตรกับโลกและสิ่งแวดล้อมที่สุด

โดยดำเนินกิจกรรมผ่าน 2 โครงการหลัก ได้แก่

1. โครงการ KFC Bucket Search เพราะไม่ต้องการให้ศักยภาพของเด็กไทยต้องสูญเปล่า... ด้วยเด็กจำนวนมากที่ต้องหลุดออกจากระบบการศึกษา เราเลยออกค้นหาศักยภาพที่ถูกมองข้ามในสังคมไทย และนำพวกเขากลับมาสู่สังคม โดยพัฒนาศักยภาพทางด้านทักษะอาชีพ ตามความถนัดของแต่ละคนเพื่อกลับมาตามฝันของพวกเขาอีกครั้ง โดยทำงานร่วมกับกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ด้วยการช่วยเหลือเด็กนอกระบบการศึกษาให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด

เนื่องจากพบว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีเด็กที่ต้องหลุดออกจากระบบการศึกษาด้วยปัญหาความเหลื่อมล้ำ 1.02 ล้านคน ในปี 2566 เหลือ 603,095 คน (ข้อมูล ณ เดือนพฤศจิกายน 2568) มูลนิธิเคเอฟซี ประเทศไทย กับกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) จึงได้มีการพัฒนาหลักสูตรที่ยืดหยุ่นขึ้นมา เพื่อให้เด็กที่ขาดโอกาสทุกคนสามารถเปลี่ยนชั่วโมงการทำงานที่ KFC ให้กลายเป็นหน่วยกิตได้ เป็นการสร้างทางเลือกให้พวกเขาสามารถเรียนและทำงานไปพร้อมกัน และยังได้รับ

วุฒิการศึกษาเทียบเท่ากับเด็กในระบบการศึกษา เพราะเชื่อว่าการศึกษาไม่ควรถูกจำกัดไว้แค่ในห้องเรียน แต่ควรเป็นโอกาสที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน และเราจะเดินหน้าต่อไปเพื่อให้ “ทุกศักยภาพต้องไม่สูญเปล่า” ปัจจุบันโครงการ KFC Bucket Search มีการช่วยเหลือเด็กจำนวนกว่า 400 คนทั่วประเทศ ร่วมกับกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

2. โครงการ KFC Harvest หรือโครงการไถ่ถอน เพราะ KFC จะไม่ทิ้ง...ให้ใครต้องหิว เพื่อลดปัญหาอาหารส่วนเกินและความไม่มั่นคงทางอาหารในสังคมไทย KFC จึงได้นำอาหารส่วนเกินที่หมดเวลาการขายที่ยังรับประทานได้ และมีคุณภาพดี มีคุณค่าทางสารอาหาร ส่งต่อไปยังชุมชนที่ขาดแคลน โดยทำงานร่วมกับ SOS มูลนิธิ สโกลาสร์ออฟ ซัสทีแนนซ์ และกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นอีกหนึ่งความตั้งใจของมูลนิธิเคเอฟซี ประเทศไทย ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความหิวโหยและลดขยะอาหารเพื่อโลก โดยการไม่ทิ้งไก่ที่เกินเวลาขาย แต่ยังคงคุณภาพดีและมีคุณค่าทางโภชนาการ ซึ่งเรียกว่า “ไถ่ถอน” และส่งต่อไปให้กับผู้คน โรงเรียน และชุมชนที่ขาดแคลน ที่ผ่านมาระดมมือร่วมกับมูลนิธิ SOS Thailand ซึ่งเป็นมูลนิธิที่กอบกู้อาหารส่วนเกินจากภาคธุรกิจและส่งต่อให้ผู้ที่ต้องการ โดยส่งมอบไถ่ถอนให้กับมูลนิธิ SOS ทุกสัปดาห์ เพื่อแจกจ่ายชุมชนต่างๆ ที่ขาดแคลนกว่า 2 ล้านมื้ออาหาร กว่า 25 จังหวัดทั่วประเทศไทย

อ้างอิง

<https://www.kfcfoundation.or.th/>

<https://taejai-prod.opendream.in.th/th/campaigner/kfc-foundation-th>

ตั้งต้นดี (Restart Academy)

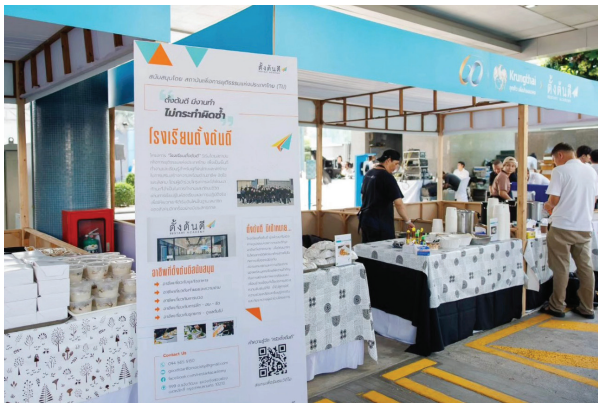
บริษัท ตั้งต้นดี เพื่อสังคม จำกัด เป็นธุรกิจเพื่อสังคมที่มุ่งพัฒนาทักษะอาชีพและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้พันโทและผู้เคยกระทำผิด ให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างยั่งยืน ผ่านการฝึกวิชาชีพ การพัฒนาทักษะชีวิต และการสร้างโอกาสการทำงานจริง

โดย โครงการโรงเรียนตั้งต้นดี (Restart Academy) ได้เริ่มดำเนินการในปี 2566 (ค.ศ.2023) โดยสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) เริ่มจากปี 2563 สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย ได้ริเริ่มโครงการ Hygiene Street Food เพื่อส่งเสริมให้ผู้พันโทได้รับทักษะและอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพขายอาหาร Street Food และสามารถเปิดร้านได้ด้วยตนเอง ต่อมาในปี 2566 โรงเรียนตั้งต้นดีได้ถูกก่อตั้งขึ้นจากการต่อยอด แนวคิดโครงการ Hygiene Street Food โดยมีวัตถุประสงค์ในการเป็นทั้งโรงเรียนฝึกทักษะให้แก่ผู้พันโทและสนับสนุนการทำงาน เพื่อส่งเสริมให้ผู้พันโทมีพื้นที่ในการประกอบอาชีพจริง มีรายได้ที่มั่นคง และลดโอกาสการกลับไปกระทำผิดซ้ำ ประกอบกับการย้ายอาคารทำการของสถาบันฯ ไปยังสถานที่แห่งใหม่ ทำให้มีพื้นที่ในส่วนของศูนย์อาหารที่ผู้พันโทสามารถเปิดร้านขายอาหารได้ “ครัวตั้งต้นดี” จึงได้ถือกำเนิดขึ้นในเดือนมกราคม 2566 เพื่อเป็นโรงเรียนต้นแบบที่มอบโอกาสให้แก่ผู้พันโทผู้ก้าวข้ามใหม่ในชีวิต

โครงการโรงเรียนตั้งต้นดี (Restart Academy) จึงมุ่งเสริมทักษะอาชีพและคุณภาพชีวิตให้กับผู้ก้าวพลาดที่เคยมีประวัติความผิด ผ่านการฝึกทักษะอาชีพในด้านต่าง ๆ ผ่านการลงมือทำจริง เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพและทักษะที่จำเป็นในชีวิตอย่างยั่งยืน โดย ตั้งต้นดี เริ่มพัฒนาทักษะอาชีพด้านธุรกิจอาหาร ก่อนจะต่อยอดและขยายโอกาสสู่ภาคบริการอื่น ๆ อาทิ สปา ซาลอน เพื่อให้ตอบรับกับความต้องการของตลาดแรงงาน และความสนใจของผู้ก้าวพลาด

ที่อาจไม่ถนัดงานด้านอาหาร ในขณะที่เดียวกัน ตังตันดี ได้ขยายความร่วมมือกับเครือข่ายเพื่อต่อยอดการสนับสนุนอาชีพให้กับผู้ก้าวพลาด อาทิ การขยายอาชีพรถกขกร (การดูแลต้นไม้) ซึ่งทำร่วมกับพันธมิตรต่าง ๆ เช่น Big Trees Foundation และ Bangkok University และ อาชีพด้านงานซัก อบ รีด ซึ่งได้ร่วมมือกับ บริษัท ชูมณี จำกัด

โดยปัจจุบัน โครงการโรงเรียนตังตันดี ได้จดทะเบียนเป็น ธุรกิจเพื่อสังคม ในนาม บริษัท ตังตันดี เพื่อสังคม จำกัด เพื่อผลักดันให้ผู้ก้าวพลาดได้เป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจและระบบแรงงาน โดยปัจจุบันผู้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนตังตันดี ซึ่งเป็นพนักงานของบริษัท ตังตันดี เพื่อสังคม จำกัด มีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 14,000 - 16,000 บาท เป็นการสร้างรายได้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะอาชีพ ทักษะคิด และเป็นการพัฒนาตัวตนให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างเป็นปกติ

สมาคมสตรีไทยคาทอลิก กับภารกิจกู้คืนชีวิตใหม่ให้ผู้ต้องขัง

กว่า 30 ปีที่สมาคมสตรีไทยคาทอลิก
ทำงานเจียบ ๆ อยู่หลังริ้วเรือนจำ
ด้วยความเชื่อเรียบง่ายแต่ทรงพลังว่า
"คนที่เคยทำผิด ควรได้รับโอกาสในการเริ่มต้นชีวิตใหม่"

จากงานที่เริ่มต้นด้วยการเข้าไปให้กำลังใจผู้ต้องขังในเรือนจำ ค่อย ๆ พัฒนาเป็นกระบวนการฟื้นฟูชีวิต ที่เชื่อมโยงทั้งการพัฒนาจิตใจ การฝึกอาชีพ การติดตามหลังพ้นโทษ และการสร้างเครือข่ายช่วยเหลือในสังคมภายนอก

เบื้องหลังภารกิจนี้ คือชุดประสบการณ์ของ นางยุพดี สิริรัชต์กุล นายกสมาคมสตรีไทยคาทอลิก ผู้คลุกคลีกับการสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้ต้องขัง เด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมมายาวนาน แม้เธอจะย้ำหลายครั้งว่า “เข้ามาโดยไม่ได้ตั้งใจ” แต่งานที่ทำกลับกลายเป็นพันธกิจชีวิตที่ดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงวันนี้

จาก "กิจกรรมแก้เหงา" สู่ "การเตรียมชีวิตหลังพินโทษ"

นางยุพดี เล่าว่า เดิมที่เธอทำงานด้านธุรกิจ ก่อนจะได้รับการชักชวนให้เข้ามาทำงานกับสมาคมสตรีไทยคาทอลิก ซึ่งเป็นงานด้านสังคมครั้งแรกในชีวิต ช่วงปี 2532 ประเทศไทยแทบไม่มีองค์กรภาคประชาสังคมที่เข้าไปทำงานในเรือนจำอย่างจริงจัง กรรมการท่านหนึ่งของสมาคมซึ่งทำงานด้านคุมประพฤติในเรือนจำจังหวัดนครปฐม ได้ชวนเธอเข้าไปดูงานในเรือนจำว่ามีอะไรที่เธอพอจะช่วยให้ จึงกลายเป็นจุดเริ่มต้นที่ต่อเนื่องและยาวนานที่ทำให้เธอเดินอยู่บนเส้นทางที่คนมองว่าให้ผู้คนมาจนถึงปัจจุบัน

ในช่วงแรก สมาคมเน้นการพัฒนาจิตใจตามแนวทางศาสนาคริสต์คาทอลิก ให้กำลังใจผู้ต้องขัง ช่วยให้พวกเขาอยู่กับความผิดพลาดของตัวเองอย่างมีความหวัง พร้อมทั้งเริ่มสอนอาชีพต่าง ๆ เช่น การทำยาสูบโบราณ ยาหม่อง หรือขนมพื้นฐานต่างๆ “ตอนนั้นยังไม่ได้คิดเรื่องรายได้ คิดแค่อยากให้เขาใช้เวลาให้เป็นประโยชน์”

เมื่อทำงานต่อเนื่องหลายปี สมาคมฯ เริ่มเห็นปัญหาสำคัญว่า แม้ผู้ต้องขังจะได้รับกำลังใจระหว่างอยู่ในเรือนจำ แต่เมื่อพ้นโทษออกไป หลายคนกลับไม่มีทางเลือกในการใช้ชีวิต และวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ ซึ่งจุดนี้เองทำให้แนวคิดในการทำงานของสมาคมฯ เปลี่ยนไป จึงเริ่มพัฒนาหลักสูตรฝึกอาชีพที่ชัดเจนขึ้น โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ต้องขังที่กำลังจะพ้นโทษภายใน 1 ปี เพื่อให้สามารถเตรียมความพร้อมก่อนออกสู่สังคมได้จริง ซึ่งอาชีพที่เลือกสอนจะเป็นอาชีพที่ลงทุนไม่สูง ทำได้จริง และเหมาะกับพื้นฐานชีวิตของแต่ละคน เช่น การทำอาหาร การจัดดอกไม้ การทำขนม หรือการค้าขายขนาดเล็ก “เราต้องดูทั้งความชอบของเขา ดูสภาพครอบครัว ดูว่าสังคมภายนอกของเขาเป็นยังไง แล้วค่อยปรับให้เหมาะสมเพื่อที่เขาจะได้ออกไปใช้ชีวิตได้จริง”

ปัจจุบัน หลักสูตรพัฒนาอาชีพถูกยกระดับเป็นหลักสูตร 30 ชั่วโมง มีประกาศนียบัตรรองรับ และบางพื้นที่ได้พัฒนาไปถึงหลักสูตร 150 ชั่วโมงร่วมกับสถาบันอาชีวศึกษา

ปัจจุบัน สมาคมสตรีไทยคาทอลิกทำงานร่วมกับเรือนจำหลายแห่ง เช่น เรือนจำกลางจังหวัดนครปฐม ทัณฑสถานหญิงธนบุรี ทัณฑสถานหญิงชลบุรี และเรือนจำกลางจังหวัดสมุทรสาคร รวมถึงขยายการทำงานไปยังจังหวัดนครราชสีมาและพระนครศรีอยุธยา โดยกระบวนการของสมาคม คือ การสร้างเครือข่ายในพื้นที่ เช่น ประสานความร่วมมือกับวิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยากรอิสระ กลุ่มสตรีในพื้นที่ รวมถึงเครือข่ายคาทอลิกทั่วประเทศ ผ่านโครงสร้างสังคมชนบท 11 แห่ง เพื่อช่วยกันขับเคลื่อนงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งงบประมาณส่วนใหญ่ได้จากองค์กรศาสนา และการระดมความช่วยเหลือจากเครือข่าย

งานฟื้นฟูคนหนึ่งคน จึงไม่ใช่ภารกิจของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นการต่อยอดกันของผู้คนจำนวนมาก ที่เชื่อเหมือนกันว่า “มนุษย์ไม่ควรถูกตัดสินตลอดชีวิตจากความผิดพลาดเพียงครั้งเดียว”

นางยุพดี เล่าต่อว่า การทำงานในช่วงแรก ๆ กรรมการต้องหยอดกระปุกช่วยกันทำงานด้วยซ้ำ และหลายครั้งความช่วยเหลือไม่ได้มาในรูปของเงินสด แต่เป็นวัตถุดิบ อุปกรณ์ หรือแรงสนับสนุนจากผู้คนรอบข้าง

"คุณย่าหมูปิ้ง" เรื่องเล่าของการไม่ทอดทิ้งกัน

ในบรรดาผู้ต้องขังที่ผ่านเข้ามา มีหนึ่งเรื่องที่น่าขบขันและเป็นความภาคภูมิใจที่สุด เธอเรียกเรื่องนี้ว่า “เคสคุณย่าหมูปิ้ง” หญิงวัยประมาณ 50 กว่าปีในขณะนั้น ที่เคยเป็นคนมีฐานะและทำธุรกิจมาก่อน แต่ต้องโทษคดีจนถูกจำคุก ระหว่างอยู่ในเรือนจำ เธอเข้าร่วมกิจกรรมของสมาคมฯ ทุกครั้ง ตั้งใจเรียน ช่วยงาน และใส่ใจในการฝึกอาชีพ โดยเฉพาะการทำข้าวเหนียวหมูปิ้ง

เมื่อพ้นโทษออกมา ชีวิตกลับไม่ได้ง่ายอย่างที่หวัง เพราะครอบครัวไม่ยอมรับ ลูกหลานตีตัวออกห่าง และคำพูดของหลานที่เรียกว่า “คุณย่าขี้คุก” กลายเป็นบาดแผลทางใจที่ทำให้เธอโทรมาหาทางยุติทั้งน้ำตา พร้อมพูดว่า “หนูไม่ไหวแล้ว หนูจะฆ่าตัวตาย” แทนที่จะปล่อยให้เธอเผชิญปัญหาตามลำพัง นางยุติและเพื่อนร่วมทีมรีบขับรถไปหาพูดคุย รับฟัง และช่วยกันหาทางออกใหม่ให้ชีวิต

สุดท้าย คุณย่าตัดสินใจเริ่มต้นธุรกิจเล็ก ๆ ด้วย “ข้าวเหนียวหมูปิ้ง” สูตรที่เคยเรียนในเรือนจำที่ทีมงานช่วยกัน ตั้งแต่หาที่พัก เลือกทำเล ซื่ออุปกรณ์ จัดร้าน คำนวณต้นทุน ไปจนถึงสอนการบริหารจัดการเงิน “เราบอกเขาว่า ถ้าไรเอาไปใช้ได้ แต่ต้นทุนต้องเก็บไว้” ช่วงแรก เธอเริ่มขายวันละ 40 - 50 ไม้ แต่ด้วยความขยันและมีฝีมือในการทำอาหาร จนยอดขายเพิ่มขึ้นเป็นหลักร้อยไม้ต่อวัน ก่อนขยับไปสู่การทำข้าวกล่องส่งโรงงานในช่วงกลางวัน

ทุกวันนี้ เธอมีบ้าน มีรถ มีเงินเก็บ สามารถไถ่ถอนบ้านที่เคยจำนองไว้ และกลับมาใช้ชีวิตกับครอบครัวได้อีกครั้ง “ทุกครั้งที่เจอกัน เขาจะเข้ามาทักแล้วบอกว่า ถ้าวันนั้นไม่มีพี่ หนูก็ไม่รู้จะเป็นยังไง” และวันนี้ คุณย่าหมูปิ้งยังคงกลายเป็น “วิทยากรชีวิต” ให้กับผู้ต้องขังรุ่นหลัง ด้วยการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงที่ทำให้หลายคนเชื่อว่า การเริ่มต้นใหม่เป็นไปได้จริง

“บางที่เราสอนเป็นผู้ต้องขังยังไม่เข้าใจ แต่พอเขาเข้าไปเล่า ผู้ต้องขังเข้าใจทันที อาจเป็นเพราะเขาใช้ภาษาเดียวกัน”

นางยุติ บอกว่า หัวใจสำคัญของการทำงาน ไม่ได้อยู่แค่การฝึกอาชีพในเรือนจำ แต่คือการ “ไม่ปล่อยมือ” หลังพ้นโทษ ผู้ที่ผ่านการอบรมทุกคนจะได้รับการย้ำเสมอว่า หากออกไปแล้วมีปัญหา สามารถติดต่อกลับมาหาสมาคมฯ ได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงาน ที่พัก ปัญหาครอบครัว หรือการตั้งต้นชีวิตใหม่ เพราะสำหรับสมาคมสตรีไทยคาทอลิก การติดตามชีวิตหลังพ้นโทษ ไม่ใช่งานส่วนเกิน แต่เป็นส่วนสำคัญของการคืนคนกลับสู่สังคม “หลายครั้ง สิ่งที่คุณย่าต้องการที่สุด ไม่ใช่เงินก้อนใหญ่ แต่คือการรู้ว่ายังมีใครสักคนไม่ทอดทิ้งเขาไว้ลำพัง”

ความท้าทายใหม่ของการกระทำผิดซ้ำ

แม้การฝึกอาชีพจะเป็นหัวใจสำคัญของการคืนคนสู่สังคม แต่นางยุพดียืนยันว่า “อาชีพอย่างเดียวไม่พอ” ทุกครั้งที่ลงพื้นที่ สมาคมฯ จะจัดช่วงเวลาสำหรับการพูดคุย พัฒนาจิตใจ และรับฟังปัญหาชีวิตของผู้ต้องขังเสมอ แนวคิดนี้จึงขยายไปสู่การทำงานกับชุมชน ครอบครัว และเด็กกลุ่มเสี่ยง เพราะสมาคมฯ เชื่อว่า หากจะแก้ปัญหาคriminalกระทำผิดซ้ำอย่างยั่งยืน ต้องทำงานตั้งแต่ “ต้นทาง” สมาคมฯ จึงลงพื้นที่ชุมชนเปราะบาง เช่น ชุมชนกองขยะหนองแขม โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้กับพ่อแม่เรื่องการดูแลลูก รวมถึงเริ่มทำงานกับศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนหญิงบ้านปรานี

ตลอดหลายสิบปีที่ผ่านมา นางยุพดีเห็นความเปลี่ยนแปลงของคดีในเรือนจำ จากเดิมที่ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ปัจจุบันคดีฉ้อโกงและมิฉฉฉฉออนไลน์เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก บางเรือนจำมีอัตราการกระทำผิดซ้ำสูงถึงร้อยละ 27 และปัญหานี้ก็ซับซ้อนเกินกว่าที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งจะรับมือได้เพียงลำพัง เพราะเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ ปากท้อง และคุณภาพชีวิตหลังพ้นโทษ หลายคนออกมาแล้วทำมาหากินยาก เขาเลยอยากกลับไป เพราะในเรือนจำอย่างน้อยก็มีกินมีใช้

ประสบการณ์การทำงานตลอด 30 ปี แม้จะรู้ว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องยาก แต่สมาคมฯ ยังคงทำงานต่อไปด้วยความหวังแบบเรียบง่ายเหมือนวันแรก คือ “ถ้า 100 คน สำเร็จสัก 1 คน เราก็กพอใจแล้ว” เพราะสำหรับพวกเขา “1 คน” ไม่ใช่แค่ตัวเลขแห่งความสำเร็จ แต่อาจหมายถึงชีวิตทั้งชีวิตที่ได้กลับมาขึ้นอีกครั้ง พร้อมโอกาสที่จะไม่หวนกลับไปสู่ความผิดพลาดเดิมอีกต่อไป และบางครั้งการคืนชีวิตใหม่ให้ใครสักคน ก็อาจเริ่มต้นจากสิ่งเล็กๆ ที่สุด คือ การที่มีใครสักคนเชื่อว่า “เขายังมีโอกาสเปลี่ยนแปลงได้เสมอ”

เปลี่ยน "พื้นที่ลงโทษ" เป็น "พื้นที่แห่งโอกาส" ในการเริ่มต้นชีวิตใหม่

ภายใน "ชมเกลือคาเฟ่" ร้านเล็ก ๆ ริมนาเกลือ
ผู้หญิงสองคนกำลังช่วยกันชงกาแฟ ต้อนรับลูกค้า
และพูดคุยอย่างเป็นกันเองไม่ต่างจากพนักงานร้านทั่วไป
แทบไม่มีใครรู้ว่า ทั้งคู่คือ "ผู้ต้องขัง"

“โบว์” (นามสมมุติ) อายุ 46 ปี และ “มุก” (นามสมมุติ) อายุ 36 ปี คือสองผู้ต้องขังหญิงจากเรือนจำกลางสมุทรสงคราม ที่ได้รับโอกาสออกมาฝึกงานภายนอกเรือนจำ ในฐานะบาริสต้าและผู้ช่วยภายในคาเฟ่ โดยก่อนหน้านี้ทั้งคู่ใช้ชีวิตอยู่ภายในแดนหญิงทั่วไป กระทั่งผ่านการประเมินพฤติกรรมและได้รับโอกาสให้ออกมาฝึกอาชีพด้านคาเฟ่

สำหรับโบว์ การออกมาทำงานภายนอกครั้งแรก ไม่ได้มีแค่ความตื่นเต้น แต่ยังเต็มไปด้วยความกังวล “ตอนแรกก็แอบกังวลว่าคนข้างนอกจะมองเราไม่ดี แต่พอได้ออกมาทำงานจริง ได้คุยกับลูกค้า ได้รับรอยยิ้มกลับมา มันทำให้เราค่อย ๆ มีความมั่นใจ และเริ่มเชื่ออีกครั้งว่า เราก็สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้”

จากคนที่ไม่เคยมีพื้นฐานด้านกาแฟ วันนี้นำสามารถชงเครื่องตีม ดูแลลูกค้า และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ไม่ต่างจากคนทั่วไป ขณะที่มูกเอง ก็ไม่เคยคิดว่าตัวเองจะทำงานบริการได้เช่นกัน ก่อนเข้ามาที่นี่ เธอไม่เคยทำเบเกอรี่ ไม่เคยชงกาแฟ แต่วันนี้ เธอกลายเป็นทั้งบาริสต้า แคชเชียร์ และคนส่งต่อความรู้ให้ผู้ต้องขังรุ่นต่อไป

“มันไม่ได้เป็นแค่ทักษะอาชีพติดตัว แต่ทำให้เราได้ส่งต่อโอกาสให้คนอื่นด้วย การได้มีพื้นที่แบบนี้ ทำให้เรากลับมามองเห็นอนาคตของตัวเองอีกครั้ง สำหรับผู้ต้องขังหลายคน การได้ออกมาทำงานภายนอกเรือนจำ ไม่ใช่แค่โอกาสในการฝึกอาชีพ แต่คือโอกาสในการกลับมาใช้ชีวิตเชื่อมต่อกับโลกภายนอกอีกครั้ง”

"วินัย" และเกณฑ์คัดเลือกสู่โลกภายนอก

เรื่องราวข้างต้นคือสิ่งที่เรือนจำกลางสมุทรสงครามกำลังพยายามเปลี่ยน “พื้นที่ล่งโทษ” เป็น “พื้นที่แห่งการเรียนรู้” นายนิติธร กันทิยะ ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง เรือนจำกลางสมุทรสงคราม กล่าวว่า ที่นี่ไม่ได้มองผู้ต้องขังในฐานะ “ผู้กระทำผิด” แต่กำลังพยายามสร้างทักษะ สร้างอาชีพ และสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ ที่ทำให้คนคนหนึ่งสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อีกครั้ง

แต่กว่าจะออกมาพบรอยยิ้มของลูกค้าภายนอกได้ ผู้ต้องขังต้องผ่านเกณฑ์ “ผู้ต้องขังจ่ายนอก” คือต้องรับโทษมาแล้วครั้งหนึ่ง อยู่ในเกณฑ์นักโทษชั้นดี และเหลือโทษไม่เกิน 3 ปี 6 เดือน

บางกรณีอาจเป็นผู้ต้องขังที่มีทักษะเฉพาะด้าน เช่น นักดนตรี นักมวย หรือผู้ที่มีความสามารถพิเศษ โดยต้องได้รับอนุญาตจากกรมราชทัณฑ์ สำหรับผู้ต้องขังที่ได้ออกมาทำหน้าที่ภายนอก สิ่งสำคัญที่สุดไม่ใช่แค่ทักษะ แต่คือ “วินัย” การออกมาอยู่ข้างนอก วินัยเป็นเรื่องสำคัญ ต้องอยู่ในระเบียบก่อน ถึงจะเรียนรู้รู้อย่างอื่นได้

สิ่งที่แตกต่างของเรือนจำกลางสมุทรสงคราม คือการนำ “พื้นที่ภายนอก” มาใช้เป็นสนามฝึกอาชีพจริง ทั้งร้านกาแฟ คาร์แคร์ ร้านอาหาร เบเกอรี่ ล้วนเป็นพื้นที่แห่งโอกาสที่เปิดให้ผู้ต้องขังได้ทำงานจริง เจอลูกค้าจริง และเรียนรู้การอยู่ร่วมกับสังคมจริง

- “ชมเกลือ” คาเฟ่กลางนาเกลือ: ชื่อ “ชมเกลือ” เกิดจากบริบทพื้นที่ที่รายล้อมด้วยนาเกลือของแม่กลอง จากเดิมที่เป็นเพียงร้านธรรมดา ทางเรือนจำได้ปรับปรุงใหม่ทั้งหมดในรูปแบบคาเฟ่ ใช้พื้นที่เปิดโล่งริมถนนใหญ่ ให้กลายเป็นจุดพักผ่อนของคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว โดยร้านเพิ่งเปิดให้บริการในรูปแบบใหม่ได้เพียงปีกว่า แต่ผลตอบรับดีเกินคาด โดยรายได้จากร้านรวมอาหารและเครื่องดื่มอยู่ที่ประมาณวันละ 20,000 - 30,000 บาท ส่วนกาแฟเพียงอย่างเดียว วันละ 3,000 - 4,000 บาท ที่สำคัญ ผู้ต้องขังไม่ได้แค่ “เรียน” แต่ได้ทำงานจริง ฝึกจริง และสอนต่อกันเองแบบรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง

- **คาร์แคร์แบบ “ไม่ต้องลงจากรถ”:** อีกหนึ่งจุดเด่นคือบริการคาร์แคร์ที่ตอบโจทย์ความเร็ว ลูกค้าสามารถนั่งรออยู่ภายในรถได้ โดยใช้เวลาเพียงไม่เกิน 10 นาที ผู้ต้องขังจะช่วยกันล้าง เช็ด และขัดเงารถอย่างรวดเร็ว จากเดิมคาร์แคร์เคยมีรายได้เพียงวันละพันถึงสองพันบาท แต่หลังปรับระบบใหม่ รายได้ขยับขึ้นเป็นวันละ 8,000–9,000 บาท โดยสิ่งี่เรือนจำเน้นย้ำคือ เรื่องมาตรฐานการจัดการที่ทำให้เป็นมาตรฐาน มีระบบ มีสต็อก มีการบริหารจัดการเหมือนบริษัท ซึ่งปัจจุบัน คาร์แคร์กำลังเตรียมยกระดับเข้าสู่มาตรฐาน มอก. เช่นเดียวกับร้านกาแฟและผลิตภัณฑ์อาหารต่าง ๆ ของเรือนจำ

นวัตกรรมจากท่อนทองถิ่น: เรือนจำแห่งเดียวที่มี “นาเกลือ” และโรงงานน้ำปลา

เรือนจำกลางสมุทรสงครามมีพื้นที่นาเกลือกว่า 70 ไร่ และถือเป็นเรือนจำแห่งเดียวในประเทศไทยที่มีนาเกลือเป็นของตนเอง จุดนี้เองกลายเป็น “ทุนทางพื้นที่” สำคัญ ที่ถูกนำมาต่อยอดเป็นฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับท้องถิ่น “เราไม่อยากจะพูดขี้ออกจากวิถีที่เขาเคยอยู่ เพราะคนในพื้นที่ส่วนใหญ่ก็ทำสวน ทำประมง ทำนาเกลืออยู่แล้ว” นายนิติธร กล่าว

ผู้ต้องขังที่นี้จึงได้เรียนรู้ตั้งแต่การทำนาเกลือ การแปรรูปเกลือ การทำเกลือหอม เกลือสปา ไปจนถึงการวางแผนพัฒนาไข่เค็มจากเปิดที่กำลังจะเล็กลงในอนาคต ไม่เพียงเท่านั้น เรือนจำยังเปลี่ยน “ปัญหา” ให้กลายเป็น “โอกาส” ผ่านโปรเจกต์ “น้ำปลาจากปลาหมอคางดำ” ที่ถูกมองว่าเป็นปลาที่ทำลายระบบนิเวศ แต่เรือนจำกลับมองมุมใหม่ เปลี่ยนวิกฤติเป็นโอกาส เมื่อได้ลงพื้นที่ร่วมกับประมงจังหวัดเพื่อกำจัดปลาหมอคางดำ จึงนำปลาดังกล่าวมาหมักเป็นน้ำปลา โดยใช้เกลือจากนาเกลือของเรือนจำเอง จนกลายเป็น “หัวน้ำปลาแท้” ที่ไม่ใส่สารกันบูด รวมถึงกำลังพัฒนาสูตรลดโซเดียม ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ได้รับมาตรฐานอาหารและยา (อย.) แล้ว และอยู่ระหว่างต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์ OTOP รวมถึงการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสินค้าให้ได้มาตรฐานมากขึ้น

ยกระดับการเรียนรู้ในเรือนจำสู่ "ศูนย์การเรียนรู้เพื่อคนทุกช่วงวัย"

นอกจากการฝึกอาชีพภายนอกแล้ว ภายในเรือนจำผู้ต้องขังยังสามารถเลือกเรียนได้ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ โดยสายสามัญมี สกร. เข้ามาดูแล ส่วนสายอาชีพมีวิทยาลัยการอาชีพอัมพวาเข้ามาร่วมจัดการเรียนการสอน แม้การเรียนจะขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้ต้องขัง แต่เรือนจำพยายามผลักดันเรื่อง “การศึกษาขั้นพื้นฐาน” อย่างจริงจัง

“อย่างน้อย ถ้าเขาอ่านออกเขียนได้ เขาอาจมีโอกากลับไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้อีกครั้ง เพราะสำหรับที่นี่ การศึกษาไม่ใช่แค่เรื่องวุฒิ แต่คือโอกาสในการต่อยอดในชีวิต”

นอกจากความรู้แล้ว ผู้ต้องขังที่ผ่านการอบรมยังได้รับใบประกาศนียบัตรจากสถาบันการศึกษาที่เข้ามาร่วมดำเนินงาน ซึ่งสามารถใช้ประกอบการเลื่อนชั้น พักโทษ หรือลดโทษได้อีกด้วย

สำหรับ แนวทางต่อยอดการเรียนรู้ เรือนจำกลางสมุทรสงครามกำลังวางแผนต่อไป คือการพัฒนาพื้นที่แห่งนี้ให้เป็น “ศูนย์การเรียนรู้” เต็มรูปแบบ โดยมีแผนย้ายผู้ต้องขังประมาณ 30 คน ออกมาอยู่ประจำพื้นที่ด้านนอก เพื่อให้สามารถทำงานได้ต่อเนื่อง รวมถึงเปิดรับกลุ่มศึกษาดูงาน นักเรียน นักท่องเที่ยว และหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาเรียนรู้ตามสถานี่ การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เรือนจำออกแบบไว้ ไม่ว่าจะเป็นเรียนรู้วิถีชีวนาเกลือ การทำน้ำปลา การแปรรูปเกลือ การทำไข่เค็ม รวมถึงชมเกลือคาเฟ่ และคาร์แคร์ นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 เพื่อให้สามารถออกวุฒิการศึกษาได้ในอนาคต

ลดการกระทำผิดซ้ำ ด้วย "โอกาส"

“ถ้าเราไม่สร้างอะไรที่ยั่งยืน พอคนเปลี่ยน งานก็หายไปหมด” ประโยคสั้น ๆ จากนายนิธิธ สะท้อนแนวคิด การลดการกระทำผิดซ้ำของเรือนจำแห่งนี้ได้อย่างชัดเจน โดยความยั่งยืนที่ว่านี้ ถูกออกแบบผ่านระบบแบ่งรายได้ ที่เรือนจำจะมีการหักส่วนแบ่งรายได้ร้อยละ 70 ไว้ให้ผู้ต้องขังใช้เป็นทุนตั้งต้นสำหรับต่อยอดอาชีพหลังได้รับการปล่อยตัว โดยไม่ต้องเริ่มต้นจากศูนย์ ซึ่งทุกอย่างถูกออกแบบโครงสร้างไว้ตามมาตรฐานอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะเป็นมาตรฐาน อย. มอก. ระบบบัญชี ระบบสต็อกสินค้า การบริหารจัดการหน้าร้าน/หลังร้าน การบริหารจัดการด้านรายได้ และเงินทุนหมุนเวียน เพื่อให้ทุกพื้นที่เรียนรู้ต่าง ๆ สามารถเดินต่อไปได้ แม้วันที่ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ชุดเดิมย้ายออกไป

“ผู้ต้องขังที่ผ่านการฝึกอาชีพบางส่วนออกไปเปิดร้านเล็ก ๆ ของตัวเอง บางคนมีผู้ประกอบการจองตัวไว้ตั้งแต่ยังไม่พ้นโทษ และเรือนจำยังไม่พบกรณีผู้ต้องขังกลุ่มที่ออกมาฝึกภายนอกกลับไปกระทำผิดซ้ำ”

สำหรับเจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสมุทรสงคราม แนวคิดทั้งหมดนี้ไม่ใช่แค่เรื่อง “อาชีพ” แต่คือการตัดวงจรเดิม โดยเฉพาะปัญหาเสพติด และสิ่งที่น่าสนใจที่สุดอาจไม่ใช่แค่คาเฟ่ คาร์แคร์ หรือน้ำปลา แต่คือ “วิธีคิด” เพราะสุดท้ายแล้ว สิ่งที่เรือนจำกลางสมุทรสงครามกำลังสร้าง อาจไม่ใช่แค่บาร์สต้า คนทำน้ำปลา หรือช่างคาร์แคร์ แต่คือ “ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น” เพื่อเอื้อโอกาสครั้งใหม่ให้ผู้ต้องขังกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณภาพ

LEARN^{to} RE-LIFE

เสียงสะท้อนจากพื้นที่...
เมื่อการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเปลี่ยนชีวิต

FLEXIBLE LEARNING

LEARN TO RE-LIFE

LEARN TO RE-LIFE

EDUCATION

PARTNERSHIP

ท่วงทำนองที่ไม่(เคย)เลือนหาย

หากชีวิตเปรียบดังท่วงทำนอง ทำนองของ "เอิร์ท"
นายกฤษณะภัส เรืองฤทธิ์ เด็กหนุ่มวัย 22 ปี ก็คงเป็นดังมิวสิคัล
ที่ถูกแต่งแต้มด้วยบทเพลงนับร้อยพัน ร้อยเรียงเรื่องราว
ไปบนจังหวะแต่ละก้าวที่เอิร์ทเลือกเดิน อาจจะผิดหวังบ้าง
มีความสุขบ้าง แต่ทุกจังหวะชีวิตล้วนมีเสียงดนตรีเป็นพลัง
ที่แม้จะเลือนรางบางครั้ง แต่ก็ไม่เคยเลือนหายไปจากใจ...

เอิร์ทโตมากับโรงละครที่มีพ่อ แม่ ยาย ร้องลิเกเป็นอาชีพ แต่ถึงอย่างนั้นเอิร์ทก็ไม่คิดอยากเป็นลิเก เพราะมองว่าไม่ใช่ทาง เขาเติบโตมาแบบเด็กหนุ่มทั่วไป เรียนบ้าง เล่นบ้าง ทำงานพิเศษบ้าง เส้นทางไหน ไม่ใช่ก็แค่เปลี่ยน โดยเฉพาะกับการเรียน ปวช. สายนี้ไม่ใช่ ก็เปลี่ยนไปเรียนสายอื่น หรือออกมาทำงานพิเศษ ก่อนกลับเข้าไปเรียนใหม่

ด้วยความที่เอิร์ทโตมากับเสียงเพลง ทำให้เอิร์ททพร้องเพลงได้แบบครู่พักสักจำ แต่ก็ไม่กล้าแสดงออก เพราะไม่มั่นใจว่าจะทำได้ดีไหม จนกระทั่งโรงเรียนจัดการประกวดร้องเพลง มันเหมือนกับท่วงทำนองที่(เคย)เลือนหายค่อย ๆ ส่งเสียงเรียกเอิร์ทเบา ๆ มันทำให้เอิร์ทรู้สึกตื่นเต้นและอยากลองทำดูสักครั้ง จึงรวบรวมความกล้าขึ้นเวทีประกวด ซึ่งการได้ยืนอยู่บนเวทีทำให้เอิร์ทรู้ว่าตัวเองชอบการร้องเพลงมากแค่ไหน เพราะแม้จะกดดัน แต่ก็มีความสุขกับมันมาก และหลังจากนั้นก็มีการประกวดขอให้เอิร์ททำท่ายความฝันอยู่มากมาย

แต่แล้วจังหวะชีวิตของเอิร์ทก็พลิกผัน จากท่งทำงานที่ขึ้นสูงตั้งเสียงโอเปร่ากลับเปลี่ยนเป็นท่งทำงานที่บรรยายไม่ได้ ตั้งเสียงกีตาร์บอด เมื่อเอิร์ทได้รู้จักกับรุ่นพี่ที่ชักจูงให้ไปทำงานหนึ่ง ซึ่งเป็นงานที่เอิร์ทคิดเพียงว่าจะมีรายได้มาแบ่งเบาภาระยาย แต่แล้ว “งาน” นี้กลับเปลี่ยนชีวิตเอิร์ทในวัย 18 ปีไปตลอดกาล จากเด็กหนุ่มที่ความฝันเพียงจะเริ่มต้น วันนั้นก็กลับต้องมาติดอยู่ในสถานที่ที่ในชีวิตนี้ไม่เคยคิดเลยว่าจะได้อย่างรายเข้ามา...

การกลับมาของท่งทำงาน

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เป็นสถานที่ที่ไม่เคยมีอยู่ในห้วงความคิดของเอิร์ทเลย เอิร์ทไม่รู้ด้วยซ้ำว่าข้างในจะเป็นอย่างไร ออกมาแล้วอนาคตจะเป็นแบบไหน แล้วคนรอบข้างจะรับได้ไหม เข้าไปแล้วต้องเป็นทุกซ์นะ ๆ

แต่เมื่อได้เข้าไปสัมผัสจริง ๆ เอิร์ทกลับพบว่าในรั้วกำแพงสูงมีโอกาสนอนอยู่มากมาย อยู่ที่หัวใจเราจะแกร่งพอและพร้อมคว้ามันมาไหม

“ที่นี่กฎระเบียบเยอะก็จริง แต่ก็ล่วนแฉงไปด้วยบทเรียนที่ทำให้เรามีพลังก้าวเดิน และมีระเบียบวินัยมากขึ้น เขาไม่คุมด้วยความโหด แต่คุมด้วยความเข้าใจ อยู่กันแบบพี่น้องมากกว่า มีอะไรก็ปรึกษาได้ โดยเฉพาะเรื่องอนาคต ทำให้ 2 ปี ของผมผ่านไปไวมาก ๆ ครับ”

ในช่วงแรก เอิร์ทได้พูดคุยกับนักจิตวิทยา ก่อนเพื่อปรับตัวกับการอยู่ข้างใน พร้อมทั้งมองหาความสุข เพื่อที่จะได้ส่งเสริมได้ถูกทาง

“ที่นี่ไม่ต่างจากโรงเรียนประจำ มีวิชาให้เลือกเรียนรู้อีกมากมาย อยู่ที่ว่าจะเลือกทางไหน เท่านั้นไม่พอยังสนับสนุนให้ผมเรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กับศูนย์การเรียนปัญญาภิบาลด้วย”

ในพื้นที่ที่ดูเหมือนไม่มีแสงสว่าง กลับมีแสงสว่างเล็ก ๆ นอนอยู่ เพราะบุคลากรภายในทำงานด้วยความรักที่พร้อมซัดเกล้าเด็กและเยาวชนทุกคนให้เป็นบุคคลที่ดีขึ้น พร้อมทั้งมองหา “หุ้นส่วนการศึกษา” ที่พร้อมผลักดันเด็กให้ไปถึงฝั่งฝันด้วยความชอบและศักยภาพที่มีโดยไม่ปล่อยเวลาให้เสียเปล่า ทั้งผลักดันให้เรียนจบการศึกษามากกว่าบังคับหรือสูงกว่า ผลักดันให้ได้ฝึกงานกับสถานประกอบการที่มีชื่อเสียงและมั่นคง ผลักดันให้รู้จักตัวเอง รู้ความต้องการ และเดินตามความฝันได้

เหล่านี้เองทำให้ท่งทำงานของคนตรีนับร้อยพันกลับมาท่งกักรวนในใจเอิร์ท เอิร์ทตัดสินใจเดินตามความฝันอีกครั้ง ด้วยการเข้าชมรมดนตรีและมีโอกาสได้ออกมาประกวดร้องเพลงจนได้รับรางวัลชนะเลิศ ทำให้มูลนิธิเคเอฟซี ประเทศไทย มองเห็นความสามารถและมอบทุนการศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตและการเดินตามความฝัน พร้อมทั้งมอบโอกาสให้เรียนรู้การเป็นศิลปินฝึกหัดกับค่ายเพลงยักษ์ใหญ่อย่าง Warner Music Thailand และได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยบูรพา คณะดนตรีและการแสดง หลังจากปล่อยตัว โดยมีกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) สนับสนุนทุนการศึกษาให้

ถึงเวลาเดินตามฝัน

ปัจจุบัน เอิร์ทมุ่งหน้าเดินตามฝันกับการเป็นศิลปินอย่างเต็มตัว ทั้งตั้งใจเรียน พยายามฝึกซ้อมด้วยตัวเอง และหากมีโอกาสก็จะไปเป็นนักดนตรีพาร์ตไทม์ตามร้านอาหาร หรือเดินสายร้องเพลงตามงานอีเวนต์ต่าง ๆ เพื่อเก็บประสบการณ์ เก็บเงินดูแลยาย และประคองความฝันไปให้ถึงฝั่ง โดยมีมูลนิธิเคเอฟซี ประเทศไทย สนับสนุนเส้นทางการเป็นศิลปินต่อ โครงการ KFC Bucket Search พาไปเรียนรู้ทักษะการเป็นศิลปินกับผู้เชี่ยวชาญ พร้อมสนับสนุนให้มีเพลงเป็นของตัวเอง และได้ปล่อยซิงเกิ้ลแรกออกมาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

"ถ้าวันนั้นไม่ได้เข้าไป ผมอาจจะไม่มีวันนี้ก็ได้"

...ทุกท่วงทำนองล้วนหลอมรวมเป็นจังหวะชีวิตที่ทำให้เอิร์ทตระหนักรู้ว่าเขาไม่ควรประมาทกับชีวิต การเข้าไปอยู่ในสถานพินิจฯ ไม่ใช่เรื่องน่ายินดี และไม่ต้องการให้ใครกระทำพลาดเหมือนอย่างที่เขาคิด แต่อย่างน้อย ท่วงทำนองที่ไม่คาดฝันในระยะเวลากว่า 2 ปี ก็ทำให้เอิร์ทค้นพบว่า โอกาสล้วนมีอยู่ทุกที่ อยู่ที่เราจะกล้าเปลี่ยนแปลงตัวเองเพื่อคว้ามันมาเป็นกุญแจเปิดประตูไปสู่อนาคตได้ไหม และที่สำคัญคือ โอกาสจากผู้ใหญ่ ที่ไม่มองว่าความผิดพลาดคือจุดจบ หากแต่เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้น

เปลี่ยนชะตาชีวิตด้วยเส้นทางที่เลือกเอง

ชีวิตนี้ไม่มีใครไม่เคยทำผิดพลาด แต่น้อยคนนักจะลุกขึ้นยืนต่อได้จากความผิดพลาดที่ต้องเผชิญ... หากเพียงมี "โอกาส" อีกสักครั้ง คุณจะคว้ามันไว้หรือปล่อยมันทิ้ง

เหล่านี้ล้วนเป็นคำถามที่อยู่ในใจของนายเอกรินทร์ ทองมอญ หรือ “พี่โต้ง” หนุ่มใหญ่วัย 38 ปี ผู้ถูกตัดสินโทษฐานครอบครองยาเสพติดเพื่อจำหน่าย และใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำกลางอุดรธานีมากกว่า 6 ปี 8 เดือน ก่อนจะได้รับอิสรภาพในปี 2567

“ตลอดเวลาที่อยู่ในนั้น ผมตั้งคำถามกับตัวเองตลอดว่า ถ้าเราออกไปแล้ว เราจะเป็นเหมือนเพื่อนใหม่ เพราะผมเห็นเพื่อนหลายคนที่ดีมานาน พอได้รับการปล่อยตัวก็กลับมาติดซ้ำอยู่ร่ำไป ทำให้ผมสงสัยว่าผมจะเปลี่ยนตัวเองได้ไหม ผมจะไม่กลับไปอยู่ในวังวนเดิมได้หรือเปล่า”

แต่ทุกคำถามล้วนได้รับคำตอบเมื่อเรือนจำเป็นพื้นที่ปลอดภัย และสร้างนิเวศหลังปล่อยตัวให้เป็นปรากฏการณ์สำคัญที่ทำให้ชีวิตเดินต่อได้...

ไม่มีคำว่า "สายเกินไป"

อดีต พี่ไต้ังเคยมีธุรกิจส่วนตัวเกี่ยวกับการประกอบเฟอร์นิเจอร์ไม้ซึ่งถือเป็นผู้เชี่ยวชาญเลยก็ว่าได้ มีลูกค้าเข้ามาไม่ขาดแถมมีรายได้พอใช้แบบไม่ขัดสน แต่จุดเปลี่ยนอยู่ที่เพื่อนรุ่นพี่ชักชวนให้รู้จักเส้นทางลำเลียงยาเสพติด ประกอบกับพี่ไต้ังรู้จักหนุ่มใหญ่วัยแรงงานค่อนข้างมาก จึงมีความคิดว่าอาชีพเสริมนี้อาจเข้ามาช่วยให้ธุรกิจที่มีอยู่เติบโตได้ยิ่งขึ้น เพราะกำลังต้องการเงินทุนไปซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัย

พี่ไต้ังประกอบอาชีพเสริมนี้นานถึง 3 ปี ก่อนจะคิดเลิก แต่รู้ตัวอีกที ทุกอย่างก็เหมือนจะหายไปเสียแล้ว พี่ไต้ังถูกจับโดยที่ยังมีลูกเล็กวัย 4 ขวบ กับ 1 ขวบ รออยู่ที่บ้าน...

“เรือนจำ” เป็นภาพที่พี่ไต้ังไม่เคยคิดฝันจะเข้าไปอยู่ เพราะคงมีแต่ความวุ่นวาย ความแก่งแย่งชิงดีกัน และการทะเลาะวิวาทเหมือนในละครดราม่าที่ฉายภาพซ้ำให้ดูจนชวนปวดหัว

“แต่ทุกอย่างผิดคาดนะ มันตรงกันข้ามเลย อาจมีบ้างที่ผู้ต้องขังทะเลาะกัน แต่ก็ไม่มากกว่าความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในที่มีการคัดแยกแดนเป็นอย่างดี แคมมีวิชาให้เลือกเรียนรู้อีกมากมาย ผู้คุมก็ไม่โหดโดยใช้เหตุ ถ้าเราไม่ได้ทำอะไรผิดก็ไม่ต้องกลัว แคมส่วนใหญ่ยังเป็นมิตร ดูแลเราเหมือนคนในครอบครัว ไม่ทำให้เราเป็นทุกข์”

พี่ไต้ังไม่ปล่อยให้คำว่า “สายเกินไป” มาฉุดรั้งชีวิต หากแต่เก็บเกี่ยวความรู้ทุกอย่างเท่าที่จะทำได้ โดยใช้ความเชี่ยวชาญที่ตัวเองมีเข้าไปอยู่ในโรงงานช่างไม้ Upskill ต่อยอดทักษะที่มี และ Reskill พัฒนาทักษะใหม่ให้ดีขึ้นจนได้รับการยอมรับจากหัวหน้างานให้เป็นเสมียน พร้อมทั้งเรียนต่อจนจบระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงด้านการตลาด

“อย่างน้อยเวลาก็ไม่ได้สูญเปล่า การเรียนทำให้ผมรู้สึกว่ามีคุณค่าขึ้น ผมสามารถให้คำแนะนำเพื่อนได้ และนำความรู้ไปวางแผนต่อยอดธุรกิจเฟอร์นิเจอร์ไม้หลังปล่อยตัวได้”

บทบาทใหม่กับการเป็น "ที่พึ่ง" ของผู้ก้าวพลาด

“หลังปล่อยตัว ผมได้คำตอบแล้วว่าผมจะไม่ทำผิดซ้ำ เพราะมีคนมากมายที่รัก รอ และคอยให้ออกาสมม โดยเฉพาะครอบครัวและคนในชุมชนที่ยินดีต้อนรับผม เหมือนผู้คุมและอาจารย์หลายท่านที่แม้จะเป็นคนแปลกหน้า แต่ก็ติดตามดูแลผมตั้งแต่อยู่ข้างในจนออกมาข้างนอก ไม่ปล่อยให้ผมต้องเผชิญโลกกว้างเพียงลำพัง”

หลังปล่อยตัว พี่ไต้ังกลับมาปิดฝุ่นเคาะสนิมอุปกรณ์ผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้หลังบ้านอีกครั้งร่วมกับลูกชาย ลูกสาว และแม่ พร้อมได้รับโอกาสในการเป็น “รองประธานวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมคนธรรมดิสู้สังคมไม่จำกัด” วิสาหกิจที่ก่อตั้งโดยทีมกุญแจ 3 ดอก อย่างเรือนจำกลางอุดรธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และบริษัท อັตลักซ์ จำกัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม) ภายใต้โครงการนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับผู้ต้องขังและครอบครัวเปราะบางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิสาหกิจนี้เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มคนก้าวพลาดซึ่งเป็นผู้ประกอบการรายย่อยที่มุ่งเสริมสร้างการประกอบอาชีพ อิสระและการพึ่งพาตนเอง รวมถึงเป็นพื้นที่ทางใจให้ผู้ก้าวพลาดในเขตอำเภอเมืองอุดรธานีที่ไม่มีที่พึ่งได้มาอยู่ร่วมกัน เพื่อเยียวยาจิตใจและประกอบอาชีพตามเส้นทางที่เลือก

ปัจจุบัน นอกจากพีโต้ังจะกลับไปประกอบธุรกิจเฟอร์นิเจอร์ไม้แล้ว ยังเป็นหุ้นส่วนกับญาติทำธุรกิจ ประกอบเต็นท์ ผ้าใบ ส่งขายทั่วราชอาณาจักร พร้อมทั้งรับผู้ก้าวพลาดที่ไม่มีที่พึ่งมาดูแลถึง 7 คน และเป็นคนต้นแบบ ในโครงการกำลังใจในพระดำริ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภาฯ ซึ่งมีโอกาสต้อนรับคณะกรรมการ ที่ลงมาเยี่ยมพื้นที่ สร้างความภาคภูมิใจให้พีโต้ังเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ พีโต้ังยังนำทักษะที่ได้จากในเรือนจำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวันและการทำงาน โดยเฉพาะความอดทน ความมีระเบียบวินัย ความละเอียดในการประกอบเฟอร์นิเจอร์ ความกล้าแสดงออก กล้าพูดคุยกับคนแปลกหน้ามากขึ้น และที่สำคัญคือ การเอาชนะใจตัวเอง

"สุดท้าย ผมอยากฝากบอกทุกคนว่า เรือนจำเป็นสถานที่ที่ไม่มีใครอยากเข้าไปและไม่ควรเข้าไปเป็นอย่างยิ่ง แต่เมื่อเข้าไปแล้วก็ต้องพยายามอยู่กับมันให้ได้ มองหาตัวตนให้เจอ รู้ว่าผิดอะไร ต้องแก้ไขส่วนไหน เอาชนะใจตัวเอง และคว้าทุกโอกาสการเรียนรู้ มาเป็นพลังในการเปลี่ยนแปลงตัวเองให้ได้ ผมเชื่อว่าทุกคนยังมีโอกาสครับ" พีโต้ังกล่าวถึงท้าย

นับหนึ่งใหม่ด้วยใจที่แข็งแรง

“จะอย่างไรก็ช่าง อย่าให้คนอื่นมาหายใจแทนเรา
นอกจากเราจะหายใจด้วยตัวเอง”

คำพูดธรรมดาของ นางมวน มุลกาย หรือ “พี่ตั้ง” หญิงวัย 51 ปี ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นทั้งเจ้าของโรงพิมพ์ พนักงานร้านอาหาร พนักงานรับจ้างทั่วไป ภรรยาและแม่ของลูกสามคน หรือแม้กระทั่งผู้ต้องขังในเรือนจำ วันนี้กำลังเริ่มต้นชีวิตใหม่ด้วยการขายไส้กรอกอีสานหน้าบ้าน ด้วยทักษะการทำอาหารเรื่องรสที่เธอเรียนรู้จากลูกสาวคนโต จากประสบการณ์การทำงานที่ร้านอาหาร และการเข้าไปอยู่ในเรือนจำ

พี่ตั้ง ใช้ทักษะที่มีช่วยในการทำงานโดยไม่พึ่งพาใคร โดยเฉพาะการหาลูกค้าเมื่อครั้งเป็นเจ้าของโรงพิมพ์ แต่เมื่อกิจการต่าง ๆ ในจังหวัดอุดรธานีเริ่มซบเซา ทำให้เธอต้องดิ้นรนหาอาชีพอื่นเพื่อนำรายได้มาจุนเจือครอบครัว แต่ลำพังเงินเดือน 9,000 บาท จากร้านอาหารและการรับจ้างทั่วไป ไม่สามารถดูแลครอบครัวทั้ง 5 ชีวิตได้ เธอจึงค่อย ๆ เดินเข้าสู่วงจรอบายมุขตามรอยสามีที่เป็นผู้เสพอยู่ก่อน โดยใช้ความสามารถด้านธุรกิจที่มีผันตัวเองเป็นผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยในชุมชน

จากทำเพื่อเพียงหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ก็กลายเป็นคนที่ขึ้น “หลังเสือ” แล้วลงไม่ได้ เพราะมูลค่าที่ได้รับนั้นมากมายมหาศาลถึงขนาดได้จับเงินแสนภายในสองวัน ทำให้เธอหลงใหลอยู่ในวงจรนี้ราว 5 ปี โดยที่ไม่รู้เลยว่ามันค่อย ๆ พาชีวิตเธอไปสู่สภาพที่ไม่เคยคาดไว้

“ไม่ว่าครั้งไหนพี่ก็ผ่านมาได้ จนเมื่อถึงคราวจริง ๆ พี่ก็ถูกตัดสินโทษ 1 ปี 6 เดือน ตามสามีที่ติดอยู่ก่อนแล้ว 3 ปี”

การเรียนรู้ในวันที่ถูกจองจำ

ก่อนเข้าไปอยู่ในเรือนจำ พี่ตั้งคิดว่าเรือนจำคือสถานที่เลวร้าย น่ากลัว และเต็มไปด้วยความทุกข์ แต่สิ่งที่เจอกลับต่างออกไป

เธอได้รับหน้าที่อยู่ “กองเลี้ยง” หรือฝ่ายตัดอาหารให้ผู้ต้องขังคนอื่น ที่แม้จะไม่ได้ค่าตอบแทน แต่ก็ทำให้เธอมีโอกาสแบ่งปันอาหาร ของใช้ และช่วยเหลือคนอื่นอยู่เสมอ

“มันทำให้พี่มองเห็นชีวิตมากขึ้น บางคนไม่มีญาติมาเยี่ยมเลย ไม่มีเงินแม้แต่จะซื้อขนม 5 บาท พี่เห็นแล้วก็น้ำตาตก”

สิ่งที่เปลี่ยนชีวิตพี่ตั้งมากที่สุด ไม่ใช่กำแพงเรือนจำ แต่คือ “โอกาสในการเรียนรู้” ซึ่งเธอลงเรียนแทบทุกวิชาที่เรือนจำ เปิดสอน ทั้งภาษาจีน ภาษาอังกฤษ การดูไพ่ยิปซี การนวด งานฝีมือ การทำอาหาร และแม้กระทั่งการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 เพราะไม่อยากปล่อยตัวให้ว่าง ไม่เช่นนั้นอาจฟุ้งซ่านได้

ทุกสัปดาห์ เธอจะเลือกคอร์สเรียนแทบทั้งหมด เพราะเชื่อว่าการได้เรียนทำให้ไม่ต้องจมอยู่กับความคิดถึงบ้าน หรือความทุกข์ และที่สำคัญทำให้เธอเกิดความภูมิใจในตัวเองเล็ก ๆ ว่าถึงอายุจะมากแต่ก็ยังเรียนรู้ได้ตลอด

นอกจากทักษะอาชีพ สิ่งที่เรือนจำสอนเธอก็อย่างคือ “ระเบียบวินัย” จากคนที่ไม่ค่อยใส่ใจเรื่องความสะอาด วันนี้อเธอกลายเป็นคนลูบวันละหลายรอบ แม้แต่เส้นผมเส้นเดียวก็ห้ามตกพื้น

การนับหนึ่งใหม่ในชีวิต

ปัจจุบัน พี่ตั้งได้กลับมาอยู่กับสามีและลูกทั้งสามคนอีกครั้ง ระยะเวลา 1 ปี 5 เดือนที่ได้อยู่ร่วมกันทั้งเธอและสามีต่างหันกลับมาทำอาชีพสุจริต โดยเธอทำงานในโครงการพิชสวนโลกที่จังหวัดอุดรธานี รับหน้าที่ก่อสร้าง และเคลียร์พื้นที่ ส่วนช่วงเช้าก็ทำไส้กรอกอีสานขายหน้าบ้านพร้อมกับลูกสาวที่ขายลูกชิ้น ร่วมกับญาติที่ขายยาและส้มตำ ได้กำไรเฉลี่ยวันละประมาณ 500 บาท

เมื่อถามถึงการเข้าเรือนจำว่าเปลี่ยนชีวิตเธออย่างไร พี่ตั้งตอบทันทีว่า มันทำให้เธอ “เข้มแข็ง” จากผู้หญิงที่เคยถูกสามีดูเลเหมือนไข่ในหิน กลายเป็นคนที่ต้องยืนด้วยตัวเอง จากคนที่เคยมองหาเงินทางลัด ก็กลายเป็นคนที่รู้คุณค่าของการอดออม และสิ่งสำคัญที่สุดคือ เธอได้เรียนรู้ว่า คนที่เคยพลาด ไม่ได้หมายความว่าจะไม่มีความหวังต่อไป

“อย่าคิดว่าพอออกจากเรือนจำแล้วจะไม่มีใครอ้าแขนรับเรา มันอยู่ที่ว่าเรากล้าพอจะเดินเข้าไปหาคนที่ให้โอกาสใหม่”

เธอบอกว่า หากมีโอกาส อยากกลับไปเป็นวิทยากรในเรือนจำเพื่อบอกผู้ต้องขังคนอื่นว่า “อย่ามองตัวเองว่ามีจุดด้อย อย่าคิดว่าตัวเองไร้ค่า เพราะยังมีคนรอเธออยู่เสมอ”

แม้วันนี้ พี่ตั้งอาจจะยังไม่หลุดพ้นจากปัญหาทั้งหมด ยังคงมีภาระหนี้สิน และยังคงต้องดิ้นรนอยู่ทุกวัน แต่ประสบการณ์ที่ผ่านมามีทำให้เธอรู้ว่า เธอไม่ได้ "เริ่มต้นจากศูนย์" แต่มันคือการ "นับหนึ่งใหม่" ด้วยหัวใจที่แข็งแกร่งกว่าเดิม

LEARN_{to} RE-LIFE

ระบบนิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิต
เพื่อการคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

กสศ

สำนักพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

เลขที่ 388 อาคารเอส. พี. ชั้น 13 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน
เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400

สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม

 0-2079-5475 กด 3

 065 9691364

 Community@EEF.or.th

  ทุนส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

Facebook

แผนที่การทำงาน

www.eef.or.th

เรื่องเล่าจากพื้นที่